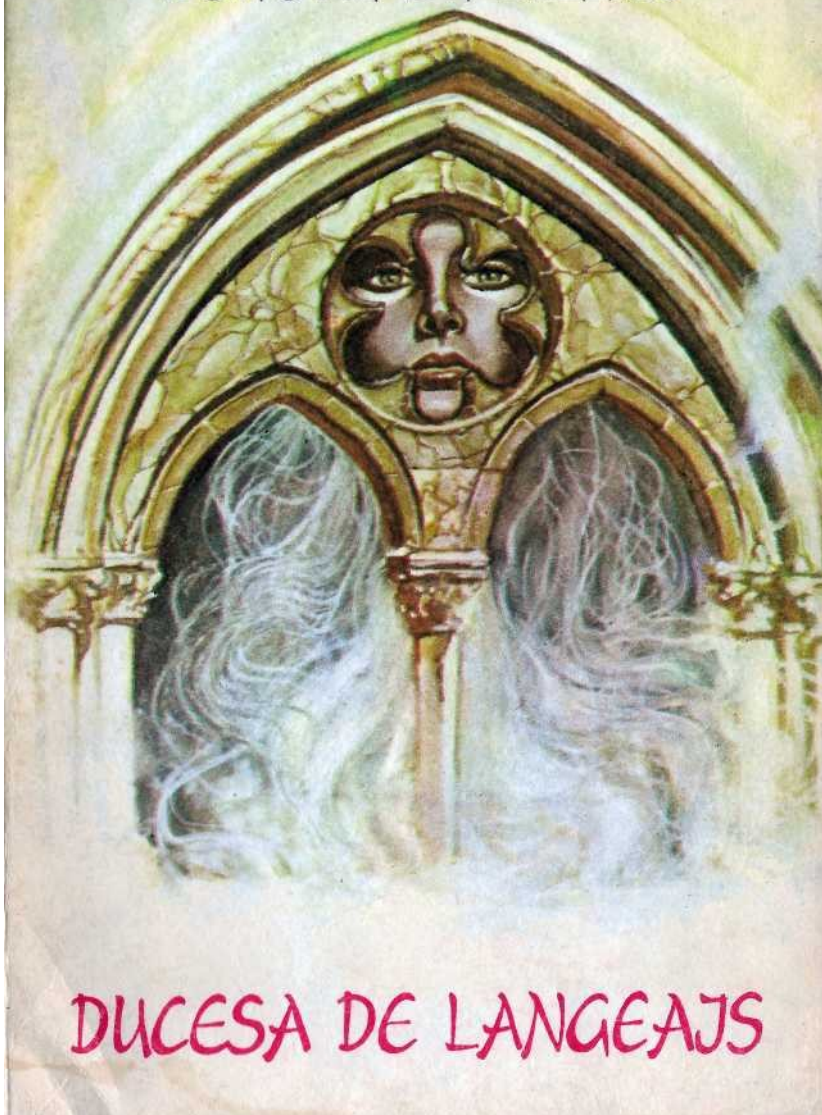

HONORÉ DE BALZAC

DUCESA DE LANGEAIS

Coperta MARIAN MIRESCU ISBN 973 -

95665-O-2

HONORÉ DE BALZAC

DUCESA DE LANGEAIS

În românește de HARALAMBIE
GRĂMESCU

EDITURA HYPERION Craiova 1992

L

SORA THÉRÈSE

Într-un oraș spaniol situat pe o insulă din Mediterana există o mănăstire a carmelitelor desculțe, unde regulile ordinului instituit de către sfânta Tereza s-au păstrat în asprimea primitivă a reformei datorate acestei ilustre femei. Faptul e adevărat, oricât ar putea să pară de Neobișnuit. Deși aproape toate așezările religioase din peninsulă și de pe continent fuseseră distruse ori zguduite din temelii de valurile revoluției franceze și ale războaielor napoleoniene, insula, protejată fiind tot timpul de marina engleză, bogata-i mănăstire și pașnicii ei locuitori au fost la adăpost de tulburările și de jafurile generale. Furtunile de tot soiul care au frământat primii cincisprezece ani ai secolului al nouăsprezecelea s-au oprit, așadar, în fața acestei stânci nu prea

îndepărtate de coastele Andaluziei. Dacă numele împăratului a ajuns să răsună până pe plaja de aici, e îndoielnic că fantasticul alai al gloriei și strălucitoarea măreție a vieții lui meteorice au putut fi înțelese de cuvioasele fecioare îngenuncheate în mănăstire. O rigiditate monahală, pe care nimic n-o vătămase, recomanda azilul acesta în întreaga lume catolică. Iar puritatea disciplinei de aci atrăgea, din cele mai îndepărtate colțuri ale Europei, multe femei triste al căror suflet, desfăcut de toate legăturile omenești, tânjea după îndelunga sinucidere săvârșită în sânul lui Dumnezeu. Nicio mănăstire nu era mai potrivită acelei detașări totale de lucrurile pământești pe care o pretinde viața cucernică, deși pe continent există multe asemenea așezăminte zidite. Magnific, pe măsura menirii lor. Unele sunt îngropate în umbra celor mai singuratiche văi; altele sunt ridicate deasupra celor mai prăpăstioși munți sau sunt aruncate la margini de prăpăstii; pretutindeni omul a căutat poezia infinitului, înfricoșătoarea solemnitățe a tăcerii; - pretutindeni a vrut să se așeze cât mai aproape de Dumnezeu; l-a căutat pe

culmi, în adâncul genunilor, la țărmurile. Mărilor, și pretutindeni. L-a găsit... Nicăieri însă ca pe această stâncă, jumătate europeană, jumătate africană, nu s-au putut întâlni atâtea armonii diferite, care să contribuie împreună atât de desăvârșit la înălțarea sufletului, la potolirea celor mai dureroase simțăminte, la alinarea celor mai crude frământări, la întocmirea unui pat. Adânc pentru suferințele vieții. Mănăstirea fusese construită la marginea insulei, pe cel mai înalt vârf al stâncii. Care, printr-un efect al mării revoluții terestre, era tăiată drept în pieptul mării, prezentând spre toate punctele cardinale, muchiile ascuțite ale laturilor ei „ușor roase la înălțimea ap; ei, însă absolut inabordabile. Stânca e apărată, de jur-împrejur prin colții ei ascuțiți ce se prelungesc până departe, scăldați de valul sclipitor al Mediteranei. Așa încât numai din largul mării pot fi zărite cele patru laturi ale zidirii, cu forma, înălțimea și intrările ei minuțios stabilite de legile monastice. Pe latura dinspre oraș, biserica maschează în întregime solidele construcții ale schitului care, sub dalele acoperișurilor lor, rămân ferite de Furia

vântului, de furtuni și de arșiță. Biserica, datorită daniilor făcute de o familie spaniolă, constituie o cunună a orașului. Fațada semeată și elegantă dă o fizionomie bogată și frumoasă acestei cetăți maritime. Înfațișarea unui. Oraș - ale cărui acoperișuri strânse unul lângă altul, așezate aproape toate ca într-un amfiteatru înaintea unui port frumos, dominate de un magnific portal cu triglif gotic cu campanile, cu turnuri ascuțite, cu vârf un de clopotnițe zimțuite - nu constituie oare un spectacol dăruit cu toate desăvârșirile noastre pământene? Religia dominând viața, oferind neîncetat oamenilor scopul și mijloacele iată o imagine cu totul spaniolă! Așezați un asemenea peisaj. În mijlocul Mediteranei, sub un cer strălucitor; adăugați-i câțiva palmieri și câțiva copaci zgribuliți, dar plini de vlagă, care: să-și amestece zbuciumatul lor frunziș verde cu frunzele cioplite-n piatră ale arhitecturii. Priviți ghirlandele mării înălbînd recifurile și contrastând cu albastrul de safir al apelor; admirați aleile și terasele construite. Deasupra fiecărei case, unde locuitorii vin să respire aerul serii. Printre flori, sub arborii din grădinițele lor.

Apoi, în port, câteva pânze. În sfârșit „în pacea nopții care începe, ascultați sunetele de orgă, cântările slujbelor. Religioase și sunetele minunate ale clopotelor peste „mare. Pretutindeni șoapte și liniște;; dar: mai adesea liniște pretutindeni; În interior, biserica e împărțită în trei naosuri întunecate și tainice. Din pricină că tăria vânturilor: nu-i îngăduise arhitectului să construiască obișnuitele arcade laterale de sprijin ce împodobesc aproape toate catedralele și între care, de zidesc capelele, zidurile ce. Mărgineau cele două strane și susțineau naosul nu răspândeau nicio rază de lumină. Aceste ziduri puternice se înfățișau pe dinafară ca Niște mase sure, sprijinite din loc în loc pe contraforți enormi. Marele naos și cele două mici galerii, laterale ale lui erau luminate numai printr-o rozetă cu vitralii colorate, lucrată cu o artă meticuloasă deasupra portalului, a cărei așezare favorabilă. Îngăduise luxul dantelăriilor în piatră și al frumuseților specifice genului numit impropriu gotic. Cea mai mare Suprafață a acestor trei naosuri era rezervată locuitorilor orașului, care. – veneau aci să asculte liturghia și celelalte

slujbe, înaintea stranei era un grilaj, în spatele căruia atârna o perdea întunecată, cu numeroase cute, ușor întredeschisă la mijloc, în așa fel încât să nu lase să se vadă decât preotul și altarul. Grilajul era despărțit, la distanțe egal, e, prin niște, stâlpi ce susțineau o tribună interioară și orga. Această construcție, în armonie cu podoabele bisericii, - prezenta spre exterior coloanele subțiri, cioplite în lemn, ale galeriilor sprijinite pe stâlpii marelui; naos. I-ar fi fost deci cu neputință vreunui curios, care ar fi cutezat să se cațere pe balustrada îngustă a galeriilor, să zărească înăuntru altceva decât octogonalele ferestre colorate ce împrejmuiau cu înaltele lor geamuri altarul cel mare.

Cu prilejul expediției franceze în Spania pentru restabilirea autorității regelui Ferdinand al VII-lea, și după cucerirea Cadixului¹, un general francez, sosit pe

1 La 5 ianuarie 1820 a izbucnit la Cadix revolta generalului patriot Rafael del Riego y Nunez (1785-1823), condamnat la moarte de către regele Ferdinand al VII-lea, revoltă ce avea să se întindă în toată Spania. Regele Ferdinand al VII-lea (1784-1833) a fost silit să accepte restabilirea Constituției liberale de la 1812. Dar în octombrie 1822, Congresul de la Verona a hotărât ca Franța să intervină pentru a restaura puterea absolută a regelui spaniol. O armată franceză invadă Spania în aprilie 1823, cucerește Cadixul și zdrobi rezistența Cortesurilor populare.

insulă spre a o sili să recunoască autoritatea regală, își prelungi șederea, cu scopul de a vedea mănăstirea și de a găsi posibilitatea să pătrundă în ea. Desigur, întreprinderea nu era ușoară. Dar un bărbat hotărât, un bărbat a cărui viață nu, fusese, ca să spunem așa, decât o suită de poezii în marș, și care întotdeauna trăise romane în loc să le scrie, un om de acțiune în primul rând, se cădea să fie ispitit de un lucru ce părea imposibil. Să deschidă în mod legal porțile unei mănăstiri de călugărițe? Nici papa sau arhiepiscopul metropolitan nu i-ar fi îngăduit-o decât cu greu. Să întrebuințeze viclenia ori forța? În caz de indiscreție, n-ar fi însemnat să-și distrugă situația și întreaga carieră militară, fără a-și ajunge ținta? Ducele d'Angoulême era încă în Spania, iar dintre toate greșelile pe care un om iubit de generalisim ar fi putut să le comită fără teamă de pedeapsă, numai o greșeală ca aceasta n-ar fi găsit niciun pic de milă. Generalul solicitase misiunea respectivă spre a-și satisface o curiozitate nemărturisită, cu toate că niciodată, o curiozitate n-a fost mai deznădăjduită. Iar această ultimă încercare era o chestiune de

conștiință. Așezământul de aici, al carmelitelor, era singura mănăstire spaniolă care scăpase cercetărilor lui. În timpul traversării „care nu dură nicio oră, i se stârni în suflet o presimțire prielnică speranțelor sale. Apoi, cu toate că din întreaga mănăstire nu văzuse decât zidurile, cu toate că nu zărise nici măcar veșmintele călugărițelor și nu ascultase decât. Cântările de la liturghie, găsi în aceste ziduri și în aceste cântări unele vagi indicii care-i îndreptăteau bruma de speranță. În sfârșit, oricât de neînsemnate ar fi. Fost niște presupuneri iscate într-un mod atât de ciudat, niciodată o pasiune omenească nu a fost mai puternic ațâțată decât era atunci curiozitatea generalului. Niciodată însă nu există evenimente mărunte pentru inimă; ea mărește totul: pune în aceeași cumpănă prăbușirea unui imperiu de paisprezece ani și căderea unei mănuși de femeie, și aproape totdeauna mănușa atârnă mai greu decât imperiul. Or, iată faptele în toată simplitatea lor concretă.

La o oră după debarcarea generalului pe mica insulă, puterea regală a fost restabilită. Câțiva spanioli constituționaliști,

care după căderea Cadixului se refugiaseră aci în timpul nopții, se imbarcară, cu îngăduința generalului, pe o corabie și plecară spre Londra. N-a avut loc nicio rezistență, nicio reacție. Această mică Restaurație insulară nu se încheie fără o messă, la care trebuiră să asiste cele două companii care participaseră la expediție... Or, necunoscând asprimea monahală a ordinului carmelitelor desculțe; generalul nădăduise că, în biserică, va putea să capete câteva date despre călugărițele închise în mănăstire, dintre care una poate că pentru el era mai scumpă decât viața și mai prețioasă decât onoarea. Speranțele lui fură la început crud dezamăgite. Într-adevăr, messa fu celebrată cu fast. În cinstea solemnității, perdelele care de obicei ascundeau corul fură deschise și lăsară să se vadă bogățiile, prețioasele tablouri și raclele împodobite cu pietre scumpe, a căror strălucire întuneca pe cea a numeroaselor *ex-voto* de aur și de argint dăruite de marinarii din port și așezate pe stâlpii marelui naos. Călugărițele se refugiaseră toate pe podiumul orgei. Totuși, în ciuda acestui prim eșec, în timpul messei

de mulțumire, se desfășură, neștiută de nimeni, dar din plin, cea mai sfâșietoare dramă care a făcut vreodată să bată. O inimă de om. Călugărița care cânta la orgă stârni un entuziasm atât de puternic, încât niciunul dintre militari nu regretă că a venit la slujbă. Chiar și soldații simțiră o bucurie, iar ofițerii toți fură fermecați. Cât despre general, el, în aparență, rămase nepăsător și rece. Simțămintele pe care i le pricinuiră bucățile executate de călugăriță sunt dintre puținele lucruri a căror exprimare este interzisă cuvântului, pe care-l fac neputincios, dar care, asemănătoare cu moartea, cu Dumnezeu, cu Veșnicia, nu pot să fie apreciate decât în firavul punct de contact pe care îl au cu oamenii. Printr-o întâmplare bizară, muzica orgii părea să aparțină școlii lui Rossini, compozitorul care a turnat cea mai multă pasiune omenească în arta muzicală și ale cărei opere vor inspira într-o zi, prin numărul și prin vastitatea lor, un respect homeric. Dintre partiturile datorate acestui mare geniu, călugărița părea să fi studiat mai cu osebite pe cea a lui *Mose* fără îndoială pentru că sentimentul muzicii sacre se găsește

exprimat aci la cel mai înalt «grad. Poate că aceste două spirite, unul atât de vestit în întreaga Europă, celălalt necunoscut, se întâlniseră în Intuirea unei aceleiași poezii. Aceasta era părerea celor doi ofițeri, adevărați *dilettanti*, care de bună seamă că în Spania tânjeau după teatrul Favart. În fine, la *Te Deum*, fu imposibil să nu recunoști un suflet francez în alura pe care o căpătă. Dintr-odată muzica. Triumful Regelui Prea-creștin provoca în mod evident cca. Mai fierbinte bucurie în adâncul inimii călugăriței. Fără îndoială că era o franțuzoaică. Sentimentul patriei izbucni. În curând, țâșni ca o jerbă de lumină într-o replică a orgilor în care sora introduse acorduri însuflețite de întreaga delicatețe a gustului parizian, și în care se amestecară vag ecourile celor mai frumoase cântece naționale franceze. Niște mâini spaniole n-ar fi pus, în acest grațios omagiu adus armelor victorioase, căldura care sfârși prin a dezvălui originea muzicienei.

— TCare va să zică, există Franța peste tot? zise un soldat.

Generalul ieșise în timpul *Te Deum*-ului, îi fusese cu neputință să-l asculte. Felul de a

ținta al muzicienei îi vorbea despre o femeie iubită nebunește, și care se îngropase atât de adânc în inima religiei, și se ascunsese atât

1 *Mose în Egitto*, operă de Rossini, reprezentată la Neapolo. În 1819, reluată la Paris în 1827.

de bine de privirile lumii, încât scăpase până atunci celor mai. Meticuloase căutări, făcute în modul cel mai stăruitor de către niște oameni care dispuneau și de o mare putere și de o inteligență superioară. Nădejdea trezită în inima generalului fu aproape îndreptățită prin vaga evocare a unui cântec duios și melancolic, cântecul *Fluviului Tag*, romanță franceză², al cărei preludiu îl ascultase adesea, la Paris, în budoarul ființei iubite, cântec prin care călugărița aceasta își exprima acum, în mijlocul bucuriei trium - fătorilor, părerile de rău ale unei exilate. Teribilă senzație! Să speri în învierea unei iubiri pierdute, s-o regăsești și mai pierdută, s-o întâlnești tainic după cinci ani, timp în care pasiunea se

2 Este o melodie de Pollet, foarte la modă pe la 1820 : „Flii- viule' Tag / Plec de pe țărmul fericit. / Malului drag / Adio îi șoptesc mîhnit. / Stînci, sălcii foșnitoare, / Ecou, nimfa mea-visătoare, / Adio, deci !/Va părăsesc pe veci”.

zbuciumase în gol și sporise prin zădărnicia tuturor încercărilor făcute. Pentru a o satisface!

Cine, măcar” o dată în viața lui, nu și-a întors pe dos casă, hârtiile, totul, nu și-a scormonit nerăbdător memoria căutând un obiect prețios, și n-a resimțit inefabila plăcere de a-l găsi, după o zi sau două pierdute în Căutări zadarnice; după ce nădăjduse și deznădăjduse că-l va mai regăsi; după ce și-a consumat cele mai aprige frământări sufletești pentru acest nimic important, care pricinuisе aproape o pasiune? Ei bine, desfășurați un asemenea zbucium de-a lungul a cinci, ani; puneți o femeie, o inimă, o iubire în locul celui nimic; ridicați pasiunea pe cele mai înalte culmi ale simțirii; presupuneți apoi un bărbat pătimăș, cu un bărbat cu inimă și cu chip de leu, unul dintre acei bărbați cu păr stufos „care impun și transmit celor ce îi privesc o spaimă respectuoasă! Poate că atunci veți înțelege brusca plecare à generalului de la *Te-Deum*, în momentul în care preludiul romanței care-l desfăta se cândva, «sub lambriuri aurite, vibra sub bolta acelei biserici din mijlocul mării...!

Coborî pe drumul de munte ce ducea spre biserică, și nu se opri decât atunci când sunetele grave ale orgii nu-i mai ajunseră la ureche. Incapabil să se gândească la altceva decât la dragostea lui, a cărei izbucnire vulcanică îi ardea inima, generalul francez nu se mai ivi de la sfârșitul *Te Dsum*-ului decât în clipa în care spaniolii care luaseră parte la slujbă începură să coboare valuri-valuri. Simți că purtarea și atitudinea lui ar putea să pară ridicole și se întoarse să-și ia locul în fruntea cortegiului, spunând alcaadelui și guvernatorului orașului că o indispoziție subită îl silise să iasă la aer. Apoi, ca să poată rămâne pe insulă, îi veni în gând să se folosească de acest pretext, invocat cu totul întâmplător la început. Motivând că indispoziția i s-a agravat, refuză să prezideze masa oferită de autoritățile insulare în cinstea ofițerilor francezi; se băgă în pat și ordonă să i se scrie generalului - maior pentru a-i anunța îmbolnăvirea trecătoare ce-l silea să încredințeze unui colonel comanda trupelor. Minciuna aceasta vulgară, însă lesne de crezut, îl eliberă de orice grijă pe timpul

necesar înfăptuirii planurilor sale. Ca un bun catolic și e: a un monarhist convins, se informă de ora slujbelor religioase și afectă cel mai mare respect, față de practicile bisericești, evlavie care, în Spania, nu putea să surprindă pe nimeni.

Chiar a doua zi, în timp ce soldații săi plecau, generalul se duse la - mănăstire ca să asiste la vecernie. Găsi biserica goală, căci locuitorii, în ciuda religiozității lor, se duseseră în port să privească îmbarcarea trupelor. Francezul, fericit că e singur în biserică, avu grijă să facă, să răsunе bolțile sonore de zdrăngănitul „pintenilor lui; călca zgomotos, tușea, își vorbea cu glas tare sie însuși pentru a da de știre călugărițelor, și mai ales muzicienei, că, dacă francezii plecau, mai rămânea - unul acolo. O astfel de comunicare neobișnuită fu oare auzită și înțeleasă?... Generalul așa crezu. La *Magnificat*, orga păru a-i da un răspuns transmis prin vibrațiile aerului. Sufletul călugăriței zbura către el pe aripile notelor și se topea în fiorul sunetelor. Muzica izbucni în toată puterea ei, încălzind biserica. Acest cântec de bucurie, consacrat de sublima liturghie a creștinătății romane

să exprime înfiorarea sufletului față de splendorii e Dumnezeului pururi viu -, deveni expresia unei inimi aproape ins pământate de fericire față de splendorile unei iubiri pieritoare ce dura încă și venea s-o înfioare dincolo de mormântul schimniciei în care se îngroapă femeile spre a renaște ca logodnice ale lui Cristos.

Fără îndoială, orga este cel mai cuprinzător, cel mai desăvârșit dintre toate instrumentele create de geniul. Omenesc. E o întreagă orchestră, căreia o mână abilă îi poate cere totul, ea putând să exprime totul. Într-un fel, oare nu-i orga un pedestal de pe care sufletul se avântă în spații atunci când, în zborul său, ea încearcă să traseze mii de tablouri, să zugrăvească viața, să străbată nemărginirea ce desparte cerul de pământ? Cu cât. Un poet ascultă mai mult giganticele armonii, cu atât înțelege mai bine că între oamenii îngenuncheați și Dumnezeul ascuns de orbitoarele raze ale sanctuarului numai cele o sută de voci ale acestui cor pământesc pot să șteargă, distanțele și sunt singurul tălmaci destul „de puternic spre a transmite cerului rugile omenești în atotputernicia formelor lor, în diversitatea

melancoliilor lor, cu toate culorile extazurilor lor meditative, cu toate nestăvilitele învolburări ale căințelor lor și cu miile de închipuiri ale tuturor credințelor. Da, sub bolțile acestea înalte, melodiile - născute de geniul lucrurilor sfinte. Găsesc grandori nemaiauzite cu care se împodobesc și se tonifică. Acolo, în lumina molcomă, în tăcerea profundă, cântările care alternează cu vuietul orgilor ȝes în jurul lui Dumnezeu „un voal strălucitor prin care străbat luminoasele lui atribute. Toate aceste bogăȝii sacre păreau a fi aruncate, ca un bob de tămâie pe gingașul altar al Iubirii în fața tronului etern al unui Dumnezeu gelos și răzbunător. Într-adevăr, imnul călugăriȝei nu avea acel caracter de grandoare și de gravitate ce se cere a se armoniza cu solemnităȝile din *Magnificat*; ea îi adăuga anumite acorduri pline de gingășie, într-ale căror ritmuri se simȝea o voioșie omenească. Motivele ei. Aveau strălucirea ruladelor unei cântăreȝe care încearcă să exprime iubirea, iar cântecele-i ciripeau ca o pasăre lângă perechea ei. Pe urma, deodată, se avânta printr-un salt în trecut ca să zburde și să

plângă, rînd pe rînd. În felul ei frămîntat era ceva din neliniştea şi din zbuciumul femeii fericite de întoarcerea iubitului. Apoi, după fugile mlădioase ale delirului şi efectele minunate ale acestei, recunoaşteri fantastice, sufletul oare. Vorbea astfel se întoarce asupra lui însuşi. Muziciana, trecînd de la tonul major, la cel minor, ştiu să-şi informeze auditoriul despre situaţia ei prezentă. Îi povesti dintr-odată lungile şale melancoliei şi-i zugrăvi surda ei suferinţă sufletească. Ea îşi sugrumase în fiecare zi o simţire, îşi zdrobise în fiecare noapte un gând, îşi prefăcuse încet-încet inima în cenuşă. După câteva unduiri, domoale > muzica ei luă, de la un ton la altul, o culoare de o profundă tristeţe. Apoi, ecourile revărsară torente de suferinţe. Şi deodată. Notele înalte făcură să detune un concert de glasuri îngereşti, ca pentru a vesti iubitului pierdut, însă, nu uitat, că reîntîlnirea celor două suflete nu va mai avea loc decât în ceruri: emoţionantă speranţă! urmă Amen-ul. Nicio bucurie, niciun suspin nu răsună, nici mîhniri, nici părieri de rău. Amen-ul fu o întoarcere la Dumnezeu; acest ultim acord fu grav,

solemn, teribil. Muziciana dăduse la o parte toate vălurile călugăriței și, după ultimele vuiete ale bașilor, care-i făcură pe ascultători să se-nfio-are, păru a se fi aruncat înapoi în mormântul din care ieșise pentru o clipă. Când sunetele, încet-încet, își opriră vibrațiile oscilatorii, ai fi zis că biserica, până atunci luminoasă, se întorcea într-o beznă adâncă.

Generalul fusese răpit de zborul acestui geniu viguros și îl urmărise în regiunile. Pe care le străbătuse, înțelegea, în toată vastitatea lor, imaginile de care gâlgâia această simfonie arzătoare, și lui aceste acorduri îi spuneau multe lucruri. Pentru el, ca și pentru călugăriță, poemul acesta era viitorul, prezentul și trecutul. Muzica nu-i oare, chiar și cea de teatru, pentru sufletele gingașe și poetice, pentru inimile suferinde și rănite, un text pe care ele-l desfășoară de dragul amintirilor lor? Dacă trebuie o inimă de poet pentru a face un muzician, nu trebuie oare. Poezie și iubire pentru a asculta și pentru a înțelege marile opere muzicale? Religia, Dragostea și Muzica nu sunt oare tripla expresie a unui aceluiași fapt, nevoia de expansiune de care este

frământat orice suflet ales? Aceste trei poezii merg împreună către Dumnezeu, care dezleagă orice simțământ pământesc. De aceea această sfântă Trinitate omenească se bucură de mărețiile infinite ale lui Dumnezeu, 1 pe care noi nu ni-l închipuim decât înconjurat de flăcările iubirii, de sistemele de aur ale muzicii, de lumină și de armonie. Nu-i el oare principiul și ținta operelor noastre?

Francezul ghici că, în acest pustiu, pe această stâncă înconjurată de mare, călugărița se agățase de muzică pentru a-și revărsa surplusul de pasiune ce o mistuia. Era un omagiu adusului Dumnezeu de către iubirea ei? Era triumful iubirii asupra lui Dumnezeu? întrebări greu de lămurit. Însă, hotărât, generalul nu putea să aibă vreo îndoială, că va găsi în această inimă, moartă pentru lume, o pasiune tot atât de fierbinte ca a lui. După ce vecernia se sfârși, se întoarse la alcade, unde era găzduit. Pradă miilor de bucurii pe care le dăruie din plin o satisfacție îndelung așteptată, căutată chinuitor, el nu mai văzu nimic altceva. Era încă iubit. Singurătatea sporise iubirea în această inimă, tot așa cum iubirea fusese

sporită în inima lui prin piedicile rînd pe rînd sfă - rimate și ridicate de această femeie între ea și el. Această încântare sufletească dură, firește, o vreme. Urmă apoi dorința de a revedea această femeie, de a o disputa lui Dumnezeu, de a i-o „smulge, proiect temerar care plăcu acestui bărbat îndrăzneț. După-masă, se culcă pentru ca să scape de întrebări „ca să fie singur, ca să poată să cugete netulburat, și rămase cufundat în meditațiile cele mai adânci până a doua zi de dimineață. Nu se scula deoată ca să se ducă la messă. Veni la biserică și; se așază lângă grilajul de fier; fruntea lui atingea perdeaua; ar fi vrut s-o sfâșie, dar nu era singur; gazda îl însoțise din politețe, și cea mai mică imprudență putea să compromită viitorul pasiunii sale și să distrugă noile nădejdi. Orga se auzi, însă nu mai cântau aceleași mâini.

— Nu mai mînuia claviatura muziciană din cele două zile precedente. Totul. Fu palid și rece pentru general. Iubita lui; va fi fost zdrobită de aceleași emoții sub care aproape că se prăbușea chiar și o inimă viguroasă de bărbat? împărtășise ea atât de adânc, înțeleșese ea o iubire ere -

„dincioasă și pățimașă, încât să se fi prăbușit de moarte pe patul din chilia ei? în clipa în care mii de asemenea gânduri se învolburau în mintea francezului, el auzi răsunând în preajmă vocea ființei pe care-o adora, îi recunoscuse timbrul limpede. Această voce, ușor schimbată din pricina unui tremur ce-i adăuga toate farmecele pe care le dăruie tinerelor fete pudica lor timiditate, domina asupra întregului cânt, ca vocea unei *prima donna*. Asupra armoniei unui final... Eastârnéa în suflet efectul pe care-l produce ochilor un fir de argint ori de aur într-o friză întunecată. Așadar, era ea într-adevăr! Tot atât de pariziancă, nu se dezvărăse de cochetăria ei, cu toate că părăsise gâteliile lumești pentru voalul și pentru aspra rantie de carmelită. După ce-și jurase iubirea stând de veghe ca să-nalțe laude Domnului, părea a-i spune iubitului ei: - Da, eu sunt, sunt aici, tot atât de îndrăgostită; acum sunt însă la adăpost de iubire. Turnă vei auzi, sufletul meu te va învălui, iar eu voi rămâne. Sub giulgiul cenușiu al acestei mănăstiri de unde nicio putere nu va izbuti să „mă smulgă. Tu niciodată n-ai să mă mai vezi. -

E ea! își zise generalul ridicând-și fruntea, desprinzând-o dintre mâinile pe care și-o sprijinise; călci de la primul acord nu putuse să reziste zdrobitoarei emoții ce se înalță ca un vârtej în inima lui când glasul cunoscut răsună sub bolți, acompaniat de murmurul talazurilor» Afară era furtună, iar în sanctuar pace. Glasul acesta atât de bogat continua să-și împărtășească dezmierdările, toate pătrunzând ca un balsam în inima înflăcărată a îndrăgostitului, înflorind în aerul pe care ar fi vrut să-i inspire mai adânc pentru a sorbi odată cu el și simțămîn. Tele unui suflet ce-și revărsa iubirea în cuvintele rugăciunii. Când veni alcadele să-și caute oaspetele și să-l conducă acasă, îl găsi scăldat în lacrimi, ascultând. Imnul elevației pe care-l cântau călugărițele. Uimit că vede atâta. Credință la u-n militar francez, alcadele invită la cină pe duhovnicul mănăstirii și îl preveni pe general, căruia niciodată vreo știre nu i-a produs atâta plăcere. În timpul cinei, duhovnicul fu obiectul atențiilor francezului, și căruirespect interesat confirmă înalta prețuire pe care spaniolii și-o făcuseră despre evlavia lui. El întrebă grav despre

numărul călugărițelor, ceru amănunte despre veniturile. Și despre bunurile mănăstirii, ca un Om ce părea că dorește să-l întrețină într-un mod politicos pe bunul, și bătrânul preot cu lucruri ce presupunea că trebuie să-l intereseze. Pe urmă, se informă despre viața pe care o duceau acele. Sfinte fete. Pot să iasă la plimbare? Pot fi văzute?

— Seniore, spuse venerabilul ecleziașt, regulamentele sunt severe. Dacă este necesară o permisiune a sfântului nostru părinte pentru ca o femeie să intre într-un așezământ al sfântului Bruno, aceleași rigori sunt și aici. Nu-i cu puțință ca un bărbat să intre într-o mănăstire a carmelitelor desculțe, dacă nu este preot, numit de arhie – piscop în slujba, așezământului. Nicio călugăriță nu iese de aici. Totuși, SFÂNTA CEA MARE (maica Tereza) și-a părăsit uneori chilia. Numai părintele inspector sau maica stareță pot îngădui unei călugărițe, cu încuviințarea arhiepiscopului, să vadă străini, mai ales în Caz de boală... Or, noi suntem o mănăstire de seamă, avem, prin urmare, o „maică stareță a mănăstirii. Printre străinele de la

noi este și o franțuzoaică, sora Thérèse, cea care dirijează muzica la capelă.

— Ah! răspunse generalul prefăcându-se surprins.

Trebuie să se fi bucurat de biruința armelor casei de Bourbon?

— Le-am spus motivul pentru care s-a slujit liturghia, ele sunt întotdeauna dornice de știri...

Atunci, poate că sora Thérèse se va fi interesând de ceea ce se petrece în Franța, poate că ar vrea să știe câte ceva, să afle noutăți?

— Nu cred. Dacă ar fi vrut să știe ceva, m-ar fi întrebat pe mine.

— În calitate de compatriot, zise generalul, aș fi tare curios s-o văd... Dacă este posibil, dacă maica stareță îngăduie, dacă...

— Pentru, oricine, chiar și în prezența maicii reverende, o întrevvedere ar fi cu neputință; dar pentru un eliberator al tronului catolic și al sfintei religii, în ciuda severității maicii starețe, regulamentul poate să adoarmă o clipă, spuse duhovnicul făcând cu ochiul. Alți să-i

— Vorbesc.

— Ce vârstă are sora Thérèse? întrebă îndrăgostitul, care nu cuteză să-l desepasă pe preot despre frumusețea călugăriței.

— Ea nu mai are vârstă, răspunse blândul părinte, cu o simplitate oare-l înfioară pe general.

A doua zi, pe la vremea prânzului, părintele veni să-l anunțe pe francez că sora Thérèse și maica stareță îngăduiau să-l primească la vorbitor, înainte de vecemie. După-masă, generalul își omorî vremea plecând să se plimbe prin poartă, în arșița amiezii. Apoi preotul veni să-l ia și să-l conducă la mănăstire; îl călăuzi printr-o alee de-a lungul cimitirului, unde câteva fântâni, câțiva copaci verzi și numeroase bolți întrețineau o răcoare în armonie cu Liniștea locului. Când ajunseră la capătul lungii alei, preotul îl introduse pe însoțitorul său într-o sală despărțită în două printr-un grilaj acoperit cu o perdea neagră. Pe latura oarecum" publică, unde duhovnicul îl lăsa pe general, trona, de-a lungul zidului, o bancă de lemn; lângă

— Grilaj se găseau câteva scaune tot de lemn. Tavanul era construit din grinzi solide de stejar verde, fără niciun ornament.

Lumina zilei nu pătrundea în sală decât prin două ferestre așezate în partea rezervată călugărițelor, în așa fel încât lumina, slabă și prost reflectată de un lemn de culoare cenușie, abia izbutea să desprindă din întuneric un Crist mare, negru, un portret al sfintei Tereza și un tablou al Fecioarei, care decorau pereții suri ai vorbitorului. Așa încât sentimentele generalului căpătară, în ciuda înflăcăram lor, o culoare melancolică. Deveni liniștit, în mijlocul acestei liniști așezate. Ceva impresionant, ca un mormânt îl cuprinse între zidurile răcoroase. Oare nu era aceasta însăși tăcerea eternă a mormântului, pacea lui adâncă, sugestiile lui despre infinit? Iar tihna și cugetul nemișcat al mănăstiriicuget ce se strecoară1 prin aer, prin clar-obscurul dimprejur, pretutindeni, și nicăieri – devin încă și mai solemne prin imaginație. Aici, măreața expresie: pace *întru Domnul*, pătrunde cu „o tărie de nestăvilit, chiar și în sufletul cel mai puțin evlavios. Mănăstirile de călugări sunt greu de înțeles; acolo, un bărbat pare slab: bărbatul e născut pentru acțiune, pentru a trăi o viață de muncă de la care se Sustrage într-o chilie. Într-o

mănăstire de femei însă „câtă vigoare virila și câtă gingășie emoționantă! Un bărbat poate să fie adus de mii de sentimente între zidurile unei chinovii; el se aruncă în ea ca într-o prăpastie; dar o femeie niciodată nu vine aci decât îndemnată de un singur sentiment: femeia, aci, nu-și schimbă firea, ci se logodește cu Dumnezeu. Călugărilor li se poate spune *t* de ce n-ați luptat? Dar recluziunea unei femei nu înseamnă oare o continuă luptă sublimă? în sfârșit, și pașnicul vorbitor și mănăstirea pierdută în mijlocul mării i se părură generalului pline de spiritul acesta divin. Iubirea rareori izbutește, să devină solemnă; dar iubirea cel rămâne statornică chiar în sânul lui Dumnezeu nu e oare ceva solemn, la care niciun bărbat nu mai are dreptul să nădăjduiască în secolul al nouăsprezecelea, când moravurile se duc? Mărețiile infinite ale acestei împrejurări aveau tăria să miște sufletul generalului; el, de bună seamă, era îndeajuns de înțelept încât să uite politica „onorurile, Spania, lumea bună a Parisului, și să se ridice până la înălțimea acestui deznodământ măreț. De altminteri ce putea fi într-adevăr mai tragic? Cât noian de

simțăminte era în situația celor doi îndrăgostiți care. Se reîntâlneau singuri, în mijlocul mării, pe o stâncă de granit, **s** despărțiți însă printr-un gând, printr-o barieră de petrecut!... Iată bărbatul zicându-și: - Voi triumfa eu asupra lui Dumnezeu în această inimă? Un foșnet ușor îl făcu să tresară, perdeaua fu dată într-o parte; zări o femeie" în picioare, dar cu fața ascunsă sub un văl: conform regulamentului mănăstirii, ea era îmbrăcată în acea haină; lungă a cărei culoare devenise proverbială. Generalul nu putu să vadă picioarele goale ale călugăriței, care i-ar fi adevărit cât de îngrozitor de slabă era; totuși, în ciuda: multelor cute ale rantiei grosolane ce acoperea fără s-01 mai împodobească pe această femeie, el simți că lacrimile... rugăciunile, pătimirile, viața de schimnicie o uscaseră.

Mina înghețată a unei femei, cea a superioarei, fără îndoială, ținea încă perdeaua; și generalul, după ce îl examinează pe martorul obligatoriu al acestei convorbiri, întâlnește privirea neagră și adâncă a unei bătrâne călugărițe, aproape:

centenară; privire clară și tânără ce

dezmințea numeroasele zbârcituri care brăzdau chipul galben al acestei femei.

— Doamnă ducasă „o întrebă el cu un glas foarte emoționat pe călugărița care înclină fruntea, „însoțitoarea dumneavoastră știe franțuzește?

— Aici nu există nicio ducasă, răspunse călugărița. Vă aflați în fața maicii Thérèse. Femeia pe care **p** numiți însoțitoarea mea este maica mea întru Dumnezeu, superioara mea aici pe pământ.

Aceste vorbe, rostite cu atâta umilință de glasul ce se armoniza odinioară cu luxul și eleganța în care trăise această femeie, regina modei la Paris, de o gură al cărei limbaj era odinioară atât de spiritual, atât de batjocoritor, îl izbiră, pe general ca o lovitură de trăsnet.

— Sfânta mea maică nu-vorbește decât latina și spaniola, adăugă ea.

— Nu știu niciuna, nici alta. Scumpa mea Antoinette, scuză-mă față de ea.

Auzindu-și numele pronunțat atât de duios de către un om cândva atât de crud cu ea, călugărița simți o pu, ternică emoție lăuntrică trădată de ușoarele tremurări ale voalului ei, pe care lumina cădea din plin.

— Frate, zise ea, ducându-și mânăca sub voal, poate pentru a-și șterge ochii, eu mă numesc sora Thérèse...

Apoi se întoarse către maică și îi spuse, în spaniolă, următoarele cuvinte, pe care generalul le înțelese perfect știa destulă spaniolă pentru a le înțelege, și poate chiar și pentru a le rosti:

— Maică, acest cavaler vă prezintă respectele sale și vă roagă să-l scuzați că nu poate să le pună el însuși la picioarele dumneavoastră; nu știe niciuna dintre cele două limbi pe care le vorbiți...

Bătrâna înclină încet capul, fizionomia ei luă o expresie de bunătate îngerească, luminată totuși de sentimentul puterii și al demnității ei.

— Îl cunoști pe acest cavaler? o întrebă maica, aruncându-i o privire pătrunzătoare.

— Da, maică.

— Întoarce-te în chilie, fica mea! zise superioară pe un ton poruncitor.

Generalul se trase repede în spatele perdelei, ea să fiu lașe să se ghicească pe chipul său cumplitele simțăminte ce-l frământau; și din umbră; i se părea că vede încă ochii sfredelitori ai superioarei.

Această femeie, stăpână a plăpândeii și trecătoarei fericiri à cărei cucerire costase atâtea. Griji, îl înspimânta, pe el, pe care nicio triplă linie de tunuri nu-l înspăimântase vreodată. Ducesa porni. Către ușă, dar se întoarse:

— Maică, spuse ea cu o mlădiere în glas înfiorător de liniștită: acest francez e unul dintre frații mei.

— Rămâi atunci, fica mea! răspunse bătrâna după o pauză.

Un asemenea admirabil iezuitism dovedea atâtea iubire și atâtea regrete, încât un om mai puțin stăpânit decât generalul s-ar fi simțit zdrobit trăind plăceri așa de vii în mijlocul unui pericol nemăsurat, cum el nu mai cunoscuse până atunci. Care era deci prețul cuvintelor, al privirilor, al gesturilor, într-o scenă în care iubirea trebuia să scape ochilor de linx, ghearelor de tigrul! Sora Thérèse se întoarce...

— Iată, frate, ce îndrăznesc să fac pentru ca să-ți vorbesc o clipă despre mântuirea ta și despre rugăciunile pe care sufletul meu le adresează în fiecare zi cerului pentru tine. Săvârșesc un păcat de moarte „Am mințit. Câte zile de penitență

vor trebui ca să-mi ispăşesc minciuna! Voi suferi însă pentru tine. Nu vei şti, frate, ce fericire este să iubeşti în cer, să poţi să-ţi mărturiseşti sentimentele atunci când biserica le-a purificat, ridicându-le către cele mai înalte tărâmurî, şi când nu ne mai este îngăduit să ne privim decât în suflet. Dacă învăţătura, dacă spiritul sfintei căreia îi datorăm azilul de aici nu m-ar fi înălţat departe de mizeriile pământeşti şi nu m-ar fi dus, mai jos de sfera în care e ea, însă fără îndoială deasupra lumii, nu mi-aş fi îngăduit să te revăd. Dar pot, iată, să te văd, să te ascult şi să rămân liniştită...

— E bine, Antoinette, exclamă - generalul întrerupând-o, fă ea să te văd, pe tine, pe care acum te iubesc nebuneşte, deznădăjduit, aşa. Cum ai dorit să te iubesc.

Nu-mi mai spune Antoinette, te implor. Amintirile trecutului îmi fac rău. Aici nu sunt decât sora Thérèse, o făptură încrezătoare în mila divină. Şi, adăugă ea după o pauză, stăpâneşte-te, frate. Maica ne-ar despărţi fără nicio milă, dacă chipul tău ar trăda vreo pasiune lumească, sau dacă ai lăsa să ţi se ivească o lacrimă în ochi.

Generalul înclină capul ca pentru a se reculege. Când: ridică, ochii spre grilaj, zări, între două zăbrele, figura slăbită, palidă, dar încă arzătoare, a călugăriței. Fața ei; pe care odinioară înfloriseră toate bucuriile tinereții, pe care strălucise fericitul contrast dintre un alb pur și culorile trandafirului de Bengal, căpătase tonul cald al unei cupe de porțelan sub care arde o lumină plăpândă. Frumosul păr, de care această femeie era așa de mândră, fusese ras. O pânză aspră îi încingea fruntea și îi înfășură obrazii. Ochii, împrejmuți de cearcane datorate asprimii în care trăia, aruncau din când în când raze înfiorate, iar calmul lor obișnuit nu era decât un vâl. Din femeia, aceasta nu mai rămăsese decât sufletul.

— Ah! vei părăsi acest mormânt, tu, care ai devenit viața mea. Îmi aparțineai și nu erai liberă să te dăruie nimănui, nici chiar lui Dumnezeu. Nu-mi făgăduiseși tu că vei sacrifica totul celor mai mărunte porunci ale mele? Poate că acum, când vei afla ce-am făcut pentru tine, mă vei găsi demn de o asemenea făgăduială. Te-am căutat în lumea întreagă. De cinci ani ești gândul meu de

fiecare clipă, grija întregii hiele vieți. Prietenii mei, prieteni destul de puternici, îi știi, m-au ajutat din toate puterile lor să scotocesc mănăstirile Franței, Italiei, Spaniei, Siciliei, Americii. Iubirea mea se aprindea mai vie cu fiecare căutare zădarnică; am făcut adesea lungi călătorii după o speranță falsă, mi-am cheltuit viața și cele mai calde băți ale inimii împrejurul zidurilor negre ale atâtor schituri. Nu-ți vorbesc despre o credință nemărginită, ce e aia? un nimic în comparație cu legamintele infinite ale: dragostei mele. Dacă ai fost vreodată sinceră în remușcările tale, nu trebuie să eziți să mă urmezi astăzi.

— Uiți că nu sunt liberă.

— Ducele e mort, răspunse el înflăcărat. Sora Thérèse roși.

— Cerul să-i fie deschis, zise” ea cu emoție adâncă, a fost bun. Cu mine. Dar. Nu despre aceste legături vorbeam; unul dintre păcatele mele a fost că am vrut să le sfărâm pe toate, fără scrupule, pentru tine.

— Vorbești de legămintele tale, exclamă generalul, încruntându-și sprâncenele. Nu credeam ca vreun lucru să cântărească în inima ta mai mult decât iubirea. Dar să nu

te îndoiești, Antoinette, voi obține de la sfântul părinte o brevă care te va dezlega de jurămintele. Mă voi duce la Borna, voi implora toate puterile pământului; și dacă Dumnezeu ar putea să coboare, eu îl...

— Nu huli!

— Așa că să nu te neliniștești din pricina lui Dumnezeu! Ah! m-aș bucura mult mai mult să știu că, pentru mine, ai fugi dintre aceste ziduri; că, în seara asta chiar, te-ai arunca într-o barcă ascunsă între stânci. Ne-am duce, ca să fim fericiți, nu știu unde, la capătul lumii! Și, lângă mine, te-ai reîntoarce la viață, la lumină, sub aripile iubirii. V **v**

— Nu vorbi așa, răspunse maica Thérèse, tu nu știi ce-ai devenit pentru mine. Te iubesc mult mai mult decât te-am. Iubit vreodată. Mă rog la Dumnezeu în fiecare zi pentru tine și nu te mai văd eu ochii trupului. Dacă ai cunoaște, Armand, fericirea de a putea să te dăruie fără sfială unei iubiri pure, pe care Dumnezeu o ocrotește! Nu știi ce fericită sunt fiind cer binecuvântarea cerului pentru tine. Nu mă rog niciodată pentru mine: Dumnezeu va face din mine ceea ce va vrea. Dar aș vrea,

cu prețul veșniciei mele, să am oarecare certitudine că tu ești fericit în această lume, și că vei fi fericit și în cealaltă, în veci. De veci. Viața mea veșnică, iată tot ceea ce nenorocirea mi-a mai lăsat să-ți dăruie. Sunt îmbătrânită de lacrimi, nu mai sunt nici tânără, nici frumoasă acum; de altminteri, ai disprețui o călugăriță devenită, soție, pe care niciun sentiment, nici chiar dragostea maternă, n-ar izbăvi-o... Ce ai putea să-mi spui ca să cumpănească nenumăratele gânduri strânse timp de cinci ani în inima mea pe care-au schimbat-o, au sfărâmat-o, au veștejit-o? Ar fi trebuit să-i dăruiesc lui Dumnezeu o inimă mai puțin tristă!

— Ce-aș putea să-ți spun, scumpa mea Antoinette? Îți voi spune că te iubesc; că afecțiunea „dragostea, dragostea adevărată, fericirea de a trăi într-o inimă ce ți se dăruie în întregime numai ție, fără rezerve, este așa de rară și așa* de greu de întâlnit, încât m-am îndoit de tine, încât te-am supus la încercări crude; dar astăzi te iubesc din toate pu. Terile sufletului meu: dacă mă urmezi, nu voi mai asculta, altă voce decât pe a ta, nu voi mai vedea alt chip decât pe al tău...

— Liniștește-te, Armand! Scurtezi singura clipă în: care ne mai este îngăduit să ne vedem aici pe pământ.

— Antoinette, vrei să mă urmezi?

— Eu nu te, părăsesc. Trăiesc în inima ta, dar nu, pentru o plăcere lumească, pentru o vanitate sau o bucurie egoistă; trăiesc aici pentru tine, palidă și veștejită, în Sânul lui Dumnezeu. Dacă el este drept, vei fi fericit...

— Vorbe goale! Și dacă eu te vreau palidă și veștejită? Și dacă eu nu pot să fiu fericit decât avându-te? Tu n-ai să știi oare niciodată decât de datorii, când e vorbă de iubitul tău? El nu e oare niciodată mai presus de orice în inima ta? Cândva, în locul lui preferai societatea, ori, mai știu eu ce acum, îl preferi pe Dumnezeu, mântuirea mea. În sora Thérèse o recunosc pururea pe ducesa neștiutoare de plăcerile iubirii și pururea insensibilă sub aparențele simțirii. Tu nu mă iubești, n-ai iubit niciodată...

— Vai, frate...

— Nu vrei să părăsești acest mormânt, spui că iubești sufletul meu? Ei bine, sufletul acesta tu mi-l vei pierde* pe veci, am să mă omor...

— Maică! strigă sora Thérèse în spaniolă, te-am mințit, acest bărbat este iubitul meu!

Perdeaua căzu brusc. Generalul, năucit, abia auzi ușile* interioare închizându-se cu violență.

— Ah! încă mă mai iubești! exclamă el, înțelegând tot ceea ce era sublim în țipătul călugăriței; trebuie s-o» răpesc de aici...

Generalul părăsi insula, se întoarse la cartierul general „pretextă motive de sănătate, ceru un concediu și se întoarse grabnic în Franța.

Iată acum întâmplările ce determinaseră situația respectivă în care se găseau atunci cele două personaje ale acestei scene.

DRAGOSTEA ÎN PAROHIA SFÂNTUL TOMA D'AQUINO

Ceea ce în Franța se numește foburgul Saint-Germain nu este niciun cartier, nicio sectă, nicio instituție, nu-i nimic ce s-ar putea exprima cu exactitate. Place Royale, foburgul Saint-Honoré, Chaussée-d Antin au și ele palate în care se respiră aerul foburgului Saint-Germain. Așa încât nu întregul foburg, este în foburg. Persoane

născute foarte departe de influența sa pot s-o resimtă și să se atașeze lumii lui, pe când alții, născuți aci, pot fi renegați cu totul. Manierele, vorbirea, într-un cuvânt tradiția foburgului Saint-Germain este, la Paris, de vreo patruzeci de ani încoace, ceea ce era Curtea de odinioară, ceea ce ara. Palatul Saint-Paul în secolul, al paisprezecelea, Luvrui în al cincisprezecelea, Palatul regal, palatul Rambouillet, Place Royale în al șaisprezecelea, apoi Versailles în al șaptesprezecelea și al optsprezecelea secol. În toate fazele istoriei, Parisul clasei de sus și al nobilimii și-a avut centrul său, după cum Parisul popular. Îl va avea întotdeauna pe al lui. Această particularitate periodică oferă o amplă materie de reflecție celor ce vor să studieze sau să zugrăvească diferitele zone sociale; și poate că nu trebuie să se cerceteze cauzele numai spre a motiva caracterul întâmplării pe care-o povestim acum, și spre a sluji unor interese grave, mai trainice în viitor decât în prezent, dacă totuși experiența nu este un nonsens pentru partide ca și pentru tinerețe. Marii seniori, precum și oamenii bogați ce-i vor imita totdeauna pe marii

seniori, și-au îndepărtat, în toate epocile, casele de locurile prea populate. Astfel, tind ducele d'Uzès își zidea, sub domnia lui Ludovic al XIV-lea, frumosul palat la poarta căruia a pus fântâna de pe strada Montmartre - act de binefacere care, adăugat virtuților sale personale, făcu din duce obiectul unei venerații atât de populare, încât întregul cartier urmă în masă convoiul lui mortuar - acest colț al Parisului era pustiu. Dar de îndată ce fortificațiile au fost dărâmate. Și mlaștinile de dincolo de bulevarde s-au umplut cu case, familia d'Uzès părăsi frumosul: ci palat, locuit în zilele noastre de un bancher. Pe urmă, nobilimea, simțindu-se jignită; între prăvălii, părăsi Place Royale și cartierele din centrul Parisului, trecând râul ca să poată respira în voie în foburgul Saint-Germain, unde câteva palate se și ridicaseră împrejurul castelului zidit de Ludovic al XIV-lea pentru du cele du Maine, cel mai iubit dintre fiii săi legitimi/ Într-adevăr, pentru oamenii deprinși cu splendorile vieții există oare ceva mai înjositor decât freamătul, noroiul „țipetele, mirosul urât, îngustimea străzilor aglomerate? Obiceiurile unui

cartier negustoresc sau manuficaturier nu-s oare-n totdeauna în dezacord cu obiceiurile celor mari? Exact, tind aristocrația se Pregătește să cineze, Comerțul și Munca se duc să se culce; unii se zbuciumă gălăgids tocmai tind ceilalți se odihnesc; socotelile lor nu se potrivesc niciodată, unii sunt sânguința, ceilalți risipa. De aci, moravuri diametral opuse. „Constatarea aceasta nu are nicio nuanță de dispreț. Aristocrația este într-un fel creierul unei societăți, așa³ cum burghezia și proletarii sunt organismul și acțiunea ei. De aci, reședințe diferite pentru aceste forțe; și din antagonismul lor provine o antipatie aparentă ce produce diversitatea obișnuită de interese, înfăptuite totuși într-un scop comun... Aceste discordanțe sociale rezultă atât de logic din orice cartă constituțională, încât liberalul cel mai dispus să se plângă, ca de un atentat împotriva sublimelor idei sub care ambițioșii claselor inferioare își ascund intere sale, ar găsi de un ridicol nemaipomenit că prințul de Montmorency locuiește pe strada Saint-Martin, colț cu strada care-i poartă numele, ori ca domnul

3 Să fie cum sînt, sau să nu mai fie. (In 1. lat.)

duce de Filzlames „descendentul stirpei regale scoțiene, își are palatul pe strada Marie-Stiart, colț cu strada Montorgueil. *Sunt ut sunt, aut non sinfi*, aceste frumoase cuvinte pontificale pot să servească de deviză celor mari din toate țările. Faptul, evident în fiecare epocă, și totdeauna acceptat de popor, ascunde în el rațiuni de stat: el e totodată un efect și o cauză, un principiu și o lege. Masele au un bun-simț de la care nu dezertează decât atunci când oameni de rea credință le ațâță patimile. Bunul lor simț se întemeiază* pe adevăruri de ordin general, adevărate la Moscova ca și la Londra, adevărate la Geneva ca și la Calcutta. Pretutindeni, atunci când veți strânge la un loc familii eu averi inegale pe un spațiu dat, veți vedea formându-se cercuri superioare, patricieni, grupuri de-antâia, de-a doua și de-a Treia categorie socială. Egalitatea este poate un *drept*, dar nicio putere omenească nu-i în stare s-o preschimbe în *fapt*. Ar fi de mult folos pentru fericirea Franței să se popularizeze ideea aceasta. Chiar și masele cele mai puțin înțelepte văd binefacerile armoniei politice. Armonia este poezia ordinii, și

popoarele simt o puternică nevoie de ordine. Concordanța dintre lucruri, unitatea, ca să exprimăm, totul printr-un cuvânt, nu e oare cea mai simplă expresie a ordinii?: Arhitectura, muzica, / poezia „totul. În Franța se sprijină, mai mult decât în oricare altă țară, pe acest principiu, care de altminteri e scris la temelia limbajului ei clar și pur, iar limba va fi totdeauna cea mai desăvârșită formulă: a unei națiuni. De aceea vedeți poporul însușindu-și ariile cele mai poetice, cele mai expresive; aderând la ideile cele mai limpezi; „iubind judecățile incisive care cuprind cele mai adânci cugetări. Franța este singura țară unde câteva fraze mici pot să facă. O revoluție, mare. Masele de aici nu s-au revoltat niciodată decât spre a încerca 1

să pună în acord oamenii, lucrurile și principiile. Or, nici. O altă națiune nu simte mai puternic ideea de unitate centrebui să existe în viața aristocratică, poate pentru bă nicio altă națiune n-a înțeles mai bine necesitățile sale politice: istoria nu o va găsi niciodată rămasă în urmă... Franța este înșelată adesea, dar așa cum se înșală o femeie, prin idei generoase, prin sentimente

fierbînți, al căror țel scapă la început socotelilor.

Așa încât, ca o primă trăsătură caracteristică, foburgul Saint-Germain are splendoarea palatelor lui, a marilor lui grădini, a tihnei lor, odinioară în armonie cu magnificența bogățiilor lui teritoriale. Acest spațiu situat între o clasă și o întreagă capitală nu-i oare o consfințire materială a distanțelor spirituale ce trebuie să le despartă? La toate „făpturile, capul își are locul lui deosebit.

— Dacă „din întâmplare o națiune face să-i cadă fruntea la picioare, ea va băga de seamă, mai devreme sau mai târziu, că s-a sinucis. Întrucât națiunile nu vor să moară „ele se străluiesc atunci să-și facă la loc un alt cap. Cnd națiunea nu mai are o asemenea putere, ea piere, așa cum au pierit Roma, Veneția și atâtea altele. Distincția introdusă prin deosebirea de moravuri între celelalte sfere de activitate socială și sfera superioară implică în mod necesar o valoare reală, capitală, a somităților aris - tocratiee. De îndată ce într-un stat, sub orice formă ceafectează Orânduirea, patricienii nu mai îndeplinesc

condițiile de superioritate completă, ei devin neputincioși „iar poporul îi răstoarnă în curând. Poporul vrea întotdeauna să vadă în mâinile, în inima și în capetele lor averea, puterea și fapta; cuvântul, înțelepciunea și faima.: Fără această triplă puternicie, orice privilegiu se stinge... Popoarele, ca și femeile, iubesc puterea celor ce știu să le” guverneze, iar dragostea lor se întemeiază pe respect, ele nu acceptă niciodată să se supună față de cei ce nu le impun supunere. O aristocrație disprețuită este ca un rege de paie, ca un soț cu fustă; ea e nulă înaintea de a nu mai fi nimic. Așa încât, izolarea celor mari, cu obiceiurilelor aparte, într-un cuvânt datinile generale ale castelor patriciene sunt simbolul unei puteri reale și, totodată.

pricina morții lor, atunci când ele și-au pierdut vigoarea. Deocamdată, foburgul Saint-Gérmain se lăsase doborât pentru că nu vruse să recunoască îndatoririle existenței sale pe care ar mai fi putut încă să-o perpetueze destul de ușor. El ar fi trebuit să aibă buna-credință de a vedea la timp, cum a făcut aristocrația engleză, că instituțiile își Au anii lor climatici, când

aceleași vorbe nu mai au aceleași înțelesuri, când ideile iau alte veșminte și cânti, condițiile vieții politice își schimbă cu totul forma, fără ca fondul să fie modificat în mod esențial. Asemenea considerații necesită explicații amănunțite ce țin în mod esențial de întâmplarea pe care-o povestim aici și în care ele intră atât ca Definiere a cauzelor, cât și ca explicație a faptelor.

Măreția castelelor și a palatelor aristocratice, luxul lor desăvârșit, somptuozitatea impresionantă a mobilierului lor, *aerul* în care fericitul proprietar, bogat înainte de a senaște, se mișcă nestânjenit și neîncercat de niciun necaz; apoi deprinderea de a nu coborî niciodată la socotelile grijilor zilnice și meschine ale existenței, timpul de care dispune, educația superioară pe care poate s-o capete de timpuriu; în sfârșit, tradițiile patriciene ce-i dau greutatea socială pe care adversarii lui abia o compensează prin studii, prin voință, printr-o vocație tenace, totul ar trebui să desăvârșească sufletul insului care, din copilărie, se bucură de asemenea privilegii, să-i imprime acel înalt respect de sine însuși, a cărui primă

consecință este o noblețe sufletească în armonie cu noblețea numelui. Așa se și întâmplă, într-adevăr, în câteva familii. Ici și colo, în foburgul Saint-Germain, se întâlnesc caractere alese, excepții ce se opun egoismului general care a cauzat pierderea acestei lumi aparte. Sunt avantajele dobândite de aristocrația franceză, ca și de toate celelalte eflorescențe patriciene ce se vor produce la suprafața națiunilor, atâta timp cât ele își vor fi întemeiat existența pe *proprietate* - proprietate-pământ, ca și proprietate-bani - singura temelie solidă a unei societăți bine orânduite; aceste avantaje nu rămân însă în mâinile patricienilor decât atâta vreme cât ei lepăstrează în condițiile în care li le lasă poporul. Sunt un fel de feude morale, a căror *stăpânire* creează îndatoriri față de suveran, și astăzi, aici, fără nicio îndoială, suveranul este poporul. Vremurile s-au schimbat, și la fel și armele. Feudalul, căruia nu-i se pretindea odinioară decât să poarte o-platoșă și-o manta de zale, să mânuiască bine lancea și să-și arate baniera, astăzi trebuie să dea dovadă de inteligență; iar acolo, unde nu era nevoie

decât de o inimă mare, în zilele noastre e necesar un cap vast. Arta, știința și banii formează triumghiul social în care se înscrie scutul puterii și de unde trebuie să porceadă aristocrația modernă. O teoremă frumoasă prețuiește cât un nume mare. Rothschildii, acești Fuggeri⁴ moderni, sârț de fapt prinți. Un mare artist este realmente un oligarhiei reprezintă un întreg secol și devine aproape întotdeauna o lege. Așa înci-l, față de talentul cuvântului, față: de mașinile de înaltă presiune ale scriitorului, față de Geniul poetului, față de sârguința negustorului, față de voința omului de stat care concentrează în el mii de calități orbitoare, față de spada generalului, față de toate aceste cuceriri personale făcute de unul singur asupra întregii societăți pentru a-i impune, clasa aristocratică de astăzi trebuie să se străduiască să dețină, monopolul, așa cum odinioară îl deținea pe acela-al forței materiale. Pentru a rămâne în fruntea unei țări, oare nu se cerea a; fi. Totdeauna demn de a o conduce, a fi sufletul și spiritul ei, pentru a face să

⁴ Familie de bancheri din Augsburg, a căror putere financiara a atins apogeul la începutul secolului al XVI-lea.

lucreze mâinile? Cum să conduci un-popor fără a avea puterile ce constituie autoritatea? Ce ar fi bastonul de mareșal fără forța intrinsecă a căpitanului care îl ține în mină? Foburgul Saint-Germain s-a Jucat cu bastoanele, crezând că ele sunt toată puterea. A răsturnat termenii propoziției care-i dirijează existența. În loc să se lepede de însemnele care supără poporul și să păstreze tainic puterea, a lăsat burghezia să înhațe puterea, s-a cramponat în mod fatal de însemne și a uitat cu desăvârșire legile pe care i le impunea slăbiciunea ei hume – rică. O aristocrație, care numeric de-abia alcătuiește a mia parte dintr-o societate, trebuie, astăzi, ca și odinioară, să-și multiplice mijloacele de acțiune pentru a opune, în marile crize, o greutate egală cu a maselor populare. În zilele noastre, mijloacele de acțiune trebuie să fie forțe reale, și nu сувенири istorice. Din nenorocire, în Franța „nobilimea, încă plină de fumurile fostei ei puteri, avea împotriva-i o anume îngâmfare față de care îi era greu să se apere. Poate că acesta e un defect național. Francezul, – mai mult decât oricine, nu privește niciodată spre cei.

Inferiori lui, el țintește, de pe treapta pe care se află „spre cei de pe treapta superioară: rareori îi compătimizește pe nenorociții deasupra cărora se Ridică și mai totdeauna cârtește că vede atâția fericiți deasupra lui. Cu toate că are o inimă mare, preferă mai adesea să-și asculte spiritul. Acest instinct național ce-i împinge pe francezi înainte, această vanitate ce le mistuie viața și îi stăpânește tot; atât. De absolut cum spiritul gospodăresc îi stăpânește pe: olandezi, domină de trei secole aristocrația care, în această privință, a fost eminentă franceză. Omul din foburgul Saint-Germain a considerat totdeauna superioritatea sa materială în dependență de superioritatea lui intelectuală. Totul, în Franța, Fa făcut să creadă așa, deoarece, de la întemeierea foburgului Saint-Germâin, revoluție aristocratică începută în ziua în care monarhia părăsea Versaillesul, foburgul Saint-Germain s-a bizuit, în afară de câteva excepții, întotdeauna pe putere, care întotdeauna în Franța se va confunda mai mult sau mai puțin cu foburgul Saint-Germain: fapt care a avut drept urmare

înfrângerea sa din 1830. În acea epocă, el era ca o armată care acționează fără a avea o bază. Nu profitase* nici de pace pentru a se împlânta în inima națiunii. Păcătuia printr-o educație greșită și printr-o totală lipsă de înțelegere a ansamblului intereselor sale. Ucidea un: viitor sigur, în folosul unui prezent îndoielnic. Aceasta-i poate-pricina politicii sale greșite. Izolarea fizică și morală, pe care aceste superiorități se străduiau s-o mențină între ele și restul națiunii, a avut în mod fatal, de patruzeci de ani încoace, drept singur rezultat întreținerea în clasa de sus a unui sentiment individualist ce ucide. Patriotismul de castă. Odihoară, pe vremea când nobilimea franceză era mare, bogată și puternică, gentilomii știau, în caz de primejdie, să-și aleagă șefi și: să li se supună. Devenind mărunți, ei s-au arătat lipsiți de disciplină; și, ca în epoca de decadentă a Imperiului Roman, fiecare voia să fie împărat; văzându-se egali toți prin slăbiciunea lor, se crezură toți superiori. Fiecare familie ruinată de revoluție, ruinată prin împărțirea egală a bunurilor, mu se gândea decât, la ea însăși, în loc să se gândească la marea familie

aristocratică, și li se părea că dacă toți s-ar îmbogăți partidul lor ar fi mai puternic. Eroare. Banul însuși nu este decât un semn al puterii. Alcătuite din persoane ce păstrau alesele tradiții ale desăvârșitei politeți, ale adevăratei elegante, ale vorbirii alese, ale fățarniciei și vale orgoliului nobiliar, în armonie cu existența lor, prebcupări meschine când devin grijile de căpetenie ale unei vieți căreia ele nu trebuie să-i fie decât accesoriul, toate aceste familii aveau o oarecare valoare intrinsecă, valoare care, tratată: superficial, nu le mai lasă decât o valoare nominală. Niciuna dintre aceste familii n-a avut curajul să se întrebe: suntem noi destul de puternice pentru a păstra puterea? Ele s-au repezit la pradă, așa cum au făcut avocații în 1830. În loc să se arate protector ca un stăpân, foburgul Saint-Germain se dovedi lacom ca un parvenit. Din ziua; în care fu limpede pentru națiunea cea mai inteligentă din lume că nobilimea restaurată organiza puterea și bugetul în folosul ei, din acea zi nobilimea se îmbolnăvi de moarte. Ea voia să fie o aristocrație, când nu mai putea fi decât o oligarhie, două sisteme cu totul deosebite,

și pe care le va pricepe orice om în stare să citească atent numele patronimice ale celor ce alcătuiesc camera lorzilor. Desigur, ocârmuirea regală a avut intenții bune; ea uita însă că trebuie să faci ca poporul să vrea să accepte totul, chiar și propria-i fericire, și că Frarâța, femeie capricioasă, vrea să fie ori fericită, ori bătută după pofta inimii ei. Dacă ar fi existat mulți cu ducele de Laval, pe care modestia l-a făcut demn de măreția numelui său, tronul ramurii ereditare ar fi devenit tot atât de solid ca și cel al casei de Hanovra. În 1814, dar mai ales în 1820, nobilimea franceză trebuia să stăpânească peste epoca cea mai instruită, peste burghezia cea mai aristocratică, peste țara cea mai femelă din lume. Foburgul Saint-Germain putea să conducă destul de ușor și să distreze o clasă mijlocie, beată de distincții, îndrăgostită de artă și de știință. Dar meschinii îndrumători ai acestei mari epoci inteleotualiste urau arta și știința. Ei n-au știut să prezinte nici. Măcar religia, de care aveau nevoie, în culorile poetice care ar fi făcut-o iubită. Când Lamartine, La Mennais, Mpntalembert și alți câțiva scriitori de talent poleiau cu aurul poeziei,

reînnoiau ori proslăveau ideile religioase, toți cei ce cădelnițau regimul făceau să se simtă gustul amar al religiei. Nicicând o națiune nu a fost mai îngăduitoare. Franța era atunci ca o femeie obosită, gata să cedeze; și nicicând o putere nu a săvârșit mai multe stângăcii: Franța și femeile iubesc mai degrabă greșelile. Pentru a se reintegra, pentru a întemeia o mare putere oligarhică, s-ar fi convenit ca Nobilimea foburgului să se cerceteze cu toată stăruința ca să găsească în sine însăși moneda unui Napoleon, să se spintece pentru a scoate din străfundurile măruntaielor ei u-n Richelieu constituțional; dacă un asemenea geniu nu se găsea în ea, ar fi trebuit să-l caute în mansardele înghețate unde poate că, el era pe moarte, și să și-l asimileze, așa cum Camera Lorzilor își asimilează neîntrerupt aristocrația acțiunii. Pe urmă, să fi poruncit acelui om să fie implacabil, să reteze crengile putrede, să reîntinerească arborele aristocratic. Dar, mai întâi, marele sistem al torysmului englez era prea uriaș pentru niște capete mici; iar importarea lui cerea prea mult timp francezilor, pentru care o reușită lentă

înseamnă un *fiasco*. De altminteri, departe de a duce o astfel de politică mântuitoare ce trebuia să caute puterea acolo unde o pusese Dumnezeu, acești mari oameni mici urau orice putere ce nu venea de la ei; în fine, departe de a se reîntineri, foburgul Saint-Germain decăzuse. Eticheta, instituție de necesitate secundară, ar fi putut să fie menținută dacă ea nu s-ar fi manifestat decât la marile ocazii; dar eticheta a devenit o luptă cotidiană și, în loc de a fi o chestiune de artă ori de măreție, a devenit o chestiune de putere. Dacă tronului i-a lipsit de la bun început un sfetnic tot atât de mare pe cât erau de mari împrejurările, aristocrației i-a lipsit mai ales cunoașterea intereselor ei generale, cunoaștere ce ar fi putut să suplinească totul. Ea s-a oprit la căsătoria domnului de Talleyrand¹, singurul om ce a posedat unul dintre acele capete metalice în care se forjează din nou sistemele politice prin care reînvie glorios națiunile. Foburgul își bătea joc de miniștrii care nu erau nobili, și nu produceau nobili superiori pentru a fi miniștri; el ar fi putut să aducă adevărate servicii țării înnobilând justiția, fertilizând solul, construind drumuri și canale,

preschimbându-se într-o putere teritorială activă; în schimb își vindea moșiile ca să joace la bursă. Ar fi putut să priveze burghezia de oamenii ei de acțiune și de talent* ale căror ambiții subminau puterea, atrăgându-i în rândurile lui; a preferat să li se împotrivească; și fără arme* căci doar ca tradiție mai avea ceea ce posedase odinioară în realitate. Spre nenorocirea acestei nobilimî, li mai rămăsese, din diferitele ei bunuri, exact atâta cât să-și susțină morga. Mulțumite cu amintirile, niciuna dintre familiile nobile nu s-a gândlit în mod serios să-și pună descendenții să înșface o armă din vraful de arme pe care secolul al nouăsprezecelea îl arunca pe piața publică. Tineretul, exclus de la afaceri, dansa la Madame⁵⁶, în loc să continue la Paris, prin influența talentelor tinere și serioase, necompromise pe vremea Imperiului și a Republicii, opera pe care șefii fiecărei familii ar fi *început-o* în

5 Cinicul diplomat se îndrăgostise de o aventurieră engleză născută în Indii, doamna Grandt, cu care avea să se căsătorească în 1802 din ordinul lui Bonaparte. Apoi s-a despărțit de ea o vreme, ca să-i facă pe plac lui Ludovic al XVIII-lea, pentru ca atunci cînd împrejurările i-au permis, să reia legătura. Aristocrația i-a reproșat mereu această mezalianță.

6 Titlu ce se da, în Franța, fiicei regelui sau soției fratelui regelui.

departamente, cucerind astfel recunoașterea titlurilor lor prin apărarea neîncetată a intereselor locale, conformându-se spiritului veacului, reîntemeind casta după gustul timpului. Strânsă în foburgul Saint-Germain* unde trăia în spiritul vechilor opoziții feudale amestecat cu cel al vechii curți, aristocrația insuficient unită cu palatul Tuileries, fu mai ușor de înfrânt, existența ei fiind cu totul zadarnică și, mai ales, destul de prost constituită în Camera Pairilor. Împletită cu țara, ea ar fi devenit indestructibilă; aciuiată în foburgul ei, dosită în palate, dormind pe buget, era suficientă o lovitură de topor pentru a reteza firul vieții sale agonizante, și figura ștearsă a unui avocat se repezi să dea această lovitură de topor. În ciuda admirabilului discurs al domnului Royer-Collard¹, dreptul la moștenirea titlului de pair și a majoraturilor⁷ ea se prăbuși sub pamfletele unui om ce se fălea de a fi smuls cu dibăcie câteva capete

⁷ Pierré-Paul Royer-Collard (1763-1845), orator politic și filozof francez, sub Restaurație, al partidului doctrinarilor, opus extremiștilor, a refuzat să se ralieze Monarhiei din iulie și a pronunțat în august 1830 un discurs răsunător, rămas zadarnic, 4 în favoarea acordării dreptului de ereditate a titlului de pair.

călăului, dar care ucidea cu stângăcie instituții mari⁸. Se pot trage de aici pilde și învățăminte pentru viitor. Dacă oligarhia franceză n-ar mai avea niciun viitor, ar fi nu știu ce cruzime tristă s-o trimiți în gheena după deces, când, de fapt, n-ar mai trebui să te gândești decât la sarcofagul ei; dacă însă scalpelul chirurgului este dureros, el redă un erori viață muribunzilor. Oprimat, foburgul Saint-Germain poate deveni mai puternic decât pe vremea când era biruitor, dacă va vrei să aibă un șef și un sistem.

Acum este ușor de rezumat acest breviar semipolitic. Lipsa unor vederi largi și vastul ansamblu de greșeli mici; lăcomia de a reface marile averi, lăcomia ce-i stăpânea pe toți; o nevoie reală de religie, pentru a susține politica; o sete de plăceri, care dăuna spiritului religios și implica ipocriziile; opoziția parțială a câtorva spirite elevate, care vedeau just și care contrariară rivalitățile de la curte; nobilimea provincială, uneori mai pură ca rasă decât nobilimea de curte, dar care, prea adesea umilită, se lăsă pradă nepăsării; toate

⁸ Aluzie, probabil, la avocatul Dupin, care a jucat un mare rol în reforma Dreptului public după 1830 ; fiind procuror ge

aceste cauze se înmănuncheară spre a imprima foburgului Saint-Germain deprinderile cele mai discordante. El nu fu nici unitar în sistemul său, nici consecvent în fapte, nici într-un tot moral* nici licențios pe față, nici corupt, nici corupător; nu se lepădă în întregime de lucrurile care-i dăunau și nu-și însuși ideile ce l-ar fi salvat. În sfârșit, oricât de plăpânzi s-au dovedit indivizii, partidul s-a înarmat totuși cu toate marile principii care. Constituie viața națiunilor. Or, pentru a pieri în putere, ce mai trebuie? El fu scrupulos în alegerea persoanelor prezentate-)., manifestă: bun-gust și un dispreț elegant prăbușirea lui însă nu avu absolut nimic strălucitor sau cavaleresc. Emigrația din 89 mai invoca încă niște sentimente; în 1830, emigrația. Din interior nu mai invoca decât interesele. Câțiva bărbați de litere iluștri, niște glorii ale tribunei", domnul: de Talleyrand în congrese, cucerirea Algerului, precum și – mai multe nume redevinute istorice pe timpurile de bătălie; arată aristocrației franceze mijloacele pe care le mai are pentău a se naționaliza și pentru a face să i se mai recunoască titlurile, dacă totuși mai.

Râvnește așa ceva la ființele organizate, munca devine o armonie intimă. Când un om e leneș, lenea; lui se trădează în fiecare mișcare pe care o face. „Tot așa, fizionomia unei clase omenеști se conformează spiritului general, sufletului care animă trupul. Sub Restaurație, femeia din foburgul Saint-Germain nu mai vădea nici mândria îngâmfată pe care doamnele de la Curte o manifestau. Odinioară în fiefurile lor, nici umila măreție a târziilor virtuți prin care ele își ispășeau păcatele și care răspândea în jurul lor o strălucire atât de vie. Nu mai avea nimic prea ușuratic și nimic prea serios. Pasiunile ei, în afară de câteva excepții, *devenir à l'instar*; ca să spunem așa, ea încheia tranzacții cu plăcerile sale. Câteva din aceste familii duceau viața burgheză a ducesei de Orléans, al cărei pat conjugal era arătat așa de caraghios vizitatorilor de la Palais-Royal; dă-abia două sau trei continuam obiceiurile Regenței, stârnind un fel de silă femeilor mai abile decât ele. Această nouă mare doamnă nu avu nicio influență asupra moravurilor: ea ar fi putut totuși mult, ar fi putut, în disperare de cauză, să ofere spectacolul

impunător al femeilor din aristocrația engleză; ezita însă prosteste între vechile tradiții, era cucernică de nevoie, și ascundea totul, chiar și calitățile ei frumoase. Niciuna dintre aceste franțuzoaice nu știu să creeze un salon în care sositățile sociale să vină să ia lecții de bun-gust și de eleganță. Vocea lor, odinioară așa de impunătoare în literatură, această expresie vie a societăților, fu cu totul nulă. Or, când o literatură nu are un sistem general, ea nu face corp: cu veacul ei și se rupe de el. Când, în anumite vremi, există într-o națiune un asemenea grup constituit aparte, un cercetător al istoriei va găsi acolo, aproape întotdeauna, o figură principală ce rezumă virtuțile și defectele masei din care face parte: Coligny pentru hughenoti, Coadjutorul⁹ pentru Frondă, mareșalul de Richelieu pentru epoca lui Ludovic al XV-lea, Danton pentru perioada Terorii. O asemenea identitate de fizionomie între un om și alaiul lui istoric e în firea lucrurilor.

— Oare pentru a conduce un partid nu

⁹ Referire la Jean François Paul-De Gondi, cardinal de Retz (1613-1679).

trebuie să concorzi cu ideile lui, și pentru a străluci într-o epocă nu trebuie-s - o reprezinți? Din permanenta îndatorire de a se supune prejudecăților și patimilor maselor oare îl urmează, îndatorire ce trebuie s-o aibă în vedere capul înțelept și prevăzător al unui partid, decurg acțiunile pe care le reproșează unii istorici șefilor partidului, - când, departe de cumplitele fierberi populare, judecă la rece sentimentele cele mai necesare conducerii marilor lupte seculare. Ceea ce este. Adevărat - în comedia istorică a veacurilor este la fel de adevărat și în sfera mai îngustă a scenelor parțiale ale dramei naționale numită Moravuri.

La începuturile vieții efemere pe care a trăit-o foburgul Sàint-Germain pe vremea Restaurației, și căreia, dacă precedentele considerații sunt adevărate, el n-a știut să-i dea consistență, o tânără femeie a fost, pentru scurt timp, prototipul cel mai complet al felului de a fi al castei sale, superior și șubred, mare și mărunț totodată. Era o femeie aparent instruită, în realitate o ignorantă; plină, de simțăminte alese, dar fără o gândire care să le coordoneze;

irosindu-și cele mai bogate comori sufletești ca să se supună conveniențelor; gata să înfrunte societatea, dar ezitând și recurgând la prefăcătorie din pricina scrupulelor; având mai multă încăpățănare decât caracter, mai multă patimă decât entuziasm, mai mult cap decât inimă; femeia desăvârșită și cochetă desăvârșită, pariziancă mai ales; iubind fastul și sindrofiile; necugetând, ori cugetând prea târziu; de o nechibzuință ce ajungea aproape până la poezie; fermecător de insolentă, însă umilă în adâncul inimii; afișându-și puterea ca o trestie zveltă, dar, ca și trestia, gata să se plece sub o m-înă puternică; vorbind mereu despre religie, dar neiubind-o, și totuși gata s-o accepte ca pe un deznodământ. Cum să explici o ființă cu adevărat multiplă, susceptibilă de eroism, și - ca să spunem **b** răutate - uitând să fie eroică; tânără și suavă, mai puțin îmbătrânită din pricina inimii decât de maximele celor ce o înconjurau, și înțelegându-le filosofia egoistă fără s-o fi aplicat; având. Toate viciile unui curtean și toată nevinovăția unei adolescente; neîncrezătoare în nimic și totuși plăcându-i

uneori să creadă în orice? Dar n-ar rămâne oare incomplet portretul, unei asemenea femei în care se înfruntau sclipirile celor mai nestatornice nuanțe, provocând însă o confuzie poetică, deoarece o lumină divină, o strălucire tinerească da acestor trăsături confuze un fel de unitate? Grația îi slujea de legătură. Nimic nu era teatral. Pasiunile, semipasiunile, veleitățile de măreție, realitatea micimii, sentimentele reci și elanurile fierbinți erau firești și se vedeau din înfățișarea ei tot atât cât și din cea a aristocrației din care făcea parte. Se închidea în sine însăși și se situa orgolios deasupra lumii, la adăpostul numelui ei. Exista ceva din acel *eu al* Medeer în viața ei1, ca și în cea a aristocrației ce murea fără

Aluzie la orgoliul eroinei lui Corneille care, doborâtă de destin, se măgulea că cel puțin rămâne credincioasă propriei ei grandori:

Într-un prăpăd ca ăsta, ce îi mai rămâne?

Eu;

Spun eu, și e destul!

(*Medeea*, actul întâi, scena ultimă.):

a vrei nici să se așeze pe4 scaunul său,

nici să întindă mâna vreunui medic politic, nici să atingă, nici să fie atinsă, atâta se simțea de slabă sau deja țărână. Ducesa de Langeais, așa se numea, era căsătorită de vreo patru ani, atunci tind se înfăptui Restaurația adică în 1816, epocă la care Ludovic al XVIII-lea, luminat de către revoluția celor o sută de zile, își înțelese situația și veacul său, în ciuda anturajului care totuși triumfă mai târziu asupra acestui Ludovic al XI-lea fără secure, când el fù doborât de boală. Ducesa de Langeais era din familia Navarreins, familie ducală care, de la Ludovic al XIV-lea, avea ca principiu să nu renunțe niciodată la titlul ei prin căsătoriile pe care le încheia. Fetele dinxaceastă casă trebuiau, să aibă, mai devreme sau mai târziu, la fel ca și mamele lor, un taburet la curte. La vârsta de optsprezece ani, Antoinette de Navarreins ieși din adâncă sihăstrie în care trăise spre a se căsători cu fiul cel mare al ducelui de Langeais. Cele două familii trăiau atunci departe de lume; dar invadarea Franței îi făcea pe regaliști să considere reîntoarcerea Bourbonilor drept singura rezolvare posibilă a nenorocirilor războiului.

Ducii de Navarreins și de Langeais, rămași credincioși Bourbonilor, rezistaseră cu mândrie tuturor ispitelor gloriei imperiale și, în împreju, rărite în care se găseau pe vremea acestei căsătorii, trebuiră, firește, să se supună vechii politici a familiilor lor. Domnișoara Antoinette de Navarreins se căsători așadar, frumoasă și săracă, cu domnul marchiz de Langeais, al cărui tată muri la câteva luni după această uniune. La întoarcerea Bourbonilor, cele două familii își reluară rangul, slujbele, demnitățile de la curte și r cânt rară în viața socială, de „care se ținuseră departe până atunci. Ele deveniră cele mai. Strălucitoare somități ale noii lumii politice. În acele timpuri de lașități și de false convertiri, conștiinței politice îi plăcea să le recunoască celor două familii credința fără pată, concordanța dintre viața lor particulară și opiniile politice, calități pe care toate partidele le omagiază chiar fără să vrea. Însă, printr-o nenorocire destul de obișnuită în vremuri de tranzacții, persoanele cele mai pure și care, prin înălțimea vederilor lor și prin înțelepciunea principiilor, ar fi putut face să se creadă. În genérozitatea unei «politici noi

și îndrăznețe în Franța, fură îndepărtate din afaceri „care căziiră pe mâinile unor inși interesați să ducă principiile până. La extrem, spre a da dovadă de devotament. Familiile de Langeais și de Navarreins rămaseră în înalta sferă a curții, condamnate îndatoririlor de etichetă ca și reproșurilor și batjocurei-liberalismului, acuzate că se îndoapă cu onoruri și cu bogății, în vreme ce patrimoniul lor nusporea deloc, iar ajutoarele Listei civile se iroseau cu cheltuielile de reprezentare, necesare oricărei monarhii europene, fie ea chiar republicană. În 1818, domnul, duce de Langeais comanda, o unitate militară „iar ducesa avea un loc pe lângă o prințesă, bloc ce-i îngăduia să rămână fără scandal la Paris, departe de soțul ei. De altminteri, ducele, în afară de gradul lui de comandant, avea și o slujbă la curte, unde venea, lăsând unui general de brigadă comanda trupelor, pe timpul cât lipsea. Ducele și ducesa trăiau deci cu Totul despărțiți trupește și sufletește, fără ca lumea să știe. Această căsătorie convențională avusese soarta destul de obișnuită a unor astfel de pacte de familie. Două dintre caracterele cele mai.

Potrivnice din lume se găsiseră împreună, se jigniseră tainic, tainic se rănispră, despărțindu-se pentru totdeauna. Apoi, fiecare se supusese firii sale și conveniențelor. Ducele de Lan -, geais, spirit la fel de metodic ca și cavalerul de Folard¹⁰, se dăruia metodic gusturilor și plăcerilor sale, lăsându-și soția să le urmeze liberă pe ale ei, după ce-i cunoscuse firea nemaipomenit de orgolioasă, inima rece, marea. Supunere față de-conveniențe, o loialitate proaspătă, și care avea să rămână pură sub ochii bunicilor, în strălucirea unei curți ipocrite și bisericoase. El făcu deci, cu sânge rece / pe marele senior al secolului precedent, abandonând-o ei însăși pe o femeie de douăzeci și Dot de ani, jignită grav „și care avea o înspăimântătoare trăsătură de caracter, aceea¹¹ de a nu ierta niciodată o jignire, dacă vanitatea de femeie, amorul propriu și virtuțile ei, poate, au fost disprețuite și rănite pe ascuns. Când

10 Jean-Charles de Folard (1669-1752), care a servit sub ordinele ducelui de Vendôme în Războiul de succesiune din Spania, înainte de a trece în serviciul lui Carol al XII-lea al Suediei, a lăsat lucrări de tactică în care dovedea simțul metodic semnalat de Balzac. ... ; ~

11 Ducele de Berry, al doilea fiu al contelui d'Artois (viitorul Carol al X-lea), s-a căsătorit, în 1816, cu Marie-Caroline de Bouvion, fiică regelui Ferdinand al Neapolehii.

o jignire e publică, unei femei îi place s-o uite, se poate mândri atunci cu geât'ui ei, iertând, se simte femeie; dar femeile nu iartă, niciodată jignirile tănuite, deoarece lor nu le plac nici lașitățile, nici Virtuțile, nici iubirile ascunse.

Așa. Se prezintă situația, rămasă „secretă față de lume, în care se afla doamna ducesă de Langeais, situație în legătură; cu pare ea nu-și Făcea nicio. Grijă, când avură loc festivitățile prilejuite de călătoria ducelui de Berry¹. De atunci, curtea și Foburgul Saint-Germain ieșiră din atonia și din rezervă¹ lor. De atunci începu într-adevăr nemaipomenita splendoare, ce seduse regimul. Restaurației. Pe vremea aceea, ducesa, de Langeais, fie din calcul, fie dinjani tâte, nu fsè ară niciodată în Lume decât înconjurată” de trei-patru doamne, tot, atât de distinse prin numele dat și prin averea lor. Regină a modei, ea își avea admiratoarele sale, care imitau în alte părți manierele și spiritul ei. Și le alesese cu grijă dintre persoanele, ce nu pătrunseseră încă nici în intimitatea curții, nici printre înaltele figuri ale-foburgului. Saint-Germain, și oare totuși. Aveau prătetitia să àjühga

acolo; îngeri de rând ce Voiai; să se ridice până în preajma tronului și să pătrundă printre seràficele pateri ale înaltei sfere numită *micul castel*. În - acestei; ducasă; de Langeais se simțea mai puternică; domina mai bine; era mai în siguranță. Admiir &toarele sale - o apărau, împotriva calomniei și o ajutau șa joace detestabilul rol ă! femeii la modă. Ea putea să-și bată joc, cum voia de bărbați, de pasiuni, să le ațâțe, să culeagă: omagiile cu care se nutrește orice natură feminină, și să rămână stăpână pe ea însăși. La Paris, chiar și în cca. Mai înaltă. Societate, femeia rămâne totdeauna femeie; ea „trăiește din laude, din măguliri, din omagii. Cea mai desăvârșită frumusețe, figura cea mai fermecaătoare mi valorează nimic dacă nu5-e admirată: un îndrăgostit și lingușelile sunt atestări ale puterii ei. Ce înseamnă o putere rămasă necunoscută? Nimic. Închipuiți-vă pe cea mai drăguță femeie singură într-un colț al unui salon; ea va fi foarte tristă. Când o asemenea făptură se află în mijlocul mărețiilor sociale, vrea să domnească peste toate, inimile, adesea din neputința de a fi suverană fericită peste una singură.

Toaletele „podoabele, cochetăriile erau făcute pentru cele mai sărmăne ființe, ce s-au pomenit, niște gugumani împăunați, niște inși al căror merit corista într-un obraz drăgălaș și pentru care toate femeile se compromiteau fără niciun rost, veritabili idoli de lemn aurit care, ou câteva excepții, nu aveau nici an –, teodentele domnișorilor de pe vremurile Frondei, nici adevărata mare valoare a eroilor Imperiului, nici spiritul și manierele bunicilor lor, dar care voiau să fie pe *gratis* ceva asemănător; erau bravi așa cum este tineretul francez, isteți, fără îndoială, dacă ar fi fost puși la încercare, și care nu puteau să fie nimic sub dominația altor veștejiți ce-i țineau deoparte. A fost o epocă rece, meschină și fără poezie. Poate că-i trebuie multă vreme unei restaurații ca să devină, o monarhie.

De optsprezece luni, ducesa de Langeais ducea aotiastră viață goală, plină numai de baluri, de vizite făcute pentru bal, de triumfuri fără obiect, de pasiuni efemere, ce se nășteau și mureau în timpul unei serate. Când sosea într-un salon, privirile se concentrau, asupra ei, recolta cuvintele măgulitoare și cele câteva expresii

pasionate pe care le încuraja cu gestul, cu privirea și care nicidecum nu puteau să treacă dincolo de epidermă. Tomul ei manierele, totul îi dădeau o mare autoritate. Trăia într-un fel de febră a vanității și de veselie. Neîntreruptă ce-o zăpăceau. Mergea destul de departe în conversație, asculta tot și se deprava, ca să spunem așa, la suprafața inimii. Când se întorcea acasă, roșea adesea de ceea ce răsese, de cutare istorie scandalosă ale cărei amănunte o ajutau să discute teoriile amorului, pe care nu-l cunoștea, și subtilele distincții ale pasiunii, moderne, pe care complezenții ipocriți i le comentau; căci femeile știind să-și spună totul între ele, pierd cu asta mai mult decât vor să le smulgă bărbații... De la o vreme, înțelese că o ființă iubită e singura a căror frumusețe și al cărei spirit ar putea să fie recunoscute de toată lumea. Ce dovedește un soț? Nimic altceva decât. Că o soție a beneficiat, ca fată, fie de o zestre mare, fie de o creștere aleasă, și că a avut o mamă îndemânatică, sau că a îndeplinit pretențiile bărbatului; pe când un iubit înseamnă o preocupare statornică pentru calitățile ei. Doamna de Langeais învăța,

încă tânără fiind, că o femeie poate să-și îngăduie a iubi în văzul tuturor, fără a fi complicea amorului, fără a-l împărtăși, fără a-l răsplăti altfel decât prin cele mai mărunte promisiuni de iubire, și nu numai o singură sfântă-mironosiță i-a dezvăluit mijloacele de a juca asemenea comedii primejdioase. Ducesa își avu deci curtea ei, iar mulțimea celor ce-o adora sau îi făceau curte fu o garanție a virtuții sale. Era cochetă, amabilă, ispititoare până la sfârșitul festivității, balului sau seratei; pe urmă după ce se lăsa cortina, ea se regăsea singură, rece, nepăsătoare, totuși așteptând ziua următoare pentru alte emoții la fel de superficiale. Erau doi sau trei tineri seduși de-a binelea, care o iubeau într-adevăr și de care ea își bă. Tea joc cu o totală indiferență. Își zicea: – Sunt iubită, mă iubește! Această certitudine îi era de-ajuns. Asemenea avarului satisfăcut să știe că-și poate împlini toanele, ea nu mergea poate nici măcar până la dorință.

Într-o seară, se afla la o prietenă intimă, doamna vicontesă de Fontaine, una dintre măruntele ei rivale, care o ura din inimă și o întovărășea pretutindeni: gen de prietenie

în care fiecare se teme să nu fie înșelat și în care confidențele se fac cu o discuție abilă, adeseori cu perfidie. După ce împărțise scurtele salutări binevoitoare, prietenoase ori disprețuitoare cu aerul fireisc al femeii ce cunoaște întreaga valoare a surâsului ei, ochii i se opriră asupra unui bărbat care-i era cu totul necunoscut, dar a cărui înfățișare mândră și gravă o surprinse. Când îl văzu, simți o emoție destul de asemănătoare cu frică.

— Scumpa mea, o întrebă pe doamna de Maufrigneuse, cine-i acest nou venit?

— Un bărbat despre care fără îndoială că ți s-a mai vorbit, marchizul de Montriveau...

— Ah! el e?

Își luă lornionul și-l cercetă pe Montriveau într-un mod foarte impertinent, de parcă ar fi privit un portret care primește privirile, dar nu le întoarce.

— Prezintă-mi-l, trebuie să fie amuzant.

— Draga mea, nu există ființă mai plicticoasă și mai sumbră, dar e la modă”.

Domnul Armand de Montriveau era pe atunci, fără să știe, obiectul unei curiozități

generale ce i se cuvenea mai mult decât oricăruia dintre idoli trecători de care Parisul are nevoie și de care se îndrăgostește pentru câteva zile, *car* să-și „satisfacă pasiunea de proslăvire și de entuziasm. Gratuit ce-l cuprinde în mod periodic. Armand de Montriveau era unicul fiu al generalului de Montriveau, unul dintre acei *foști* care au slujit cinstit Republica, și care *a* pierit, ucis alături de Joubert, la Novi. Orfanul a fost primit, datorită grijii lui Bonaparte, la școala din Châlons, și pus, ca mai mulți alți fii de generali morți pe timpul de bătaie, sub ocrotirea Republicii Franceze. Când a terminat școala „fără niciun fel de avere, el a intrat în artilerie, și nu ajunsese decât șef de batalion tind ș-a întâmplat dezastrul de la Fontainebleau¹². Arma din care. Făcea pante Armand de Montriveau îi oferise puține șanse de avansare. Mai întâi, numărul ofițerilor este mai limitat aci decât în alte corpuri ale armatei; apoi, opiniile liberale și aproape republicane pe care le manifesta artileria, temerile pe care le nutrea împăratul față de un grup de oameni inteligenți, deprinși să

12 La Palatul Fontainebleu a semnat Napoleon abdicarea sa, în 1814. ,

cugete, toate acestea se opuneau avansării celor mai mulți dintre ei spre treptele militare superioare. Așa încât, contrar legilor obișnuite, ofițerii ajunși la gradul de generali n-au fost totdeauna exemplarele cele mai remarcabile ale armei lor, pentru că cei mediocri stârneau mai puține temeri. Artileria alcătuia un corp aparte în armată și nu depindea de Napoleon decât pe timpurile de bătălie. La aceste cauze generale, care pot să explice întârzierile suferite în carieră de Armand de Montriveau, se adăugau altele inerenta persoanei și caracterului - lui. Singur pe lume, aruncat de la vârsta de douăzeci de ani în vârtejul furtunii de oameni în mijlocul căreia „a trăit. Napoleon, și fiind singur pe lume, gata să piară în fiecare zi, se deprinsese să nu trăiască decât printr-o stimă lăuntrică și prin sentimentul datoriei îndeplinite. Era de obicei tăcut, așa cum sunt toți oamenii timizi; dar timiditatea lui nu se datoră lipsei de curaj, ci era un fel de pudoare care-i interzicea orice manifestare de Vanitate.

În vitejia lui pe câmpurile de bătălie nu era niciun pic de Fanfaronadă; acolo vedea

totul, putea să dea liniștit un sfat bun camarazilor lui și „mergea printre ghiulele aplecându-se din tind în tind ca să le evite. Era bun, dar felul lui reținut de a se comporta îl făcea să treacă drept semeț și aspru. De o rigoare matematică în orice lucru, nu admitea niqi un aranjament ipocrit, nici cu îndatoririle unui rang, nici. Cu consecințele unui fapt. Nu se preta la nicio josnicie, nu cerea niciodată nimic pentru el; era unul dintre acei necunoscuți oameni mari, destul de înțelepți pentru a disprețui gloria, care trăiesc fără să se lege de viață, întrucât nu găsesc că pot să-și desfășoare în ea toate puterile sau toate simțămintele.

Era temut, stimat, însă prea puțin iubit. Oamenii ne îngăduie să ne ridicăm oricât de mult deasupra lor, nu ne iartă însă niciodată că nu coborâm tot atât de jos ca ei.

Așa încât, simpatia pe care ei o acordă caracterelor alese nu e lipsită de oarecare ură și teamă. Prea multă cinstire înseamnă pentru ei o învinuire tacită pe care nu le-o iartă nici viilor, nici morților. După saluturile de despărțire de la Fontainebleau, Montriveau, deși era nobil. Cu vechi titluri,

a fost trecut în disponibilitate. Vechea lui probitate înspăimânta Ministerul de Război, unde atașamentul său față de jurămintele făcute vulturului imperial era cunoscut. În timpul celor o sută de zile a fost 1 - numit colonel de gardă și a luptat pe timpul de băătălie de la Waterloo” Rănile căpătate reținându-l în Belgia, m-a făcut parte din armata Loarei; guvernământul regal însă n-a vrut să-i recunoască gradele căpătate în țî-mupi celor o șută de zile, și Armand de Montriveau a părăsit Franța.

— Minat de geniul lui întreprinzător și de acea înălțime de

L

cugetare pe care, până atunci, primejdiile războiului o satisfăcuseră, și, datorită corectitudinii sale instinctive, pasionat după proiectele de mare utilitate, generalul Montriveau s-a îmbarcat cu scopul de a explora Egiptul de Sus și regiunile necunoscute ale Africii, mai ales ținuturile ei centrale, ce stârnesc atâta interes astăzi printre savanți; Expediția lui științifică a fost lungă și dezastruoasă, Culesese câteva observații prețioase menite să rezolve problemele geografice ori

industriale, atât de arzător cercetate, și izbutise să pătrundă, nu fără a fi înfruntat destule piedici, până în inima Africii, tind, printr-o trădare, a căzut în mâinile unui trib de sălbatici. A fost jefuit, făcut sclav și purtat timp de doi ani prin deserturi, amenințat cu moartea în fiecă clipă și schingiuit mai rău ca un animal cu care se joacă niște copii răi. Tăria lui fizică și rezistența sufletească îl ajutară să îndure toate grozăviile captivității). - și-a epuizat însă aproape întreaga energie ca să evadeze. Evadarea însăși a fost ca un miracol. A ajuns* la colonia franceză din Senegal, pe jumătate mort, în zdrențe și nemaiposedând decât niște amintiri lipsite de precizie. Imensele sacrificii ale călătoriei lui, studiul dialectelor africane, descoperirile și observațiile, totul s-a pierdut. Un singur exemplu va fi suficient pentru înțelegerea suferințelor sale. Timp de câteva zile, copiii șeacului tribului la care era sclav s-au înveselit luându-i capul drept țintă în care aruncau cu niște arșice de cal. Montriveau s-a întors la Paris pe la mijlocul anului 1818/ ruinat, fără niciun protector. Mai degrabă ar fi murit de zeci de

ori decât să solicite ceva, fie chiar și recunoașterea drepturilor lui legale. Adversitățile și suferințele îl căliseră, iar deprinderea de a-și păstra demnitatea de om, prin acea trăsătură de caracter pe care o numim Conștiință, da preț în ochii lui actelor celor mai neînsemnate în aparență. Legăturile pe care le avea cu savanții de seamă ai Parisului și cu câțiva militari inteligenți au făcut însă să se afle atât meritul cât și aventurile lui. Amănuntele evadării și ale captivității, ca, de altminteri, întreaga sa călătorie, dovedeau atâta sânge rece, atâta spirit și atâta curaj, în cât el a cucerit, fără să știe, acea celebritate trecătoare cu care saloanele Parisului sunt așa de darnice, dar care cere eforturi nemaipomenite artiștilor, ce vor s-o păstreze. Spre sfârșitul anului, situația i s-a schimbat. Din sărac, a devenit bogat „sau, cel puțin ca aspect exterior, părea a beneficia de toate șvan la jele bogăției. Regimul regalist, clare căuta să-și atragă oamenii de merit – spre a-și întări armata, a făcut atunci câteva concesii foștilor ofițeri a căror loialitate și cinste recunoscute ofereau garanții de credință. Domnul de

Montriveau a fost reprimat în cadrele armatei cu gradul pe care-l avusese, a primit solda din urmă și a fost admis în Garda regală. Aceste favoruri i s-au acordat rînd pe rînd marchizului de Montriveau, fără ca el să fi adresat; vreo cerere cuiva. Cîteva prieteni l-au scutit de demersurile pe care, personal, nu le-ar fi făcut. Apoi, contrar obiceiurilor lui, care s-au schimbat dintr-odată, a început să apară în societate, unde a fost primit favorabil, fiind întâmpinat peste tot cu dovezile unei înalte stime. Părea a-și fi găsit un rost în viață). Dar la el totul se petrecea lăuntric, nu se vedea nimic în afară. În societate avela o figură gravă și reculeasă, liniștită și rece. A obținut multe succese, de bună seamă datorită faptului că înfățișarea sa ieșea puternic în evidență din grămada de fizionomii convenționale ce mobilizează saloanele Parisului, în dare el păru într-adevăr cu totul nou. Vorba lui avea concizia limbajului oamenilor solitari sau a sălbaticilor. Timiditatea-i fu luată drept măreție și plăcu mult. Era ceva straniu deosebit, iar femeile în general erau cu. Atât mai fermecate de un astfel de caracter original, cu cât el scăpa îndemănare celor

lor dulcegării, acele viclesuguri prin care-i îmbrobodesc pe cei mai puternici bărbați și tocesc spiritele cele mai inflexibile. Domnul de Montriveau habar n-avea de toate aceste mici maimuțări pariziene, iar sufletul lui nu știa să răspundă decât sonorelor vibrații ale unor sentimente alese. Așa încât ar fi fost repedle părăsit dacă n-ar fi existat poezia ce-i înconjura aventurile și viața, dacă n-ar fi existat proslăvitorii care îl lăudau fără ca el să știe, dacă n-ar fi existat nimbul de amor propriu ce-o aștepta pe femeia de care el s-ar fi ocupat. Prin urmare, curiozitatea ducesei de Langeais era pe cât de vie, pe atât de firească. Printr-un capriciu al hazardului, el îi trezise interesul chiar cu o seară mai înainte, când ducesei i se povestise una dintre întâmplările care, din întreaga călătorie a domnului de Montriveau > stârnea cea mai puternică emoție în imaginația aprinsă a femelior. Cu prilejul unei expediții către izvoarele Nilului, domnul de Montriveau avusese cu una dintre călăuzele lui cea mai extraordinară confruntare din câte se cunosc în analele călătoriilor. Trebuia să străbată un pustiu și nu putea să ajungă

până la locul pe care voia să-l exploreze decât mergând pe jos.

— Doar o singură călăuză ar fi putut să-l conducă aici. Până atunci niciun călător nu izbutise să pătrundă în acele ținuturi, unde cutezătorul ofițer socotea că - trebuie să găsească soluția mai, multor probleme științifice, în ciuda sfaturilor prietenești, pe care i le-au dat atât bătrânii din regiune cât șicălăuza -, el porni în cumplita călătorie. Înarmându-se cu întregul lui curaj, ațâțat de descrierea cumplitelor piedici; ce le \$ avea de înfruntat, plecă la drum dis-de-diminează:! După-ce-merse o zi întreagă, seara se culcă pe nisip, to - ropit de Coboseală nemaicunoscută, pricinuită de mobilalitatea îsoluluiv ce părea ca la fiecare pas fuge. De vsubr-eli. > Știa însă xoa-Aa - două - zi; va - trebui, - de cu „Zori: să pornească/ iar - lav/drum; călăuza în făgăduise că, pe la amiază, vor ajunge la capătul. Călătoriei.

— Această făgăduială îi dădu* curajvil. Ajuță; să-și recapete: puterile și; în ciudă sufer! rințelory își continuă drumul, blestemând din când îfr când știința; fiindu-i - însă rușine, să sev văicărească față de

dălăiiză își tăinui - chinurile. Mersese o treime din zi, când, simțind. U-și f orțele sleiteși picioarele însângerate de umbleț?. - întrebă dacă mai; au mult de - mers;; - Un ceas? - îi spuse. Călăuza. Armand găsi> tărie în sufletul lui pentru - o oră - și Continuă drumul. Dar ceasul se scurse fără, ea vei să zărească, măcar la orizont un orizont de nisipuri tot atât de Vast ca marea - palmierii. Și înălțimile - ce; ar fi trebuit să anunțe Căpătui călătoriei lui.: Se opri; amenința călăuza, refuză să meargă mai departe, îl învinui, că vrcă să-l ucidă, că l-a înșelat; apoi lacrimi de mânie și de oboseală i se rostogoliră pe obraji arși; stă încovoiat de Durerea pricinuită de umblet, lăr gâtlejul îi părea uscat de setea deșertului. Călăuza, nemișcată, îi asculta cu un

aer ironie văicărelile, cerce tind mereu, cu aparenta nepăsare a orientalilor, nemărginitele întinderi ale nisipurilor sure ca de aur cenușiu.

— M-am înșelat, réluà el rece. N-am mai bătut demult drumul ăsta și nu mai știu bine urmele). Suntem însă pe calea cea bună, dar mat avem de mers două ceasuri. - Are

dreptate, gândi domnul, de Montriveau. Și porni iar la drum, urmându-l chinuit pe nemilosul african de care părea legat cu un fir. Invizibil, așa cum e legat un condamnat de călăul lui. Dar. Cele două ore trec „francezul și-a epuizat ultimele picături de energie, iar orizontul e pur, și el nu zărește nicăieri nici palmieri, nici munți. Nu mai are putere, ni. Ei. Să strige, nici să geamă, așa că se culcă pe nisip ca să moară; privirile-i însă ar fi înspăimântat și pe cel mai neînfricat bărbat, părând a spune că n-are de gând să moară singur. Călăuza, ca un adevărat demon, îi răspunse printr-o” aruncătură de ochi liniștită, plină de **b** tărie de fier, și ăilă să întins: având grijă să se țină 14 o distantă ce-i îngăduia să se ferească de deznădejdea victimei lui. În Sfârșitf domnul. De Montriveau găsi un strop pe Putere pentru o ultimă avalanșă de blesteme. Călăuza se apropie de el, îl privi țintă, îl sili să tacă și-i spuse fNu tu ai vrut, împotriva noastră, să mergi acolo undete, duc? Mă învinuiești că Te-am. Înșelat; dacă n-aș fi făcut așa, n-ai fi - ajuns până; aici. Dacă „vrei să-ți spun adevărul, ascultă: mîi; avem cinci ceasuri - de mers și nu mai putem să

ne întoarcem îndărăt. Cercetează-ți inima, dacă nu ai destul curaj, uite pumnalul, meu. Uimit de o asemenea înfricoșătoare înțelegere, a. Durerii și a tăriei omenești, domnul. De Montriveau nu vru să se lase mai prejos decât un, barbar; și storcând din orgoliul lui. De european o nouă doza de curaj, se ridică iar ca să-și urmeze călăuza. Când cele* cinci ore se isprăviră, domnul de Montriveau, nezărind încă nimic, întoarse spre călăuză o privire de om pe moarte; dar atunci riubiahul îl luă de umeri, îl sprijini câțiva pași și îi arată la vreo sută de metri un lac înconjurat de verdeață și de un desiş minunat, luminat de jăromaticul soarelui în asfinţit. Ajunseseră la oarecare1-depărtare de un fel de banc de granit imens, în umbra căruia sublimul peisaj stă parcă: învăluit. Lui Ar mand i se păru că se naşte a doua oară, iar călăuza lui, acest uriaş de înțelepciune și de curaj, își împlini opera: de devotament, ducându-l în spinare de-a lungul potecilor netede și fierbinti, abia trasate pe granit. Vedeă de-o parte iadul nisipurilor și de cealaltă paradisul pământesc al celei mai frumoase oaze a pustiului.

— Ducesa, impresionată de la început de înfățișarea acestui personaj poetic, fu și mai emoționată când află că e însuși marchizul de Montriveau, la care ea visase noaptea trecută. A se afla în nisipurile arzătoare ale deșertului împreună cu el, a-l avea ca tovarăș de coșmar, pentru o femeie cu asemenea fire nu însemna oare prevestirea Unei minunate, desfătări? Niciodată vreun bărbat n-a avut chipul mai asemănător caracterului său decât Armand, și niciunul n-a putut să intrige privirile mai mult decât el. Capul, mare și pătrat, avea ca principală trăsătură caracteristică un păr negru enorm și a **b** tinde **n t** învăluindu-i figura într-un fel ce reamintea perfect de generalul Kléber, cu care se asemena prin fruntea lată, prin ovalul feței, prin cutezanța liniștită a ochilor și prin înflăcărarea pe care o exprimau trăsăturile proeminente ale chipului său. Era mic, cu pieptul larg, musculos ca un leu. Când umbla, înfățișarea lui, călcătura, gestul cel mai mărunț trădau deopotrivă și o impunătoare siguranță și un anume dlespotism. Părea a ști că nimic n-ar putea să se opună voinței lui, poate pentru că nu voia nimic nedrept. Cu toate astea,

asemenea tuturor oamenilor într-adevăr puternici, era blajin la vorbă, simplu în maniere și bun din fire. Toate aceste frumoase calități făceau însă impresia că urmează să dispară când împrejurările sunt grave, atunci când omul devine neîndurător în simțămintele lui, neclintit în hotărâri, cumplit în fapte. Un cunoscător ar fi putut, să observe la colțul buzelor lui dunga Obişnuită pe care o sapă înclinația spre ironie.

Ducesa de Langeais, știind câtă prețuire se atribuia” acum cuceririi acestui bărbat, hotărî - în timpul scurt care-i trebui ducesei de Maufrigneuăe să se ducă să-l ia pentru a i-l prezenta - să-l facă unul dintre îndrăgostiții ei, să-i dea întâietate asupra tuturor celorlalți, să-l lege de persoana ei și să-i dăruiască toate cochetăriile. A fost o toană, un simplu capriciu de ducesă, capriciu din care Lope de Vega sau Calderón a creat *Câinele* grădinarului b Vru ca acest bărbat să nu fie al nici unei femei, dar nu se gândi că ea însăși trebuia să devină a lui. Ducesa de Langeais avea din fire calitățile necesare pentru a juca rolul de cochetă, iar educația i le desăvârșise.

Femeile aveau de ce s-o invidieze și bărbații aveau de ce s-o în bească. Nu-i lipsea nimic din ceea ce poate să inspire¹³ iubirea, din ceea ce o îndreptățește și din ceea ce o face să dureze. Frumusețea ei, manierele, vorba, înfățișarea, toate se îngemănau spre a o dăruia cu o cochetărie firească, ce pare. A fi însăși conștiința puterii unei femei. Era bine făcută, și se mișcapoate cam prea alintat, singura afectare ce i se putea reproșa. Totul în ea era armonios, de la cel mai mic. Gest până la întorsătura specifică a frazelor și la felul ipocrit în care-și arunca privirea. Trăsătura predominantă a fizionomiei ducesei era. O noblețe elegantă, care nu altera neastâmpărul cu totul, francez al ființei ei. O asemenea* atitudine pururi schimbătoare constituia o uimitoare atracția pentru bărbați... Ducea făcea impresia că, atunci când își scoate corsetul și podoabele vestimentare, trebuie să fie iubita cea mai fermecătoare. Într-adevăr toate bucuriile iubirii germinau în îndrăzneala privirilor ei expresive, în alintările glasului, în gingășia

13 El pero del hortelano o comédie de Lope de Vega, pe care Balzac, în primele ediții ale romanului Diicesa de Langeais, o* atribuisese lui Calderon. .

vorbelor, lăsând să se vadă că ascund-ea în sine o curtezană de soi, pe care zadarnic o tăgăduiau cucerniciile sale. Cel ce sta în preajma» ei la vreo serata, o vedea rînd pe rînd când veselă, când melancolică, fără a avea aerul că afectează melancolia ori veselia. Știa să fie și drăguță, și disprețuitoare, și ușuratică, și încrezătoare, după cum voia. Părea bună și era într-adevăr bună. În situația ei, nimic n-o silea să recurgă la josnicia răutăților. De la o clipă la alta se arăta, rînd pe rînd, ba lipsită de orice încredere și vicleană, ba înduioșător de tandră, apoi dură și rece de îngheța inimile.

Însă pentru a o descrie exact ar trebui să îngrămădim toate antitezele feminine; într-un cuvânt, era ceea ce voia să fie ori să pără. Fața ei puțin cam prea lungă avea grație, avea ceva delicat, ceva gingaș care amintea de figurile din x evul mediu. Obrazul îi era palid, ușor trandafiriu. Totul în ea păcătuia, pentru a ne exprima astfel, printr-un prisos de suavitate.

Domnul de Montriveau se lăsă cu plăcere prezentat ducesei de Langeais caré, după obiceiul persoanelor deprinse de un

gust ales să evite banalitățile, îl întâmpină fără a-l copleși cu un noian de întrebări ori de complimente ci cu un fel de grație respectuoasă menită să măgulească pe un bărbat superior; căci superioritatea presupune la un bărbat ceva din acel tact care pe femei le face să ghicească tot ceea ce ține de sentimente. Dacă ea: manifestă vreo curiozitate”, o manifestă numai prin priviri; dacă făcu vreun compliment, îl făcu numai prin felul. Ei de a fi; și desfășură acele grațiozități verbale și acea discretă dorință de a place pe care știa să le folosească mai bine decât oricine! Dar; într-un fel, toată conversația. Ei nu fu „decât scrisoarea propriu-zisă; trebuia să existe însă și un post-scriptum, în care urma să fie spusă adevărata intenție. După **b** jumătate de oră de conversație banală, în care numai tonul și surâsurile dădeau preț deosebit cuvintelor, când domnul de Montriveau păru a vrei să se retragă în mod - discret, ducea îl reținu printr-un gest grăitor...

— Domnule, îi spuse ea, nu știu dacă cele câteva clipe în care am avut plăcerea să stau de vorbă cu dumneavoastră v-au oferit destul interes pentru a-mi fi permis să

vă invit la mine; mă tem să nu fie prea mult egoism în a vrei să vă acaparez. Dacă-mi veți face plăcerea să acceptați, mă veți găsi acasă în fiecare seară, până la ora reice.

Frazele acestea fură rostite cu un ton așa de cochet, încât domnul de Montriveau nu putu să nu accepte. Invitați a. Când se întoarse la grupul de bărbați așezați la oarecare distanță de femei, mai mulți prieteni îl felicitară, mai în serios, mai în glumă, pentru primirea extraordinară pe care i-o făcuse, ducesa de Langeais. Această anevoioasă, această strălucită: cucerire era în mod hotărât realizată, iar gloria îi fusese rezervată artileriei de gardă.

E ușor de închipuit glumele amicale ori răutăcioase pe care un asemenea subiect, o dată admis, le stârni în acest salon parizian unde fiecare ține cu tot dinadinsul să se distreze. Și unde zeflemelele durează atât de puțin incit fiecare se grăbește să stoarcă din ele toată spuma.

Generalul se simți măgulit, fără voia lui, de astfel de fleacuri. Din locul în care se instalase, privirile îi fură atrase prin mii de gânduri nelămurite către ducesă; și nu putu să nu-și mărturisească lui însuși că, dintre

toate femeile ce-i vrăjiseră ochii cu frumusețea lor, niciuna nu-i oferise o mai fermecătoare îmbinare de virtuți, de defecte, de armonii pe care cea mai tinerească imaginație o poate trivni în Franța de la o iubită. Care bărbat, pe orice treaptă l-ar fi situat soarta, n-a Simțit în suflet o bucurie de nedescris întâlnind, la femeia pe care și-a dorit-o, fie și numai în vis, triplele desăvârșiri morale, fizice și sociale ce îngăduie să se vadă totdeauna în ea întruchiparea tuturor dorurilor lui? Dacă acesta nu este un motiv de iubire, măguli, toarea întâlnire este totuși, fără îndoială, unul dintre cele mai de seamă vehicule ale simțirii. Fără vanitate, spunea un moralist înțelept al ultimului veac, iubirea este o convalescență. Fără îndoială, atât pentru bărbat cât și pentru femeie există o comoară de plăceri în supreioritatea ființei iubite. Nu înseamnă oare foarte mult, dacă nu cumva chiar totu-l, a ști că amorul nostru propriu nu va suferi niciodată din pricina ei; că ea e destul de nobilă pentru a nu fi niciodată rănită de vreo aruncătură de cehi disprețuitoare, destul de bogată pentru a fi înconjurată de o strălucire egală celei cu

care se împresoară înșiși regii efemeri ai finanțelor, destul de spirituală pentru a nu fi niciodată umilită printr-o glumă subțire, și destul de frumoasă pentru a fi rivala întregului ei sex? Un bărbat face asemenea reflecții într-o clipire. Când - însă femeia ce i le inspiră îi prezintă totodată, pentru viitorul preafregedei lui pasiuni, farmececele nemărginite ale v grației, ingenuitatea unui suflet feciorelnic, miile de unduiri ale veșmântului ei elegant, piedicile din calea iubirii, oare toate acestea nu vor înduioșa până și inima celui mai rece bărbat? Iată în ce situație se afla în acel moment domnul de Montriveau, în privința femeilor, iar trecutul vieții sale chezășua într-un fel ciudățenia faptului. Aruncat de tânăr în uraganul războaielor franceze, trăind mereu pe timpurile de băătălie, el nu cunoștea din femeie decât ceea ce un călător grăbit, ce trece din han în han, poate să cunoască dintr-o țară. Poate că ar fi putut să spună despre viața lui ceea ce Voltaire spunea la optzeci de ani despre a sa, și n-avea el oare treizeci și șapte de prostii să-și reproșeze? El era, la vârsta lui, tot atât de proaspăt în dragoste ca și un tânăr ce de-abia l-a citit

pe Faublas pe furiș. Știa totul despre femeie; despre dragoste însă nu știa nimic; iar fecioria simțămintelor sale îi stârnea astfel dorințe nemai în cercate. Unii bărbați, răpiți. De trudniciile la care i-au condamnat mizeria ori ambiția, arta ori știința, așa cum l-au acaparat pe domnul de Montriveau războaiele și întâmplările vieții lui, cunosc situația. Aceasta ciudată pe care rareori o mărturisesc. La Paris, toți bărbații sunt datori să fi iubit. Nicio femeie nu-l vrea pe cel pe care niciuna nu-l vrut. Din teama de a fi luat drept un prostănac, purced minciunile înfumurării generale în Franța, unde a trece drept un prostănac înseamnă a nu fi din această țară. Domnul de Montriveau fu cuprins de o dorință violentă, o dorință sporită în arșița deșertului, și totodată de o duioșie sufletească a cărei îmbrățișare pâr jolitoare n-o cunoscuse încă. Tot atât de tare pe cât era de violent, el știe să-și stăpânească emoțiile; dar, vorbind întruna despre lucruri indifferente, se închidea în sine însuși și își jura că o va avea pe această femeie singurul mod în care putea el să conceapă iubirea. Dorința lui deveni un jurământ făcut în maniera

arabilor printre care trăise, și pentru care un jurământ e un legământ încheiat între ei și întregul lor destin, destin, pe care îl pun în slujba realizării acțiunii pentru care s-au jurat și față de care însăși moartea lor nu înseamnă decât **z** un mijloc în plus pentru dobândirea succesului. Un tânăr și-ar fi spus: – Aș vrea într-adevăr s-o am pe ducesa de Langeais ca iubită; Un altul: – Cel ce va fi iubit de ducesa de Langeais va fi un om foarte fericit! Dar genera-lul își spuse: – O voi avea ca iubită pe ducesa de Langeais. Când un bărbat cu inimă de fecioară, pentru care iubirea devine o religie, concepe un asemenea gând; habar n-are în ce iad își pune piciorul.

Domnul de Montriveau dispăru brusc din salon și se întoarse acasă mistuit de primele accese ale primei lui febre amoroase. Dacă, pe la mijlocul vieții sale, un bărbat încă mai păstrează credințele, iluziile, naivitățile, înflăcărrile copilăriei, primul lui gest este, ca să spunem așa, de a întinde mâna să apuce ceea ce dorește; pe urmă, după ce a băgat de seamă distanțele aproape cu neputință de trecut care-l despart de acel lucru, se simte cuprins, ca și

copiii, de un fel de mirare ori de o nerăbdare ce sporesc valoarea obiectului râvnit, și tremură sau plânge. Astfel, a doua zi, după cele mai furtunoase gânduri care i-au tulburat vreodată sufletul, Armand de Montriveau se trezi sub jugul sentimentelor lui, în care se strânsese zbuciumul unei iubiri adevărate. Această femeie, tratată în ajun cu deveni a doua zi cea mai sfântă, cea mai de temut dintre puteri. Din acea clipă ea a însemnat pentru el întreaga lui viață și întreaga viață. Doar amintirea celor mai ușoare emoții pe care ea i le trezise făcea să pălească bucuriile lui cele mai mari și durerile cele mai ascuțite pe care le încercase când va. Revoluțiile cele mai fulgerătoare nu tulbură decât interesele omului, în timp ce o pasiune îi răscolește inima. Or, celor ce trăiesc mai mult pentru sentimente decât pentru interese, celor ce au mai mult suflet și sânge decât judecăți și raționamente, o iubire reală le provoacă răsturnarea totală a existenței. Într-o clipă, printr-o singură ho tărare, Armând de Montriveau dădu uitării întreaga lui viață trecută. După ce se întrebase de douăzeci de ori, ca un copil: - Să Mă duc? Să nu mă

duc? se îmbrăcă, ajunse la palatul Langeais pe la ora opt seara și fu primit de femeia, nu de femeia, ci de idolul pe care-l văzuse în ajun, sub lumini, ca pe o fecioară proaspătă și pură, mveșmârftată în voaluri de mătase și-n dantele. Sosise năvalnic ca să-i declare dragostea lui **f** de parcă ar fi fost vorba de prima lovitură de tun pe un timp de bătălie.

Biet școlar! O găsi pe vaporeasa lui silfidă învăluita într-un capot de cașmir brun, fără a-și trăda zbuciumul: tolănită pe divanul dintr-unbudoar abia luminat. Doamna de Langeais nici măcar nu se ridică, înălță doar capul -, cu părul răvășit, strâns totuși sub un voal. Apoi, cil-o mină care - în lumina moale, și tremurătoare a unei singure luminări așezată departe de ea - păru ochilor: lui Montriveau albă ca o Mină de marmură, îi făcu semn -, să se așeze și-i spuse cu o voce tot atât de Blândă ca Lumina: - De n-ați fi fost dumneavoastră, domnule marchiz, de-ar fi fost un prieten cu care aș fi putut să procedez oricum, sau o persoană oarecare ce m-ar fi interesat prea puțin, nu v-aș fi primit. Mă. Simt îngrozitor de rău... - ”.

Armand își spuse în sine: Trebuie: să

plec...

—... Dar, reluă ea, aruncându-i; o privire înflăcărată pe1 * care naivul militar 6 atribui febrei, nu știu de ce, poată ca o urmare a plăcutei dumneavoastră vizite, pentru a că, rei amabilitate sunt cum nu se poate mai emoționată, simt de câteva clipe că-ncepe a mi se limpezi capul.r

— Atunci, pot să rămân, - îi spuse Montriveau”.

— Ah! aş fi foarte mâhnită dacă aţi pleca. Îmi şi spu V

neam astăzi de dimineaţă că probabil n-am făcut asupra, dumneavoastră nici cea mai mică impresie că, fără înr* doială: aţi luat invitaţia mea drept una dintre acele fraze, banale pe care pariziencele le aruncă. La întâmplare, şi va iertam de la bun-început, ingratitudea. Un om care vine din pustiuri nu e dator să ştie cât de exclusivist é foburgul nostru în amiciţiile sale/. 1). V

v Aceste cuvinte graţioase, abia murmurate, picau unul. Câte unul, încărcate ca de un sentiment de bucurie ce părea că le dictează. Ducea vrei. Să culeagă toate foloasele migrenei sale şi avu un succes deplin: Bietul militar suferea realmente de

suferința prefăcută a acestei femei. Ca și... Grillon ascultând povestirea patimilor lui Iisus; Cristos, era gata să-și tragă spada împotriva durerilor de cap. Dar – cum să mai cutezi atunci să-i vorbești acestei bolnave despre dragostea pe care o inspira? Armand înțelese că ar fi caraghios să-și fluture tam-nisam iubirea față de o femeie” atât de superioară; El înțelese dintr-un singur gând toate y gingășiile simțirii și ale pretențiilor sufletului. A iubi nu înseamnă oare a. Ști să pledezi, să cerșești, să aștepti? Dragostea pe care o simți nu trebuie oare s-o dovedești? Dar limba lui era împietrită, era înghețată de conveniențele nobilului, foburg, de majestatea migrenei și de sfrielile dragostei adevărate. Nicio putere din lume însă m-ar fi putut să ascundă ochii lui în care străluceau arșițele și nemărginirile pustiului, ochi calmi că ai panterelor, ochi peste care pleoapele nu coborau decât rareori. Ei îl plăcu privirea aceasta fixă ce o scălda în lumină și în iubire

— Doamnă ducesă, răspunse el, mă tem că-mi voi exprima stângaci recunoștința pe care mi-o inspiră bunătatea dumneavoastră.

În această clipă nu râvnesc decât un singur lucru: puterea de a vă împrăştia suferinţele.

— Îngăduiţi-mi să mă descotorosesc de astea, mi-e tare cald acum, spuse ea, aruncând printr-o mişcare plină de graţie pernita ce-i acoperea picioarele, pe care le lăsa să se vadă în toa A strălucirea lor.

— Doamnă, în Asia, picioarele dumneavoastră1 an preţui zece mii de ţechini...

— Compliment de călător, spuse ea zâmbind.

Această fiinţă spirituală îşi făcu o plăcere din a-l arunca pe asprul Montriveau într-o flecăreală plină de locuri comune şi de nonsensuri, în care el manevra, milităreşte vorbind, ca prinţul Carol în luptele cu Napoleon. Ea se distra maliţios, măsurând, întinderea proaspetei lui pasiuni după numărul prostiilor stoarse de la acest debutant, pe care îl conducea cu paşi mărunţi printr-un labirint încâlcit în care voia să-l lase ruşinat de el însuşi. Începu deci prin a-şi bate joc de acest bărbat „pe care totuşi îi plăcea să-l facă săuite timpul. Adesea, când 6 primă vizită se lungeşte, ea poate să provoace ispite amăgitoare, însă

Armand nu se lăsă prins. Celebrul călător era în budoarul ducesei de o oră, trăncănind despre toate, nespunând nimic, simțind că nu era decât un instrument cu care se juca această femeie, când ea se ridică, se așază, își puse pe gât voalul pe care-l avea pe cap se sprijini în coate, îi mulțumi pentru completa ei vindecare și sună pentru a porunci să se aprindă luminile în budoar. Apoi, după nemișcarea absolută în care rămăsese urmară mișcările cele mai grațioase. Se întoarse către domnul de Montriveau și-i spuse, ca răspuns la o mărturisire pe care i-o smulsese și care păru s-o intereseze în mod: deosebit.

— Vreți să vă bateți joc de mine încercândk să mă faceți să cred că n-ați iubit niciodată. Iată marea pretenția bărbaților față de noi. Noi îi credem. Din pură. Politețe! Oare nu știm noi, prin noi înșine, la ce trebuie să ne așteptăm? Unde este bărbatul care să nu fi întâlnit în viața lui măcar un prilej de a se îndrăgosti? Dar vă place să ne amăgiți iar noi, biete proaste ce suntem vă lăsăm s-o faceți, întrucât amăgelile acestea sunt și ele omagii aduse superiorității sentimentelor noastre, oare

sunt numai puritate.

Această ultimă frază fu rostită pe un ton plin de gravitate și de trufie, oare făcu din novicele îndrăgstit o ghiulea aruncată în hăul unei prăpăstii, iar din ducesă un înger ce se întorcea în zbor spre cerul de neatins.

— La naiba! își zise Armand de Montriveau, în ce chip, s-o iau ca să-i spun acestei făpturi sălbatice că o iubesc?

ce fapt, îi și spusese” de douăzeci de ori, sau mai degrabă ducesa citise de douăzeci de ori în privirile lui, și vedea, în pasiunea acestui om într-adevăr mare un amuzament pentru ea, o plăcere în viața ei fără plăceri. Se și pregătea, așadar, foarte abilă, să ridice împrejur niște redute pe care să le pună în calea asalturilor lui, înainte de a-i îngădui intrarea în inima ei. Jucărie a capriciilor* Montriveau trebuia să rămână pe loc, sărind mereu din dificultate în dificultate, ca **b** insectă chinuită de un copil ce o lasă să creadă că, trecând de pe un deget pe altul „înaintează pe când răutăciosul ei călău o ține în același loc. Ducesa recunoscuse însă, cu o plăcere de nespus, că acest bărbat de caracter nu mințea. În ceea ce spunea. Armand, într-

adevăr, nu iubise niciodată. El se pregătea să plece, nemulțumit de el, nemulțumit de ea, mai ales; dar ea fu bucuroasă, văzând în aceasta o îmbufnare pe care știa că poate s-o risipească cu un cuvânt, cu o privire, cu un gest.

— Veniți mâine seară? îi spuse ea. Mă duc la bal, am să vă aștept până la ora zece.

A doua zi, Montriveau își petrecu cea mai mare parte a zilei stând la fereastra cabinetului său, fumând o grămadă de țigări. Numai așa putu să aștepte ora când trebuia să - se îmbrace și să plece la palatul Langeais. Câtă milă i-ar fi cuprins pe cei ce cunoșteau valoarea extraordinară a acestui om, dacă l-ar fi văzut atât de mic și atât de înfrigurat, dacă ar fi aflat că această minte, ale cărei raze puteau să cuprindă lumi întregi, se restrânge la proporțiile budoarului unei femeiști drăguțe. Dar el însuși se simțea atât. De decăzut în fericirea lui, încât, pentru a-și salva viața, nu și-ar fi mărturisit iubirea nici unuia dintre prietenii săi intimi. În sfiala ce-l cuprinde pe un bărbat când iubește nu se ascunde oare întotdeauna și puțină rușine. Și oare nu

tocmai acest sentiment umilitor constituie mândria femeii? În sfârșit, oare nu din pricina unor motive de acest fel, pe care însă ele nu și le explică, aproape toate femeile sunt ispitite să-și dea în vileag, mai degrabă d'ecâit bărbații, taina dragostei lor, taină ce poate că le și plictisește?

Domnule, spuse valetul de casă, doamna ducesă nu vă poate primi; se îmbracă și vă roagă s-o așteptați aici.

Armând se plimbă prin salon studiind bunul gust ce - se manifesta până și în cele mai neînsemnate detalii.

P admiră pe doamna de Langeais, admirându-i lucrurile care îi trădau obiceiurile, înainte de a-i fi putut cunoaște ființa și ideile. După vreo oră, fără să facă vreun zgomot. Ducea ieși din camera ei. Montriveau se întoarce, o văzu mergând ușor ca o umbră - și tresări. Ea veni spre el, fără să-l întrebe ca o burgheză: - Cum mă găsiți? Era sigură de ea, iar privirea-i liniștită spunea: - M-am gătit așa ca să-ți plac. Numai o zână din povești, nașă a vreunei prințese necunoscute, numai ea putuse să înfășoare în jurul gâtului acestei ființe fermecătoare norul unui voal atât de

vapor os, ale cărui umbre sporeau strălucirea unui obraz ca mătasea. Ducea era răpitoare. Albastrul luminos al rochiei, cu ornamentele, asemenea cu florile ce și le prinsese în păr, păreau, prin bogăția culorii, a da un trup suavelor forme ale ducesei, devenite eu - totul aeriene; căci, lunecând grăbită spre Armand.

că făcu să fluture cele două capete ale eșarfei, iar bravu soldat nu putu atunci să se împiedice a o compara cu Friiipoasele insecte albastre ce se rotesc pe deasupra? apelor, printre florile cu care par să se confunde.

V-am făcut să așteptați, spuse ea cu glasul pe care „știu să-l ia femeile față de bărbatul căruia vor să placă.

— Aș aștepta răbdător o veșnicie, dacă aș și-ți că Divinitatea e frumoasă ca dumneavoastră; dar a vă vorbi despre frumusețea dumneavoastră nu înseamnă un compliment; pe dumneavoastră nu mai poate. Să vă. Impresioneze decât adorația. Îngăduiți-mi dar să vă sărut eșarf a.

vO, o! spuse ea făcând un gest de mândrie, vă stimez. Îndeajuns pentru a vă oferi mâna.

Și îi întinse mâna s-o sărute. O mână de femeie: în Clipa când iese din baia ei înmiresmată, încă mai păstrează, o anume frăgezime gingașă, o moliciune catifelată a? cărei senzație suavă trece de la buze la suflet. De aceea; pentru un bărbat îndrăgostit care are în simțuri tot atâta voluptate câtă iubire în inimă, un asemenea sărut, în aparență casitf poate să stârnească furtuni înfricoșătoare.

— Mi-o veți oferi întotdeauna la fel ca acum? spusb cu smerenie generalul, sărutând respectuos primejdioasa mâna...

— Da; însă ne vom mărgini la atât, spuse ducesa zâmbind... - ;

Se așează și păru foarte neîndemânatică să-și pună mânușile, vrând să facă să lunece pielea prea strâmta de-a lungul degetelor ei, și în același timp să-l privească pe domnul de Montrive. Au, ce admira rând pe rând și pb ducesă și grația gesturilor ei repetate:

— A! e perfect, zise ea, ați fost punctual, îmi plăcé punctualitatea. Majestatea sa spune că punctualitatea este politețea, regilor; eu însă cred că, venind din partea dumneavoastră. Este, față de

mine, cel mai respectuos omagiu. O, nu-i așa?! Spuneți!

Apoi îl privi iarăși cu coada ochiului, spre a-i exprima o simpatie amăgitoare, văzându-l mut de fericire și bit totulvrăjit de astfel de nimicuri. Ah! ducesa își cunoștea de minune meseria de femeie, se pricepea de mi.

nune să reînălțe un bărbat pe măsură ce el devenea tot mai mic, și să-l răsplătească prin câteva vorbe drăguțe și Vane la fiecare pas pe care el îl făcea coborând scara flecărelilor. Sentimentale.

— Să nu uitați niciodată să veniți la ora nouă.

— Nu voi uita; dar veți merge la bal în fiecare seară?

— Știu eu? răspunse ea, tidicând din umeri cu un gest copilăros, ca pentru a mărturisi că este plină de capricii și că un îndrăgostit trebuie s-o ia așa cum te. De „altminteri, reluă ea, ce vă îngrijorează? Veți merge cu mine. X

— În seara asta, zise el, ar fi greu, nu. Sunt îmbrăcat cum se cuvine.

...— 4—, Mi se pare, răspunse ea privindu-l cu mândrier că dacă cineva

trebuie să sufere din pricina felului cum sânfteți îmbrăcat, aceea sunt eu. Dar să știți, domnule călător, că, bărbatul căruia îi accept eu brațul este întotdeauna mai presus de modă, nimeni nu va îndrăzni să-l Critice. Constat că nu cunoașteți lumea, de aceea vă simpatizez atât de mult”.

x și îl și arunca în nimicurile lumii, silindu-se să-l inițieze în deșertăciunile unei femei la modă.

— Dacă vrea să facă o prostie „pentru mine, își zise, în sine. Armand, aș fi un mare nerod s-o împiedic... Mă iubește, fără îndoială, și, de bună seamă, nu-i pasă de lume anai mult decât îmi pasă mie; așa că hai la băi!

Ducesa se gândea, desigur, că oricine îl va vedea pe general în cizme și cu cravată neagră, venit după ea lb bal, nu va „șovăi o clipă să-l creadă îndrăgostit nebunește de ea. Fericit s-o vadă pe regina lumii elegante că vrea. Să se compromită pentru el, generalul fu plin de spirit „fiind plin de speranțe. Convins că e simpatizat, își desfășură ideile și sentimentele, fără să mai simtă stânjeneala ce în Ajun îi împovăra inima. Această conversație bogată,

însuflețită, plină de acele prime confidențe „tot atât de plăcute să le spui el și să le ascuți, trebuie s-o* fi. Cucerit pe doamna de Langeais, sau să-i fi ațâțat fermecătoarea cochetărie, ea însă privi încruntată pendula când sună miezul nopții.

— Ah! mă faceți să pierd balul! spuse ea, exprimându-și surpriza și ciuda că s-a lăsat pradă uitării. Apoi își motivă. Schimbarea intențiilor printr-un zâmbet ce făcu să zvâcnească inima lui Armand.

— Îi făgăduisem totuși doamnei de Beauséant, adăugă ea. Toți mă așteaptă.

— Ei bine, să mergem!

— Nu, continuați, ispuse ea. Nu mă mai duc. Aventurile dumneavoastră. În Orient mă farmecă. Povestiti-mi întreaga dumneavoastră viață. Îmi place să particip la suferințele trăite de un om curajos, pentru că le trăiesc și eu, să știți! Ea se juca nervoasă cu eșarfa, o răsucea, o rupea cu mișcări repezite, ce păreau a. Trăda o nemulțumire lăuntrică și gânduri adânci.

— Noi nu prețuim nimic, noi femeile, continuă ea. Ah! suntem niște ființe mărunte, egoiste, frivole. Nu știm decât să ne plictisim, sitrăduindu-ne să ne distrăm.

Niciuna dintre noi nu-și înțelege rostul vieții. Altă dată, în Franța; femeile erau lumini binefăcătoare, trăiau ca să-i aline pe cei ce plâng, să încurajeze marile virtuți, să-i rasplătească pe artiști și să însuflețească viața prin idealurile lor înalte. Dacă lumea a devenit atât de meschină, vina e a noastră. Dumneavoastră mă faceți să urăsc lumea și balurile ei. Nu, nu vă sacrific mare lucru. Izbutise să-și rupă cu totul eșarfa, ca un copil care, jucându-se cu o floare, sfârșește prin a-i smulge toate petalele; o făcu ghem, o aruncă departe de ea și putu astfel să-și arate gâtul de lebădă. Sună: – Nu voi pleca nicăieri, îi spuse valetului ei de casă. Apoi își întoarse sfios ochii lungi, albaștri către Armand, parcă voină, prin supunerea pe care o exprimau, să-l determine. Să accepte hotărârea ei ca pe o mărturie, ca pe o întâia mare favoare: – Ați avut multe necazuri, spuse ea după o – pauză plină de gânduri și cu acea duioșie ce adesea există în vocea femeilor fără a fi și în inimă.

— Nu, răspunse Armand. Până azi n-am, știut ce e fericirea...

— Acum însă știți, spuse ea privindu-l pe furiș, cu un aer ipocrit și viclean.

— Dar, de aci înainte, pentru mine, fericirea mai poate însemna altceva decât să vă văd, să vă ascult?...

Până - astăzi n-am cunoscut decât suferința, acum înțeleg: că pot să fiu și nenorocit...

— Gata, gata, spuse ea, duceți-vă acasă, e miezul nopții, să respectăm conveniențele. Fu nu m-am dus *lat* bal, dumneavoastră ați fost aici. Să nu dăm prilej de trăncăneală. Adio. Nu știu ce voi spune, dar migrena e-un lucru bun care nu ne dă niciodată de gol.

— Mâine e bal? întrebă el.

— Vă veți deprinde, cred. E bine, da, mâine vom: „merge iarăși la bal...”

Plecând, Armand se simțea cel mai fericit om de pe lume. Apoi, în fiecare seară, veni la doamna de Langeaista ora care, printr-un fel de înțelegere tacită, îi fu rezervată. Ar fi plictisitor, mai ales pentru tinerii ce au o grămadă de asemenea amintiri frumoase, - a împinge mai. Departe povestirea aceasta, pas cu pas, așa cum înainta poemul conversațiilor intime ale celor doi, conversații al căror mers ba o ia înainte, ba rămâne în urmă, după bunul plac al unei femei, când printr-o înfruntare de

cuvinte, atunci când sentimentul merge prea repede, când. Printr-o lamentație despre sentimente, atunci când cuvintele nu mai răspund gândirii ei. Așa încât, pentru a marca: progresul acestei povești ce se înfiripă ca pânza Penelopei¹⁴, poate că ar trebui să ne mărginim la manifestările materiale ale sentimentelor. Astfel, la câteva zile după prima întâlnire dintre ducesa și Armand de Montriveau, vajnicul general cucerise, cu drept deplin de proprietate, îngăduința să sărute mâinile, după care înseta „ale iubitei lui. Oriunde apărea doamna de Langeais, se ivea neapărat și domnul de Montriveau, pe care. Câțiva: inși îl numiră, în glumă, *plantonul ducesei*. Poziția aceasta îi și crease lui Armand câțiva invidioși, câțiva geloși, câțiva dușmani... Doamna de Langeais își atinsese, țelul. Marchizul se contopea printre numeroșii ei admiratori și îi sluja ducesei spre a-i umili pe cei ce se făleau că ar fi în bunele ei grații, acordându-i în mod pupile prioritatea față de toți ceilalți.

14 In timpul celor douăzeci de ani cât a lipsit Ulise de acasă,, soția sa, Penelopa, spre a scăpa de nenumărații ei pețitori, a făgăduit că se va căsători atunci când va termina de țesut o pânză pe care o începuse. Ea însă destrăma noaptea ceea ce țesea ziua..

— Nu mai încape nicio îndoială, spunea doamna de Sérisy, bărbatul pe care ducea îl prețuiește cel mai mult. Este domnul de Montriveau.

Cine nu știe ce vrea să zică, la Paris, *a fi prețuit să o femeie*? Astfel lucrurile erau în perfectă ordine. Ceea ce se povestea cu multă plăcere despre general îl făcură așa de redutabil, încât tinerii abdicară tacit de la pretențiile lor asupra ducesei și nu mai rămaseră în cercul «ei decât ca să exploateze importanța pe care o obțineau folosindu-se de numele și de persoana sa, spre a se aranja cât mai bine cu câteva frumuseți de mâna a doua, încântate că pot Cucerii un îndrăgostit de-al doamnei” de Langeais Ducea avea un ochi destul de ager pentru a ob. Serva dezertările și trădările de care orgoliul ei nu-i îngăduia să se lase păcălită. Atunci ea se pricepea, cum spunea domnul prinț de Talleyrand, care-o iubea mult, să se răzbune cumplit printr-un cuvânt cu două tăișuri, cu care reteza asemenea legături *morganatice*. Zeflemeaua ei disprețuitoare nu contribuia mai puțin s-o facă temută și să treacă drept o persoană extraordinar de spirituală. Își consolida

astfel reputația de virtute „amuzându-se totodată de secretele, celorlalți, fără a și le lăsa descoperite pe ale sale. Totuși, după două luni de stăruințe, ea simți în adâncul sufletului un fel de teamă vagă „văzând că domnul de Montriveau nu pricepea nimic din finețurile cochetăriei practicate în foburgul Saint Germain și lua în serios sclifoselile pariziene.

— Scumpa mea ducesă, îi spusese bătrânul vidam de Pamiers, Montriveau e văr primar cu vulturii, n-o să poți să-l domesticești, și-o să te răpească în văzduhurile lui, dacă nu te apari. A doua zi după seara în care istețul bătrân îi spusese aceste cuvinte, în care doamna de Langeais se temu că se află o profeție, încercă să se facă detestată, și se Arătă aspră, mofturoasă, supărată, răutăcioasă față de Armand, care o Dezarmă prin Tr-o blândețe îngerească. Ducesa cunoștea așa de puțin bunătatea nemărginită a inimilor mari, încât fu copleșită de grațioasele glume cu care el îi întâmpină de la bun început văicărelile. Ea căută ceartă și găsi dovezi de afecțiune. Atunci stăruie.

— Cu ce a putut să te supere un om

care te idolatrizează? o întrebă Armand. – Nu m-ai supărat, răspunse ea, devenind deodată dulcē și supusă; dar de ce vrei să mă compromiți? Nu trebuie să fii decât un *prieten* pentru mine. Nu știai? Aș vrea să te văd stăpânit numai de gingășiile adevăratei prietenii, așa încât să nu pierd nici stima, nici plăcerea pe care le trăiesc alături de tine.

— Să nu-ți fiu decât *prieten*? exclamă domnul de Montriveau, în capul căruia acest ciivânt cumplit producea descărcări electrice. Încrezător în sinceritatea frumoaselor clipe ce mi le-ai acordat, eu adorm și mă deștept cu tine în suflet; și acum, deodată, te complaci să ucizi fără niciun motiv nădejdiile tainice care mă ajută să trăiesc. Vrei, după ce m-ai făcut să cred în statornicia ta și ai arătat atâta dezgust față de femeile ce nu au nimic altceva decât capricii, să mă faci să înțeleg că, asemenea tuturor femeilor din Paris, ai numai pasiuni, însă nu și iubire? Atunci, pentru, ce mi-ai cerut viața și de ce ai primit-o?

— Am greșit, dragul meu. Da, o femeie greșește lăsându-se purtată spre asemenea încântări, când ea nici nu poate, nici nu

trebuie să le răsplătească.

— Rânțeleg, n-ai fost decât puțin cochetă, și...

— Cochetă?... urăsc cochetăria. A fi cochetă; Armand, înseamnă a te făgădui mai multor bărbați și a nu te dăruia nici unuia. A te da tuturor înseamnă libertinaj. Iată ceea ce am crezut, că pot înțelege din moravurile noastre.

— Dar a te arăta melancolică față de umoriști, veselă față de nepăsători, diplomată, față de ambițioși, a asculta cu o aparentă admirație pălăvrăgelile, a te preocupa de război față de militari, a fi pasionată de binele țării față de filantropi, a acorda fiecăruia, mica lui porție de măgulire, mi se pare tot atât de necesar ca a ne pune flori în păr, diamante, mănuși și veșminte. Conversațiile sunt partea morală a toaletei, ele se pun și se scot odată cu pălăria eu pene. Numești aceasta cochetărie? Dar eu nu te am tratat niciodată cum tratez pe toată lumea. Cu tine, dragul meu, sunt sinceră. N-am împărtășit întotdeauna ideile tale, dar tind m-ai convins „după o discuție, nu m-ai văzut ce fericită eram? în? sfârșit, te iubesc, dar

numai atât cât îi este îngăduit unei femei pioase și curate să iubească. M-am gândit mult. Eu sunt căsătorită. Armand. Dacă felul în care trăiesc cu domnul de Langeais îmi lasă libertatea inimii, în schimb legile și conveniențele mi-au luat dreptul de a dispune de mine. Pe orice treaptă socială ar fi așezată, o femeie dezonorată se vede izgonită din societate, și eu nu cunosc încă niciun exemplu de bărbat care să știe la – ce îl angajează atunci sacrificiile noastre. Mai mult încă”, ruptura, pe care toată lumea o prevedea, dintre doamna, de Beauséant și domnul d’Ajuda, care, zice-se, se căsătorește cu domnișoara de Rochefide, mi-a dovedit că tocmai aceste sacrificii sunt aproape totdeauna. Cauzele pentru care ne părăsiți. Dacă m-ai iubi sincer, ai. Înceta să mă vezi câtva timp! Față de tine. Renunț la orice vanitate; nu-nseamnă asta nimic? Ce nu se spune despre o femeie de care niciun om nu se atașează! Ah! n-are inimă, n-are spirit, n-are suflet, și mai ales n-are farmec. O! cochetele nu-mi vor ierta nimic, îmi vor tăgădui calitățile de care se simt jignite că le văd la mine... Dacă îmi rămâne reputația, ce-mi pasă că-mi voi vedea contestate

calitățile de către rivale? Ele mi mi le vor moșteni, fără îndoială. Haide, dragul meu, dăruie-i uit lucru mărunț celei care îți jertfește attâta! Vino. Mai rar” n-am să te iubesc mai puțin.

— Ah! răspunse Armand cu ironia grea a unei inimi rănite; iubirea, după unii scriitorăși, nu se nutrește decât cu iluzii! Nimic nu e mai adevărat, văd”, trebuie să-mi imaginez că sunt iubit. Dar, uite, unele gânduri sunt ca niște răni de care nu te mai vindeci: erai una dintre ultimele mele credințe, și-mi dau seama acum că totul, e fals aici pe pământ.

Ea zâmbi., i i V

— Da, continuă Montriveau cu o voce schimbată, credința ta catolică, la care vrei să mă convertești, e o; minciună pe care și-o spun oamenii; speranța e o min-i ciună întemeiată pe viitor, orgoliul e o minciună de la om la om, mila, înțelepciunea, spaima sunt calcule mincinoase. Fericirea mea va fi deci tot o minciună, trebuie. Să mă înșel pe mine însumi și să consimt să dau întotdeauna un ludovic de aur în schimbul unei monede de tinichea. Dacă poți, eu atâta ușurință, să - te dispensezi de a mă

vedea, dacă nu mă accepti nici ca prieten, nici ca iubit, nu mă iubești! Și eu, biet nebun, eu îmi spun asta; știu că e așa, și iubesc. - x

— Dar, Dumnezeule, bietul meu Armand, te lași furat de mânie...

— Eu?

— Da, crezi că e vorba despre totul „când eu nu-ți vorbesc decât despre prudență.

De fapt, era încântată de mânia ce se revărsa din ochii iubitului ei. Chinuindu-l „îl studia însă și lua aminte la cele mai mici schimbări de pe chipul lui. Dacă generalul ar fi avut nefericirea să se arate îngăduitor, așa cum li se întâmplă uneori sufletelor candidе, ar fi fost alungat pentru totdeauna, umilit și convins că nu știe să iubească. Cele mai multe dintre femei vor să se simtă violate moral. Nu e oare una. Dintre mândriile lor să nu cedeze niciodată decât prin forță? Armand însă nu era destul de priceput ca să-și dea seama de capcana dibaci pregătită de ducesă. Bărbații puternici, când iubesc, au un suflet tare copilăros!

— Dacă nu vrei decât să păstrezi

aparențele, spuse el cu naivitate, sunt gata să... C

— Să nu păstrez decât aparențele? exclamă ea între rupându-l. Dar ce idei ți-ai făcut despre mine? Ți-am dat eu oare cel mai mic drept să gândești că așv putea să fiu a ta?; y 1 ”;

— Dar bine, despre ce altceva vorbim? întrebă Montriveau.

— Dar, domnule, mă uimești. Nu, mulțumesc, reluă ea cu un ton rece, mulțumesc, Armand r mă previi la timp de o imprudență cu totul involuntară, crede-mă, dragul. Meu. Spui că știi să suferi? Și eu voi ști să sufăr. Vom înceta să ne vedem; apoi, după ce și unul și celălalt Vom fi știut să ne recăpătăm puțin calmul, ei bine, vom încerca să ne pregătim o fericire îngăduită de societate. Sunt tânără, Armand; un om fără delicatețe poate să-i facă destule necazuri. Și încurcături unei femei - de douăzeci și patru de ani. Dar tu! tu vei fi prietenul meu, făgăduiește-mi.

— Femeia de douăzeci și patru de ani, răspunse el, știe să calculeze. Se așeză pe divanul din budoar și rămase cu capul

sprijinit în mâini.

— Mă iubești, doamnă? întrebă el, ridicând capul și arătându-i un chip plin de hotărâre. Spune deschis: da sau nu.

Întrebarea o înspăimântă pe ducesă mai tare decât o amenințare cu moartea – viclenie Vulgară de care puține femei se mai sperie în secolul al nouăsprezecelea, când nu-i mai văd pe bărbați purtând spada la sold; dar oare nu există mișcări de gene, de sprâncene, scăpărări de privire, tremur de buze ce exprimă și transmit o groază cumplită, magnetică?

— A! zise ea, dacă aș fi liberă, dacă...

— Hm! deci numai soțul tău ne stânjenește? exclamă generalul bucuros, plimbându-se cu pași mari prin budoar. Scumpa mea Antoinette, am o putere mai absolută decât a autocratului tuturor Rusiilor. Eu mă înțeleg cu Fatalitatea; pot, socialmente vorbind, s-o dau, după placul meu, mai înainte sau mai în urmă, ca pe un ceas. A dirija Fatalitatea, în cadrul mașiner noastre politice, nu-i tot una, la urma urmei, cu a-i cunoaște șurubăria? în curând vei fi liberă; să-ți amintești atunci de promisiunea făcută.

— Armand! exclamă ea, ce vrei să spui? Dumnezeu mare 1 crezi că eu ai? putea să fiu răsplata unei crime? îmi vrei moartea? Oare tu nu ai niciun fel de religie? Eu mă tem de Dumnezeu. Cu toate că domnul de Langeais mi-a dat destule motive să-l urăsc, nu-i doresc niciun rău. /

Domnul de Montriveau, care bătea mașinal cu degetele în marmura șemineului, se mulțumi s-o privească pe ducesă cu un aer liniștit.

— Dragul meu, spuse ea continuând, respectă-l. Nu mă iubește, nu are nimic pentru mine, dar eul am sândatoriri de împlinit față de el. Pentru a evita nenorocirile cu care-l ameninți, ce nu aș fi în stare să fac? Ascultă, continuă ea după o pauză, n-am să-ți mai vorbesc de despărțire, voi veni aici ca și în trecut, îți voi da întotdeauna fruntea s-o săruți; dacă am. Refuzat uneori, a fost din cochetărie, într-adevăr. Dar, să ne înțelegem, spuse ea, văzându-l că se apropie. Ai să-mi dai voie să sporesc numărul admiratorilor mei, să-i primesc în cursul dimineții, mai des chiar decât în trecut: vreau să mă port îndoit de ușuratic, vreau să mă port față de tine

foarte urât în aparență, să simulăm o ruptură; vei veni. Ceva. Mai rar la mine; și pe urmă, după...

Rostind aceste cuvinte, se lăsă cuprinsă de mijloc, părând să simtă, strânsă astfel de Montriveau, plăcerea deosebită pe care o simt cele mai multe femei într-o asemenea strângere, prin care toate plăcerile iubirii par făgăduite; apoi, dori fără îndoială să-nceapă să facă vreo confidență, căci se ridică în vârful picioarelor pentru a-și apropia fruntea de buzele arzătoare ale lui Armand.

— După, reluă Montriveau, nu-mi vei mai pomeni de soțul tău: nu trebuie să te mai gândești la asta.

Doamna de Langeais păstră tăcerea.

— Cel puțin, spuse ea după o pauză semnificativă, vei face tot ceea ce am să-ți cer, fără să murmuri, fără să fii rău, spune-mi? N-ai vrut să mă sperii? Hai, mărturisește!... Ești prea bun pentru a nutri vreodată gânduri criminale. Dar ai oare secrete pe care eu nu le cunosc? Cum poți, oare, să stăpânești soarta?

— Atunci când vei confirma darul pe care în inima ta mi l-ai făcut, sunt foarte

fericit c ştiu bine ce am să-ţi răspund. Am încredere în tine, Antoinette, nu mă voi lăsa cuprins nici de bănuieli, nici de false gelozii. Dar, dacă întâmplarea îţi va reda libertatea, noi suntem uniţi...

— Întâmplarea, Armand, spuse ea, făcând unul dintre acele gesturi drăguţe cu capul, care par pline de subînţelesuri, şi pe care acest fel de femei îl aruncă uşor, aşa cum o cântăreaţă se distrează eln, rând. Pura întâmplare, continuă ea. Să ştii bine: dacă din vina ta i se va întâmpla vreo nenorocire domnului de Langeais, nu voi fi niciodată. A ta.

teala că-l va obosi, neacordându-i alte favoruri decât cele furate în disputele mărunte al căror curs ea îl putea opri oricând va vrei. Ştia atât de drăguţ să revoce a doua zi concesiile consimţite în ajun, era atât de Hotărâtă să rămână virtuoasă trupeşte, încât nu vedea nicio primejdie pentru ea în aceste tratative de care nu au a se teme decât femeile cu adevărat îndrăgostite. În sfârşit, o ducesă care trăia despărţită de soţul ei oferea prea puţine lucruri dragostei, jerffindu-i o căsătorie de mult timp anulatăf la rândul

lui, Montriveau era foarte fericit că obținuse cea mai vagă dintre promisiuni, spulberând pentru totdeauna obiecțiile pe care o soție le stoarce din credința conjugală pentru a se refuza amorului, și se aplaudă că a mai cucerit puțin teren. Așa că, un timp, se va folosi de uzufructul drepturilor ce-i fuseseră acordate eu atâta greutate. Mai copil ea oricând, acest bărbat se lăsa dus de toate copilăriile ce fac din prima iubire o floare a vieții. El redevenea mic, revărsându-și și sufletul și toate forțele amăgite ale pasiunii sale asupra mâinilor acestei femei, asupra părului ei blond ale cărui bucle diafane le săruta, asupra frunții strălucitoare pe care el o vedea pură. Scăldată în iubire, învinsă de efluviile magnetice ale unui sentiment atât. De fierbinte, ducea ezita să dezlănțuie cearta ce trebuia să-i despartă pentru totdeauna. Această făptură plăpândă era mai femeie decât credea, încercând să împace exigențele religiei cu înflăcărările vanității și cu aparențele plăcerilor după care se pasionează pariziențele. În fiecare duminică asculta liturghia și nu lipsea de la nicio slujbă; apoi, seara, se scufunda în îmbătătoarele voluptăți ce stârnesc dorințe

reprimare mereu. Armand și doamna de Langeais se asemănau cu acei fachiri din India ce sunt răsplătiți pentru castitatea lor prin ispitele pe care ea îi le dăruie. Poate că și du „cesa izbutise să-și mistifice iubirea în astfel de dezmier

Se despărțiră mulțumiți și unul și celălalt. Ducesa făcuse un pact ce-i permitea să dovedească lumii, prin vorbele și prin faptele ei, că domnul de Montriveau nu-i era amant. În ceea ce-l privea pe el, vicleana își făcea soco dări frățești, ce-ar fi părut nevinovate oricui, dar pe care: 1 spiritul ei mândru le considera nemaipomenite depravări”.

Cum altfel s-ar explica misterul de neînțeles al neconținutelor ei șovăieli? în fiecare dimineață lua hotărârea să-și închidă poarta pentru marchizul de Montriveau; și, în fiecare seară, la ora știută, se lăsa vrăjită de el. După. O ușoară apărare, se făcea mai puțin rea; vorba ei devenea blândă și dulce; numai doi îndrăgostiți: puteau să fie așa. Ducesa manifesta cel mai scăpărător spirit, cochetăriile ei cele mai cuceritoare; apoi, după ce ațâțase sufletul și simțurile

iubitului ei, când acesta o îmbrățișa, îi plăcea să se lase sărutată și îmbrățișată de el, dar, avea un *nec plus ultra* al pasiunii ei; și, când el ajungea până acolo, ea se îmbufna întotdeauna dacă, mânat de ardoare, generalul lăsa impresia că vrea să depășească barierele. Nicio femeie nu se refuză fără motiv dragostei, nu e nimic mai firesc decât să cedeze; dar doamna de Langeais. Se împrejmua îndată cu o a doua linie de fortificații „mai greu de cucerit decât prima. Ea invoca poruncile religiei. Nici cel mai elocvent părinte al bisericii n-a pledat vreodată, mai bine cauza lui Dumnezeu; niciodată răzbunările Celui-Prea-Înalt n-au fost mai bine justificate decât prin vocea ducesei. Ea nu întrebuinta nici fraze din predică, nici dezvoltări retorice. Nu, ea își avea patosul ei personal. Celei mai arzătoare rugăciuni a lui Armand ea îi răspundea printr-o privire muiată în lacrimi, printr-un gest ce închipuia o cumplită plenitudine de convingeri; îl făcea să tacă cerându-i iertare; nu mai voia să asculte niciun cuvânt; voia să moară, iar moartea îi părea preferabilă unei fericiri criminale.

— Oare nu există altă soluție decât să nu ne supunem lui Dumnezeu? îi spunea – ea cu un glas slăbit în lupte lăuntrice asupra cărora această încântătoare comediana părea a fi căpătat cu greu o stăpânire trecătoare. Oamenii, pământul întreg ți le-aș sacrifica bucuroasă; dar ești prea egoist când îmi ceri întregul viitor pentru o clipă de plăcere „Uite, să vedem, nu ești oare fericit? adăugă ea; întinzându-i mâna și înfățișându-i-se într-un neglijeu ce-i oferă îndrăgostitului consolații cu care el, de bună seamă, se simțea totuși mulțumit.¹⁵

Dacă, pentru a-l domoli pe un bărbat a cărui pasiune înflăcărată îi dă fiori nemaiîncercați, sau dacă, din slăbiciune, lăsa să i se fure vreun sărut fulgerător, îndată se făcea că-i e frică, se rușina și-l izgonea pe Armand de pe canapea, atunci când canapeaua devenea primejdioasă.

— Plăcerile tale sunt păcate pe care le ispășesc eu, Armand; mă costă penitențe și remușcări, exclamă ea.

Când Montriveau se trezea la două scaune depărtare de această fostă aristocratică, începea să blesteme și să-l

15 Nimic mai mult, până aci. (în 1. latină).

hulească pe Dumnezeu. Atunci ducesa se supăra.

— Dar, dragul meu, zicea ea sec, nu pricep de ce refuzi să crezi în Dumnezeu, când e imposibil să crezi în oameni. Taci, să nu-mi vorbești așa; ai un suflet prea mare pentru a îmbrățișa prostiile liberalismului, care are ambiția să-l ucidă pe Dumnezeu.

Discuțiile teologice și politice îi serveau de dușuri pentru a-l calma pe Montriveau, care nu mai știa cum să se întoarcă la dragoste când ea îi ațâța mânia aruncându-l la mii de leghe de acest budoar în teoriile absolutismului pe care știa să-l apere minunat. Puține femei îndrăznesc să fie democrate, ar fi prea în contradicție eu despotismul lor întemeiat pe sentimente. Dar adesea și generalul își scutura coama, lăsa diplomația, mârâia ca un leu, își bătea soldurile, se arunca asupra prăzii, se întorcea înnebunit de iubire la iubita lui, incapabil să-și stăpânească prea mult timp inima și gândurile în flăcări. Când ducesa se simțea îmboldită de vreo ispită", destul de ațâțătoare pentru a o compromite, știa să iasă la timp din budoar.: părăsea aerul încărcat de dorințe pe care-l respira acolo,

trecea în salon, se așeza la pian, cânta cele mai fermecătoare arii de muzică modernă, amăgindu-și astfel dragostea de simțuri care uneori nu-i da pace, dar pe care avea tăria s-o învingă: În acele clipe era sublimă în ochii lui Armand: nu se mai prefăcea, părea sinceră, iar bietul îndrăgostit se credea iubit. Rezistența ei egoistă îl făcea s-o ia drept o ființă sfântă și virtuoasă, iar el, generalul de artilerie se resemna și vorbea despre dragostea platonice! După ce se sătură de jocul de-a religia pentru mântuirea ei personală, doamna de Langeais o lua de la cap pentru cea a lui Armand: voia să-l readucă la sentimente creștine, îi tălmăcea *Geniul Creștinismului* pentru uzul militarilor. Montriveau își pierdea răbdarea, găsea jugul prea greu. O! atunci, din spirit de contradicție, ea îi împuia capul cu Dumnezeu, ca să vadă dacă Dumnezeu o va scăpa de un om ce mergea „drept spre țintă cu o stăruință de care ea începea să se înspăimânte. De altfel, ducesei îi plăcea să prelungească orice dispută ce părea să eternizeze lupta morală, după care avea să urmeze o luptă materială mult mai primejdioasă.

Dar dacă opoziția ridicată în numele legilor căsniciei – reprezenta *perioada civilă* a acestui război sentimental, situația de acum ar constitui *perioada religioasă*, și se declanșă, ca și în cazul precedentei, o criză, după care îndârjirea trebuia să scadă. Într-o seară, Armand, venit întâmplător mai devreme, îl găsi pe domnul abate Gondrand, duhovnicul doamnei de Langeais, așezat într-un fotoliu de lângă șemineu, ca un om ce-și mistuie cina și dulcile păcate ale pocăitei sale. Vederea acestui bărbat cu obrajii fragezi și odihniți, cu fruntea senină, cu gură ascetică și cu privirea reade inchizitor, ce avea în ținuta lui o veritabilă noblețe eclesiastică, iar în veșminte deja violetul episcopal, înnegură cumplit chipul lui Montriveau, care nu salută pe nimeni și rămase tăcut. Scos din iubirea lui, generalul nu era lipsit de tact; ghici deci, schimbând câteva priviri cu viitorul episcop, că el era promotorul piedicilor cu care se înarma față de el dragostea ducesei. Un biet abate ambițios să-i drămuiască și să-i îngrădească fericirea unui om oțelit ca Montriveau? acest gând îi clocotea pe chip, îi crispa degetele, îl făcu să se scoale, să se plimbe,

să se zbuciume; apoi, când se așeză la loc, gata să răbufnească, o singură privire a ducesei izbuti să-l potolească. Doamna de Langeais, fără să se sinchisească de sumbra tăcere a iubitului ei, de care orice femeie s-ar fi simțit jenată, continua să converseze foarte spiritual cu domnul Gondrad despre necesitatea, de a restabili religia în vechea ei strălucire. Ea argu. Menta mai bine chiar decât abatele motivul pentru care: biserica trebuie să fie o putere și temporală și spirituală totodată, și regreta că în camera pairilor nu exista încă o *bancă a episcopilor*, așa cum exista în camera lorzilor.

Dar abatele, știind că postul Paștilor îi va oferi prilejul să-și la revanșa, îi cedă. Generalului locul și plecă. Ducesa de-abia putu să se ridice spre a face în fața duhovnicului ei o smerită reverență, într-atât era de intrigată de Atitudinea lui Montrive au...

— Ce ai, dragul meu?

— Mi-e greață de abatele ăsta al tău.

— De ce n-ai luat **p** carte? îi zise ea, fără să ia seama dacă o aude sau nu abatele ce închidea ușa.

Montriveau rămase mut o clipă, căci

ducesa își însoți cuvintele de un gest în care dăinuia o sfrun/tare vădită.

— Dragă Antoinette, îți mulțumesc că dai dragostei întâietate față de biserică, dar, te implor, îngăduie-mi să-ți pun o întrebare. A”.

— A i Mă interoghezi. Chiar te rog, continuă ea. Nu ești tu prietenul meu? Aș putea, firește, să-ți arăt adâncul inimii mele, n-ai vedea acolo decât o singură imagine.

— I-ai vorbit acestui ins despre iubirea noastră?

— E duhovnicul meu.

— Știe că te iubesc? * - Domnule de Montriveau, nu ai. Pretenția, îmi închipui, să te amesteci în fainele spovedaniei mele?

— Așadar, acest ins cunoaște toate disputele noastre și iubirea mea pentru tine...

— Un ins, domnule? Zi Dumnezeu!

— Dumnezeu! Dumnezeu! Nu trebuie să fiu decât eu în inima ta. Dar lasă-l pe Dumnezeu liniștit, acolo unde e, pentru dragostea lui și-a noastră. Doamnă, nu te vei mai duce la spovedanie, sau... *

— Sau? spuse ea zâmbind.

— Sau eu nu voi mai veni aici.

...

— Pleacă, Armând. Adio, adio pe totdeauna.

Se ridică și trecu în budoarul ei, fără să-i mai arunce” vreo privire lui Montriveau, care rămase în picioare, cu mina sprijinită pe un scaun. Nu va ști nici el, niciodată/ cât timp a stat așa. Sufletul are puterea nevăzută de a mări ori de a micșora spațiul. Deschise ușa budoarului; era întuneric. O voce slabă ridică tonul pentru a spune, răstit: – N-am sunat. De ce intri fără să te fi chemat? Suzette, lasă-mă.

— Suferi? exclamă Moitriveau.

— Du-te, domnule, răspunse ea și sună, ieși de-aici, ôel puțin pentru o clipă.

— Doamna ducesă vrea să aprinzi lumina, spuse el valetului de casă, care veni în budoar să aprindă candelabrele.

Cât>d valetul îi lăsa singuri pe cei doi îndrăgostiți”, doamna de Langeais rămase culcată pe divanul ei, mută, nemișcată, de parcă Montriveau nici n-ar fi fost acolo.

— Scumpa mea, spuse el cu un accent

de durere și de bunătate sublimă, am greșit. Nu mi-ar plăcea, bine -, înțeles, să te știu lipsită de credință.

— EI încântător, replică ea, fără să-l Privească și cu o voce aspră, că recunoști necesitatea conștiinței. Îți mulțumesc în numele lui Dumnezeu.

Generalul, mâhnit de neîndurarea acestei femei, care știa să devină, după voință, o străină sau o soră pentru el, făcu un pas deznădăjduit spre ușă, gândindu-se s-o părăsească pe ducesa pentru totdeauna fără a-i spune un cuvânt!. Suferea, iar ducesa râdea în sinea ei de suferințele pricinuite printr-o tortură morală cu mult mai crudă decât tortura judiciară de odinioară. Acest bărbat însă nu mai era stăpân pe hotărârile lui. În orice împrejurare dificilă, o femeie este într-un fel plină de o anumită cantitate de vorbe; și dacă nu le-a rostit, simte senzația pe care o dă vederea unui lucru neterminat. Doamna de Langeais, care nu spusese totul, reluă vorba.

— Nu avem aceleași convingeri, generale, îmi pare foarte rău. Ar fi cumplit pentru o femeie să nu creadă într-o religie

care îngăduie să iubești până dincolo de mormânt. Nu mă refer la sentimentele creștinești, pe care nu le înțelegi. Lasă-mă să-ți vorbesc numai despre conveniențe. Vrei să-i interzici unei femei de la curte *sfânta împărtășanie* înainte de sfintele sărbători ale Paștilor? Și totuși, orice om trebuie să știe să facă ceva folositor pentru partidul său. Oricât ar dori, liberalii nu vor ucide sentimentul religios. Totdeauna religia va fi o necesitate politică. Te-ai însărcina să guvernezi un popor de raționaliști? Napoleon n-a îndrăznit, el i-a prigonit pe ideologi. Pentru a împiedica popoarele să devină raționaliste, trebuie să li se impună sentimente. Să acceptăm deci religia catolică cu toate urmările ei. Dacă vrem ca Franța să meargă la liturghie, nu suntem oare datori să începem prin a merge noi înșine? Religia, vezi” tu, Armand, este legătura prin care principiile conservatoare îngăduie bogaților să trăiască liniștiți. Religia este strâns legată de proprietate. Firește că e mai frumos să cârmuiești popoarele prin idei morale decât prin eșafode, ca pe timpul terorii, singurul mijloc pe care detestabila voastră revoluție

l-a inventat spre a se face ascultată. Preotul și regele ne reprezintă pe noi toți, pe tine, pe mine, pe prințesa cu care sunt prietenă, într-un cuvânt, personificarea tuturor intereselor oamenilor de treabă. Haide, dragul meu, rămâi în partidul tău, tu, care ai putea să devii Sylla, dacă ai avea cea mai mică ambiție. Nu cunosc politica, eu judec prin sentiment; totuși, știu destul pentru a-mi da seama că societatea s-ar prăbuși dacă i-am punemereu în discuție temeliile...

Dacă regele vostru, dacă guvernatorul vostru gândește tot așa, îmi faceți milă, spuse Montriveau. Restaurația, doamnă, trebuie să-și spună ca și Catherina. De Médicis, când a crezut pierdută bătălia de la Dreux¹⁶: – Ei bine, ne vom face protestanți. Or, 1815 este bătălia voastră de la Dreux. Ca și tronul de pe acele vremuri, ați câștigat-o în fapt, dar ați pierdut-o în drept. Protestantismul politic este biruitor în spirit. Dacă nu vreți să dați un edict ca acela de la Nantes, sau dacă, după ce îl dați, îl veți revoca, dacă într-o zi veți considera și veți fi convinși că nu mai doriți Charta, care

16 în bătălia de la Dreux (1562) protestanții au fost înfrânți îii cele din urmă de François de Guise.

nu este decât un gaj dat menținerii intereselor revoluționare, Revoluția se va ridica iarăși cumplită și nu va trebui să vă dea decât o singură lovitură; nu ea va fi cea care va pieri din Franța; aici ea este însuși pământul. Oamenii se lasă uciși, interesele însă nu... Eh, Dumnezeuule, ce ne pasă de Franța, de tron, de legitimitate, de lumea întreagă? Astea-s povești, pe lângă fericirea mea. Domniți, prăbușiți-vă, puțin mă interesează. Unde sunt deci?

— Dragul meu, ești în budoarul doamnei ducese de Langeais.

— Nu, nu, nicio doamnă, nicio de Langeais, sunt lângă scumpa mea Antoinette!

— Vrei să-mi faci plăcerea să rămâi acolo unde ești? spuse ea râzând și îndepărtându-l, însă fără violență.

— Nu m-ai iubit, așadar, niciodată, spuse el cu o furie care-ri scăpără în ochi ca niște fulgere.

— Nu, dragul meu.

Acest nu prețuia, cât un da.

— Simt un mare prost, răspunse el sărutând mâna cruntei lui regine redevenită femeie.

— Antoinette, continuă Montriveau sprijinindu-și capul pe picioarele ei, tu ești prea castă și prea duioasă pentru a vorbi de fericirea noastră cuiva pe lumea asta.

— Ah! ești un mare zăpăcit, spuse ea, ridicându-se printr-o mișcare grațioasă, deși grăbită. Și fără să mai adauge o vorbă, fugi în salon...

— Ce-o fi vrând? se întrebă generalul, care nu putea să-și dea seama de puterea comoțiilor pe care fruntea lui fierbinte le transmisese iubitei sale ca pe un curent electric, din creștet până-n talpă.

În clipa în care sosea și el furios în salon, auzi niște acorduri cerești. Ducea era la pian. Oamenii de știință: sau poeții, care pot să înțeleagă și să se bucure totodată, fără. Ca reflecția să le micșoreze plăcerea, simt că alfabetul și frazeologia muzicală sunt instrumentele intime ale compozitorului, așa cum lemnul și arma sunt cele* ale executantului. Pentru ei, există o muzică aparte în adâncul dublei expresii a limbajului senzual al sufletelor. *Andiamo mi-o ben* poate să stoarcă lacrimi de bucurie sau: să te facă să râzi de milă, totul depinzând de cântăreață. Din când în

când, pe pământul acesta larg, vreo - tânără ce se încovoiaie sub greutatea unui chin fără nume, vreun bărbat, al cărui suflet vibrează la atingerile unei pasiuni, iau o temă muzicală și se înțeleg eu cerul, sau își vorbesc lor înșiși în vreo melodie sublimă, un fel de poem pierdut. Or, generalul asculta în acea clipă o astfel de poezie tot atât de necunoscută ca plângerea singuratică a unei păsări moarte fără tovarăș, într-o pădure virgină:

— O, Doamne! Ce - cânți? întrebă el cu vocea înfiorată.

— Preludiul unei romanțe numite, mi se pare, *Fluviul Tag*. T.

— N-am știut ce poate să însemne o muzică de pian, răspuse el.

— Eh, dragul meu, spuse ea aruncându-i pentru prima dată o privire de femeie îndrăgostită, nu știi nici că eu tel iubesc, că mă faci să sufăr îngrozitor și că adeseori trebuie să mă plâng fără a mă face prea înțeleasă, altfel aș fi a ta... Dar tu nu vezi nimic.

— Iar tu nu vrei să mă faci fericit.

— Armand, aș muri de durere a doua zi.

Generalul ieși brusc, dar când ajunse în

stradă își șterse două lacrimi pe care avusese tăria să și le ascundă în ochi”.

Religia rezistă trei luni. Când acest termen expiră, ducesa, sătulă de asediu, îl cedă pe Dumnezeu, legat de mâini și de picioare, iubitului ei. Se temea, poate, că tot vorbind despre veșnicie, să nu eternizeze dragostea generalului în lumea asta și în cealaltă. Spre cinstirea ei, e necesar s-o credem fecioară, măcar ca inimă; altminteri ar fi prea oribil, încă destul de departe de acea vârstă la care și bărbatul și femeia se găsesc mult prea aproape de viitor pentru a-și mai irosi timpul și a mai căuta noduri în papură bucuriilor lor, ea, fără îndoială, nu era la prima ei iubire, dar era la cele dintâi plăceri. Neînstare să compare binele cu răul, neînstare să suporte suferințele, prin care ar fi învățat să prețuiască valoarea comorilor aruncate la picioarele ei, ducesa se juca. Necunoscând strălucitoarele bucurii ale luminii, se complăcea să rămână în beznă. Armand, care începea să întrezărească ciudata situație, nădăjduia în primul cuvânt al naturii. El se gândea, în fiecare seară, când pleca de la doamna de Langeais, că o femeie nu acceptă timp de

șapte luni amabilitățile unui bărbat și dovezile de iubire cele mai. Duiioase, cele mai gingașe și nu se supune exigențelor exterioare ale Unei pasiuni, ca s-o înșele într-o clipă, așa încât aștepta răbdător anotimpul însořit, neîndoindu-se că va culege fructele în pârgă; El înțelesese pe deplin scrupulele femeii măritate și scrupulele religioase. Ba chiar era bucuros de asemenea împotriviri. O credea pe ducasă pudică, pe când ea nu era decât îngrozitor de cochetă; și nici n-ar fi vrut-o altfel, îi plăcea deci s-o va4 ă născocind piedici în calea lui; nu le biruia el treptat? Și fiecare biruință nu sporea plăpânda sumăxde privațiuni amoroase îndelung apărate, apoi abandonate de ea sub aparențele iubirii? Dar el se obișnuise atât de mult cu măruntele și disputatele cuceriri cu oare se nutreacă îndrăgostiții sfioși, încât ele deveniseră deprinderi pentru el. În ceea ce privește piedicile, nu mai avea așadar decât propriile lui spaime de învins; nu mai vedea în calea fericirii lui altă piedică decât capriciile celei ce se lăsa numită *Antoinette*. Se Hotărî atunci să dorească mai mult, să dorească totul. Timid ca un tânăr

îndrăgostit ce nu cutează să creadă în prăbușirea idolului lui, șovăi mult timp și trăi acele cumplite reacții ale inimii, acele doruri înfrânte strașnic pe care un cuvânt le nimicește, acele decizii vajnice care-și dau duhul în pragul unei uși. Se disprețuia că nu are tăria să rostească un cuvânt, și nu-l rostea. Totuși, într-o seară, el dezlănțui, printr-o sumbră melancolie, cererea aprigă a drepturilor lui Ilegal legitime. Ducesa nu așteptase jalba sclavului ei pentru a-i ghici dorința. O dorință de bărbat este ea vreodată un secret? N-au femeile întreaga știință înnăscută față de anumite schimbări ale fizionomiei?

— Ei cum! nu vrei să-mi mai fi prieten? zise ea întrerupându-l de la primul cuvânt și aruncându-i priviri înfrumusețate de o împurpurare dumnezeiască ce se revarsă ca un sânge proaspăt peste obrazul ei suav. Spre a-mi răsplăti generozitatea „vrei să mă dezonorezi. Meditează puțin. Eu am meditat mult; pu mă gândesc mereu la *noi*, Există o datorie de femeie la care noi trebuie să răspundem, așa cum trebuie să răspundeți voi la onoare. Eu nu știu să înșel. Dacă voi fi a ta, nu voi mai putea să fiu cu niciun chip

soția domnului de Langeais. Îmi preținzi deci sacrificiul situației mele, al rahgului, al Vieții, mele, pentru o dragoste îndoielnică, ce n-a avut șapte luni de răbdare. Cum! vrei să-mi și răpești libertatea de a dispune de mine însămi? Nu, nu, nu-mi mai vorbi așa. Nu!

nu-mi mai spune nimic. Nici nu vreau, nici nu pot să te ascult. Și doamna de Langeais. Își prinse părul cu arrlândouă mâinile, pentru a așeza la loc buclele căzute pe frunte, pare-o enervau, și păru foarte însuflețită.

— Vii la o ființă slabă, cu niște calcule bine socotite, spunându-ți: o să-mi vorbească despre soțul ei o vreme, pe urmă despre Dumnezeu, pe urmă despre urmările inevitabile ale iubirii; dar am să uzez, am să abuzez de influența pe care 6 voi cuceri; mă voi face necesar; voi avea de partea mea legăturile obișnuinței și relațiile noastre devenite publice; în sfârșit, după ce toată lumea va accepta legătura noastră, voi fi stăpânul acestei femei. Fii cinstit, astea-s gândurile tale... Ah! tu calculezi, și mai spui că iubești, uf! Ești îndrăgostit, hm! te și cred! Mă dorești, și vrei să mă ai ea amantă,

atâta tot. Ei bine, nu, *ducesa de Langeais* nu va coborî până acolo. Prostește-le pe burghezele naive cu prefăcătoriile tale; pe mine nu, niciodată! Nimic nu-mi dă siguranța iubirii tale. Îmi vorbești de frumusețea mea, poate că peste șase luni devin slută, ca buna mea prințesă. Ești vrăjit de spiritul meu, de gingășia mea; vai, Doamne, o să te deprinzi cu ea, după cum o să te deprinzi și cu plăcerea. Nu te-ai obișnuit oare, în câteva luni, cu favorurile pe care am avut slăbiciunea să ți le acord? Când voi fi pierdută, într-o zi, nu-mi vei da altă explicație despre schimbarea ta decât cuvântul decisiv: nu te mai iubesc. Rang, avere, onoare, toată *ducesa de Langeais* va fi înghițită de o speranță înșelată. Voi avea copii care vor confirma rușinea mea, și... dar, reluă ea, lăsând să-i scape un gest de enervare, sunt prea bună explicându-ți ceea ce știi mai bine decât mine. Hai! să rămânem așa. Sunt foarte fericită că încă mai pot să rup legăturile pe care le crezi atât de tari. Să fie oare un lucru atât de eroic a veni la palatul de *Langeais* să-ți petreci în fiecare seară câteva clipe lângă. P femeie al cărei gângurit îți place, de care te

amuzi ca de o jucărie? Dar câțiva tineri drăguți stau la mine, de la oră. Trei până la cinci, tot așa de punctual. Cum stai și tu seara. Aceia sunt mai cumsecade. Îmi bat joc de ei, iar ei îndură liniștit butadele și răutățile mele, și mă fac să râd; pe când tu, căruia îi acord cele mai prețioase comori ale sufletului meu, vrei să mă pierzi și să-mi pricinuiești mii de năcazuri! Taci, destul, destul, spuse ea văzându-l gata să vorbească, nu ai nici inimă, nici suflet, nici gingășie. Știu ce vrei să-mi spui. Ei bine, da! Prefer să trec în ochii tăi drept o femeie rece, insensibilă, fără pasiune, fără inimă chiar, decât să întrec în ochii lumii drept o femeie ordinară, decât să fiu condamnată la chinurile veșnice, după ce voi fi condamnată la pretinsele tale plăceri, de care bineînțeles căzte vei sătura. Dragostea ta egoistă nu merită atâtea sacrificii...

Aceste cuvinte reprezintă imperfect ceea ce fredona ducesa eu prolixitatea unei flașnete. Ea putu „firește, să vorbească mult timp, bietul Armand neopunând drept răspuns torentului ei de Note șuierate decât o tăcere plină de simțăminte cumplite. Pentru prima oară, el întrezărea cochetăria

ducesei, și-și da seama instinctiv că dragostea curată, dragostea împărtășită a unei femei sincere nu cal* culează, nu raționează așa. Pe urmă, simți un fel de rușine amintindu-și că fără să vrea își făcuse într-adevăr calculele ale căror scopuri odioase i se reproșau. Apoi, analizându-se cu o bună credință îngerească, nu mai găsi decât egoism în cuvintele lui, în ideile lui, în răspunsurile Uii imaginate, dar neroștite. Se consideră vinovat și, în disperarea lui, îi venea să se arunce pe fereastră. *Eul* îl ucidea. Ce să-i spui, într-adevăr, unei femei care nu crede în iubire? „Lasă-mă să-ți dovedesc cât de mult te iubesc *eu*? îl totdeauna *eu*. Montriveau nu știa, cum știu în asemenea împrejurări eroii budoarelor, să-l imite pe severul logician ce se plimba pe sub nasul pyrronienilor¹⁷ care negau mișcarea. Acestui om curajos îi lipsea tocmai curajul obișnuit al amanților ce cunosc formulele algebrei feminine. Dacă atâtea femei, și chiar cele mai virtuose, sunt prada oamenilor pricepuți în dragoste, căroră

17 Filozofi partizani ai ideilor lui Pyrrhon (365-275 î.e.n.), cugetător grec, cel mai de seamă reprezentant al agnosticismului în filozofie.

vulgul le dă o poreclă urâtă, poate că se datorează faptului că ei sunt mari *demonstratori* și că dragostea pretinde, în ciuda duioaselor simțăminte poetice ale ei, mai multă geometrie

«decât „se crede. Or, ducesa și Montriveau se asemănau prin Aceea că erau amândoi la fel de nepricepuți în dragoste. Ea cunoștea puțină teorie, ignora practica, nu simțea nimic și chibzuia totul. Montriveau cunoștea puțină practică, ignora teoria și simțea prea mult pentru a mai cugeta. Amândoi îndurau deci chinul acestei situații ciudate. În acea clipă supremă, miriadele lui de gânduri puteau să se reducă la atât: „Lasă-ite posedată în Frază groaznic de egoistă pentru o femeie căreia asemenea cuvinte nu-i trezeau nicio amintire și nu-i stârneau nicio imagine. Totuși, trebuia să răspundă. Cu toate că își simțea sângele. Biciuit de accentele frăzulețelor ei ca de niște săgeți, foarte ascuțite, foarte reci, foarte usturătoare, zvârliite una - după alta, Montriveau trebuia să-și ascundă mânia ca să nu piardă totul printr-O vorbă necugetată.

— Doamnă ducesă, sunt foarte mâhnit

că Dumnezeu n-a născocit pentru femeie un alt chip de a-și confirma darul inimii decât adăugând și pe acela al persoanei ei. Marele preț pe care ți-l acorzi singură îmi arată că nici eu nu trebuie să-ți acord unul mai mic. Dacă îmi dăruiești sufletul și toate sentimentele tale, așa cum spui, ce importanță mai are restul? De altminteri, dacă fericirea mea ți se pare un sacrificiu atât de greu, să nu mai vorbim despre asta. Te mai. Rog doar să-i ierți unui bărbat cu inimă că se simte umilit văzându-se luat drept o secătră: „-,..r

Tonul ultimei fraze ar fi înfricoșat poate pe o altă femeie; dar când una dintre aceste poate-lungi s-a situat mai presus de orice, lăsându-se divinizată, nicio putere de pe pământ nu poate fi mai orgolioasă decât ea.

— Domnule marchiz, eu sunt foarte mâhnită că Dumnezeu n-a născocit pentru bărbat un mod mai nobil de a-și confirma darul inimii altfel decât prin exprimarea unor dorințe foarte vulgare. Dacă, dăruindu-ne, devenim sclave, un bărbat, acceptându-ne, nu se angajează cu nimic! Cine mă asigură că voi fi întotdeauna iubită? S-ar putea ca tocmai dragostea pe care ți-aș

arăta-o în fiecare clipă, spre a te face să mă iubești și mai mult, ar deveni un motiv să mă părăsești. Nu vreau să fiu a doua ediție, a doamnei de Beauséant. Se știe oare vrăodată ce vă ține în preajma noastră? Răceala noastră statornică este sei cretul statornicei pasiuni a câtorva dintre voi; pentru alții, e nevoie de un devotament neîntrerupt, de o adorație de fiecare clipă; pe unul, duișia; pe altul, despotismul. Nicio femeie n-a putut încă să vă descifreze bine inimile. Urmă o pauză, după care ea schimbă tonul.

— În sfârșit, dragul meu, n-ai să poți împiedica o femeie să tremure când își pune întrebarea: Voi fi iubită: totdeauna! Oricât de crude ar fi, vorbele mele îmi sunt dictate de teama de a te pierde. Ah, Doamne! nu eu îți spun toate astea, dragul meu, ci rațiunea; dar cum de se găsește ea la o ființă atât de nebună ca mine? Într-adevăr, nu știu nimic...

Să ascuți un asemenea răspuns, început cu cca. Mai mușcătoare ironie și încheiat cu cele mai melodioase accente de care o femeie s-a slujit vreodată pentru a zugrăvi dragostea în nevinovăția ei, nu

însemna oare a urca într-o clipă de la martiriu la ceruri? Montriveau păli și, pentru prima dată în viața lui, căzu la picioarele unei femei. Sărută poalele rochiei ducesei, picioarele, genunchii; dar, din respect față de foburgul Saint-Germain, nu e necesar să dezvăluim tainele budoarelor lui, unde se pretinde totul de la iubire, în afară de ceea ce ar putea să dovedească iubire.»...

— Scumpă Antoinette, exclamă Montriveau în delirul în care îl scufundase totalul abandon al ducesei, ce se socoti generoasă lăsându-se adorată; da, ai dreptate, nu vreau să mai nutrești nicio îndoială. În clipa aceasta și eu tremur la gândul de a nu. Fi părăsit de îngerul vieții mele și aș, vrea să nascocesc pentru noi niște legături de nestrămutat.

— A! zise ea abia șoptit* vezi, am dreptate.

— Lasă-mă să termin, continuă Armand; vreau prin câteva cuvinte să-ți risipesc toate temerile. Ascultă! Dacă te voi părăsi, voi merita o mie de morți. Fii a mea cu totul, și îți voi da dreptul să mă ucizi dacă te voi înșela. Eu însumi voi scrie o scrisoare prin

care voi declara că sunt silit să mă omor pentru vreun motiv oarecare; voi aşterne acolo ultimele mele hotărâri. Tu vei păstra acest testament ce va explica moartea mea şi vei putea, **f** astfel să te răzbuni fără să ai a te teme de nimic, nici din partea lui Dumnezeu, nici din partea oamenilor.

Am eu nevoie de o asemenea scrisoare? Dacă voi pierde dragostea ta, ce-mi mai poate aduce viaţa? Dacă aş vrea să te omori, n-ar însemna să te urmez? Nu, îţi mulţumesc pentru idee, dar nu vreau nicio scrisoare. N-ar trebui atunci să cred că-mi eşti credincios de teamă? Şi apoi primejdia unei infidelităţi n-ar putea să constituie o ispită pentru cel ce-şi dăruie astfel viaţa? Armand, ceea ce vreau eu este singura greutate de împlinit...

— Dar ce anume vrei?

— Vreau ca tu să mă ascuţi; iar eu să fiu liberă.

— Dumnezeule, exclamă el, sunt ca un copil.

— TUN copil încăpăţânat şi tare răsfăţat, spuse ea mângâind părul bogat de pe capul pe care-l ţinea pe genunchi. Oh! da, mult mai iubit decât crede el, şi totuşi

tare neascultător. De re să nu rămânem așa? De ce să nu-mi sacrifici niște dorințe ce mă jignesc? De ce să nu primești ceea ce îți acord, dacă asta-i tot ceea ce pot eu să-ți dăruiesc în mod cinstit? Nu ești oare fericit?

— Oh! da, zise el, sunt fericit atunci când nu am nicio îndoială. Antoinette, în iubire, a te îndoi nu înseamnă oare a muri?

Și se arată deodată așa cum era și așa cum sunt toți - bărbații sub focul dorințelor: elocvent și fermecător. După ce gustase plăcerile îngăduite, fără îndoială, prin vreun ucaz tainic și iezuitie, ducesa cunoscuse emoțiile cerebrale a căror deprindere făcuse ca dragostea lui Armand să-i fie tot atât de necesară ca și societatea, balul ori Opera. Să te vezi adorată de un bărbat a cărui superioritate, al cărui caracter inspiră spaimă; să faci din el un copil; să te joci cu el ca Popeea cu un Nero; multe femei, ca de pildă soțiile lui Henric al VIII-lea, au plătit o astfel de fericire periculoasă cu tot sângele din vinele lor. Ei bine, ciudată presimțire! Lăsându-l să-și plimbe fericit degetele prin Frumoasele ei plete, atât de blonde încât păreau albe, simțindu-se strânsă de mâna mică a acestui bărbat într-adevăr mare,

jucându-se ea însăși cu buclele negre ale părului său, în acest budoar în care ea domnea, ducesa își spuse: – Omul ăsta e în stare să mă omoare dacă-și va da seama că râd de el.

Domnul de Montriveau rămase până la orele două din noapte lângă iubita lui, care din acea clipă nu i se mai păru nici ducesă, nicio de Navarreins: Antoinette împinsese prefăcătoria până la a părea femeie. În această seară fermecătoare, mai frumoasă decât cea mai frumoasă introducere pe care o pariziancă a făcut-o vreodată pentru ceea ce lumea numește o *greșală*, generalul putu să vadă în ea, cu toate sclifoselile unei pudori prefăcute, întreaga frumusețe a tinerelor fete. Putu să creadă, cu oarecare temei, că atâtea dispute capricioase alcătuiau vălurile cu care un suflet ceresc se înveșmântase, și că el ora dator să le ridice unul câte unul, ca pe acelea în care că își învăluia adorabila făptură. Ducesa i se păru cea mai naivă, cea mai. Neprihănită dintre iubite și el făcu din ea femeia visurilor lui; plecă fericit, că a izbutit, în sfârșit, să-i smulgă atâtea dovezi de iubire, încât i se

părea cu neputință să nu fie de aci înainte, pentru ea, un soț tainic, a cărui alegere era încuviințată de Dumnezeu. Cu un astfel de gând și cu candoarea celor ce simt toate. Îndatoririle iubirii când îi savurează plăcerile, Armand se întoarce domol spre casă. O luă de-a lungul cheiurilor; ca să poată vedea cât mai mult din spațiile cerești, ar fi vrut să lărgască firmamentul și lumea întreagă, simțindu-și inima mărită. I se părea că plămânii lui aspiră mai mult aer decât în ajun. Mergând, își limpezea gândurile, și își făgăduia s-o iubească atât de evlavios pe ducesa, așa încât în fiecă zi ea să poată găsi în fericirea lor netulburată o iertare a greșelilor ei sociale. Duioase frământări ale unei vieți pline! Oamenii care au destulă tărie pentru a-și colora sufletul cu o singură iubire simt bucurii infinite contemplând într-o clipă o întreagă viață neconținut arzătoare, așa cum unii credincioși pot contempla lumina divină în extazurile lor. Fără o asemenea credință în trăinicia ei, dragostea n-ar însemna nimic; statornicia o sporește. Pierind astfel, în prada fericirii, Montriveau ducea cu sine o bucurie mare.

— Deci ne aparținem unul celuilalt pentru totdeauna! Acest gând era pentru el un talisman ce-i împlinea țelurile vieții. Nu se întreba dacă ducesa se va schimba, dacă iubirea lor va dăinui; nu, el credea, el avea credință, una dintre virtuțile fără de care nu există viitor creștin, și care poate că este încă și mai necesară societății, Pentru întâia oară, concepea viața prin sentimente, el, care. Nu trăise decât prin cea mai încordată: activitate a forțelor lui omenești devotamentul aproape corporal al soldatului.;; t;:

A doua zi, domnul de Montriveau plecă devreme în foburgul Saint-Germain. Aveo o întâlnire într-o casă ve. Cină cu palatul Langeais, spre care, după ce-și termină treburile, plecă așa cum ar fi plecat spre propri a-i casă. Generalul mergea întovărășit de un bărbat față de care atunci când îl întâlnea prin saloane, părea a manifesta lin fel de aversiune. Era marchizul de Ronquerolles, a cărui reputație ajunsese celebră în budoarele Parisului; inteligent, talentat, curajos mai ales, el da tonul întregului tineret din Paris; un crai deopotrivă invidiat, atât pentru

succesele cât și pentru experiența lui, și căruia nu-i lipsea nici averea, nicio bârșia aleasă „lucru care la Paris, adaugă atâta strălucire calităților oamenilor la modă.

— Unde te duci? îl întrebă domnul de Ronquerolles pe Montriveau.

— La doamna de Langeais.

— A! e adevărat, uitasem că te-ai lăsat prins. În mrejele ei. Irosești cu ea o dragoste pe care ai putea s-o folosești mult mai bine în altă parte. Aveam să-ți dau în schimb zece femei, mai prețioase de o mie de ori decât” această curtezană cu titluri nobiliare care face cu capul ceea ce alte femei mai sincere fac...

— Ce tot spui tu, dragul meu, zise Armand întrerupându-l pe Ronquerolles, ducesa e un înger de nevinovăție... >:

Pe Ronquerolles îl pufni râsul.

— Fiind vorba de tine, scumpul meu, zise el, sunt dator să te luminez; O singură întrebare! Între noi, nu are nicio urmare: ai avut-o pe ducesă? Dacă da, nu mai am nimic de zis. Hai, mărturisește! Tu nu trebuie să-ți pierzi vremea altoindu-ți frumosul suflet pe o natură ingrată care îți va secătui toate strădaniile nădejdlor.

După ce Armand prezentă cu naivitate un fel de raport al situației, în care menționează cu de-amănuntul drepti turnă pe care le obținuse așa de greu, Ronquerolles izbucni într-un râs atât de crud, încât pe oricare altul l-ar fi costat viața. Dar văzând cum se priveau și cum își vorbeau acești doi bărbați, singuri la un colț de stradă, străini de restul lumii de parc-ar fi fost în mijlocul unui pustiu; era «ușor să-ți dai seama că îi unește o prietenie fără margini și că niciun interes omenesc n-ar putea să-i dezbine.

— Dragă Armand, de ce. Nu mi-ai spus că te-ai încurcat cu ducesa? Ți-aș fi dat câte va sfaturi ce te-ar fi ajutat să te descurci mai ușor. Află mai întâi că femeilor din foburgul nostru, ca și tuturor celorlalte, le place¹⁸ să se scalde în iubire; ele însă vor să posede fără să fie posedate. Ele au căzut la învoială cu natura. Jurisprudența toarohiel le-a îngăduit aproape totul, afară de păcatul pozitiv. Delicatesele cu care te desfată drăgălașa ta ducesă sunt păcate, mărunte, de care se spală ușor în apele penitenței. Însă de-ai fi avut obrăznicia să râvnești în mod serios marele păcat moral căruia

18 Laïs, numele mai multor curtezane în Grecia antică.

firește că tu trebuie să-i acorzi cea mai mare importanță, ai fi văzut atunci cu ce profund dispreț ți-ar fi fost închise numaidecât ușa budoarului și a palatului ei. Duioasa Antoinette ar fi uitat totul „n-ai mai fi însemnat pentru ea nici măcar cât un: zero. Sărutările tale, dragul meu prieten, ar fi fost șterse cu nepăsarea pe care o femeie o acordă lucrurilor ei de toaletă. Ducesa și-ar fi spălat de pe obraji iubirea așa cum își scoate cu buretele rujul. Noi cunoaștem soiul ăsta de femeie, pariziană pură. Ai văzut vreodată pe stradă vreo grizetătropăind mărunțel? Figura ei merită să fie descrisă: o bonetă simpatică, niște obrăjori fragezi, o pieptănătură cochetă, un surâs dulce, iar restul de-abia   oleacă îngrijit. Nu-i un portret exact? Asta-i pariza ahea, ea știe că doar capu-i privit; capului, deci, i se acordă toate îngrijirile, toate podoabele, toate vanitățile! Ei bine, ducesa ta e numai cap, ea nu simte decât prin cap, are o inimă în cap, o voce „în cap, ea mănâncă prin cap. Noi o numim pe o asemenea biată alcătuire o La s1 intelectuală. Ești dus de nas ca un copil. Dacă nu mă crezi, poți căpăta dovada astă seară,

azi, acum. Urcă la ea, în -, cearcă să-i ceri, să-i pretinzi neapărat ceea ce ți se refuză; chiar de ai să te-nversunezi ca răposatul domr mareșal de Richelieu, n-ai să te alegi cu nimic din jalba ta.

Armand era năucit.

— O dorești până” într-atâta încât ai devenit zezzec?

— O vreau cu orice preț, exclamă Montriveau deznădăduit.

— Ei bine, ascultă. Fii tot atât de neîndurător ca și ea „silește-te s-o umilești, să-i ațâți vanitatea; să stârnești nu inima, nu sufletul, ci simțurile și limfa acestei femei pe câț de senzuală pe atât de limfatică. Dacă poți face să i se trezească o dorință, ești salvat. Lasă-te însă de frumoasele tale idei copilărești. Dacă cedezi, după ce-ai strâns-a în ghearele, tale de vultur; dacă bați în retrgaere; dacă una dintre sprâncenele tale se înduioșează; dacă ea va crede că mai poate să te domine, îți va aluneca printre gheare ca un pește, va fugi și nu se va mai lăsa prinsă. Fii neîndurător ca legea. Să nu ai mai multă milă decât gădele! Lovește! După ce ai lovit, lovește iar. Lovește mereu, așa cum ai lovi cu un

cnut. Ducesele sunt dure, dragul meu Armand, și asemenea firi de femeie nu se îndoaie decât sub lovituri; suferința le dăruie o inimă, și împlinești o operă de caritate lovindu-le! Lîveste deci fără încetare! A! după ce durerea îi va fi domolit bine nervii Ndupă ce îi va fi înmuiat fibrele pe care tu le crezi dulci și moi; după ce vei fi făcut să înceapă să bată o inimă uscată care, în acest joc, își va recăpăta elasticitatea; după ce creierul ei se va fi predat, abia atunci pasiunea va pătrunde poate. În resorturile metalice ale acestei. Mașini de lacrimi, de maniere alese, de leșinuri, de fraze dulci; și vei vedea cel mai strălucitor incendiu, dacă vatra se va aprinde totuși. Forjaacestui sistem de oțel femeiesc va deveni atunci ca fierul roșu! o căldură mai durabilă decât oricare alta; și această incâdescență va deveni, poate, iubire. Eu mă îndoiesc însă. Și apoi, merită oare ducesa atâtea eforturi? Între noi fie vorba» <ea ar trebui mai întâi să fie formată de un bărbat ca mine, aș face din ea o femeie încântătoare, pentru că are rasă; rînd, între Voi doi, o să rămâneți la ABC-ul amorului. T) ar tu iubești, și n-ai să

împărtășești acum ideile mele în această privință.

— Vă urez multe plăceri, copiii mei, adăugă după o pauză Rbnquerolles râzând. Eu am mai spus-o: prefer femeile facile; cel puțin, ele sunt drăgăstoase, iubesc firesc, nu după aseasonări sociale. Bietul meu băiat, o femeie carș-și caută tertipuri, care nu vrea să guste iubirea? A, dar ție îți trebuie una pe care s-o ai ca pe un cal de lux; să urmărim, deci, lupta dintre duhovnic și canapea, a albului împotriva negrului, a reginei împotriva nebunului, a datoriei morale împotriva plăcerii; se joacă o partidă de șah foarte distractivă. Un bărbat, oricât de neîndemânatic, dacă știe jocul, dă mat, fără niciun efort, din trei mutări. Dacă eu m-aș ocupa de o femeie de soiul ăsta, mi-aș fixa drept țintă să...

Șopti un cuvânt la urechea lui Armand și se îndepărtă brusc ca să nu audă răspunsul.

Montriveau ajunse din câțiva pași în curtea palatului Langeais, urcă la ducesă și, fără a se mai lăsa anunțat, intră la ea în dormitor”.

— Dar așa ceva nu se face, spuse ea

încheindu-și în grabă halatul; Armand, ești un om îngrozitor Haide, lasă-mă, te rog. Ieși, ieși odată. Așteaptă-mă în salon. Pleacă. „*"

— Înger scump, îi zise el, oare un logodnic nu are niciun privilegiu?

— Dar e de un gust detestabil, domnule, fie pentru un logodnic, fie pentru un soț, să dea buzna așa peste soția lui.

El se apropie de ea, o luă și o strânse în brațe: — Iartă-mă, scumpă Antoinette, dar mii de bănuieli cumplite îmi chinuie inima.

— Bănuieli, ah! Vai! Bănuieli!

— Bănuieli aproape îndreptățite. Dacă m-ai iubi, oare mi-ai face acest scandal? N-ai fi bucuroasă că mă Vezi?

N-ai simți nu știu ce înfiorare. În inimă? Dar eu, eu:. Oare nu, sunt femeie, mă simt cuprins de-o tresărire lăuntrică numai la auzul glasului tău. Adeseori, la vreun **băi**, mă cuprindea ispita să mă reped și să te strâng în brațe.

— Ah! dacă ai asemenea bănuieli numai pentru că nu ți-am sărit de gât în fața întregii lumi, cred că voi fi bănuită toată viața mea; dar, pe lângă tine, Othello nu-i decât un băiețel!

A! zise el deznădăjduit, nu mă iubești.

). - «În clipa aceasta, cel puțin, recunoaște și tu că nu ești de iubit. V

v: Așadar, tot aș mai putea să-ți plac? (.

— A! cred. Hai, zise ea cu un ton ușor imperativ.

pleacă, lasă-mă. Eu nu sunt ca tihe; eu vreau să-ți plac-întotdeauna... * =.

Nicio femeie nu s-a priceput vreodată mai bine decât doamna de Langeais să pună atâta grație în răutatea ei; și nu înseamnă oare a obține astfel un dublu efect? Nu înseamnă a-l scoate din răbdări chiar și pe omul cel mai rece? în acea clipă, ochii ei, sunetul glasului, atitudinea ei dovediră un fel de libertate perfectă pe care o femeie îndrăgostită n-o are față de cel pe care văzându-l doar, ar - și trebui să-nceapă să palpitate. Luminat prin Sfaturile marchizului de Ronquerolles, ajutat și de acea fulgerătoare intuiție pe care pasiunea o dăruie într-o clipă chiar și ființelor celor mai puțin perspicace, pe care însă oamenii tari o posedă din belșug, Armand ghici teribilul adevăr pe care-l trăda purtarea rece a ducesei, și inima îi fu cuprinsă de furtună ca o apă ce începe să se învoluteze.

— Dacă i-ai spus adevărul, fii a mea, scumpa mea Antoinette! exclamă el. Vreau...

— Mai întâi, zise ea, respingându-l hotărâtă și calmă), când îl văzu apropiindu-se, nu mă, compromite. Femeia mea de serviciu ar: putea să te audă. Respectă-mă, te rog. Familiaritatea; la este foarte bună/ seara, în budoarul meu; dar, aici, deloc. Apoi, ce semnificație are acest *vreau* al tău? Vreau! Nimeni nu mi-a mai spus un asemenea cuvânt. Mi se pare foarte caraghios. Complet caraghios.

W Deci n-ai să-mi cedezi niciodată în această privință? zise el.

— Ah! libertatea de a fi stăpână pe mine însămi o - numești „în această privință”; e, într-adevăr, „o privință importantă; și îmi vei permite să fiu, „în această privință-4, singura stăpână.

— Și dacă, întemeindu-mă pe făgăduielile tale, aș pretinde-o?

— A *I* mi-ai dovedi că am săvârșit cea mai mare greșală atunci când ți-am făcut cea mai vagă făgăduială; n-am să fiu însă atât. De proastă încât să mi-o țin; și te-aș ruga să mă lași în pace.

Montriveau îngălbeni, vru să se repeadă spre ea; ducesa sună, apăru femeia de serviciu, iar ducesa, sūrâzând cu o grație batjocoritoare, îi spuse generalului:

V Fiți amabil să mai veniți când voi putea să vă primesc.

Armand de Montriveau simți abia acum duritatea acestei femei reci și tăioase ca o sabie; era zdrobitor de disprețuitoare. Într-o clipă, ea retezase legături ce nu erau tari decât pentru cel ce-o iubea. Ducesa citise pe fruntea lui Armand intențiile ascunse ale vizitei lui și considerase că era timpul să-l facă pe acest soldat imperial să simtă că ducesele pot foarte bine să se joace de-a dragostea, dar să nu se dea, și că a le cuceri era mai greu decât a cuceri Europa, - **f**-Doamnă; zise Armând, n-am1 timp să aștept; Sunt cum ai spus chiar tu, un copil răsfățat. Când am să vreau în inod serios lucrul acesta despre care vorbeam, îl voi avea

— Îl vei avea? zise ea cu un aer trufaș în care se amesteca oarecare uimire.

— Îl voi avea.: - **v**

— À! mi-ai face mare plăcere să-l vrei. Din curiozitate, aş fi încântată să știu cam

cum ai să procedezi...

— Sunt încântat, răspunse Montriveau, râzând într-un chip care-o înfricoșă pe ducesa, că aduc în existența ta ceva care să te preocupe. Îmi permiți să vin să te iau la bal diseară?

— i îți mulțumesc foarte mult, dar ți-a luauo înainte domnul de Marsay; am făgăduit.

Montriveau salută grav și se retrase.

— Prin urmare, Ronquerollesv are dreptatej gândi el **p** urmează să jucăm acum partida de șah.

Din acea clipă își ascunsese toate simțămintele sub un calm complet. Niciun o în nu e destul de tare pentru a putea să suporte asemenea schimbări, ce fac sufletul să treacă fulgerător de la cea mai mare bucurie la nefericirile supreme. Nu-i fusese dat oare să cunoască fericirile vieții decât ca să simtă și mai adânc golul existenței lui de mai-nainte? Fu o furtună îngrozitoare; el însă știa să sufere și primi asaltul gândurilor lui zbuciumate așa cum primește o stâncă de granit talazurile oceanului înfuriat.

— N-am fost în stare să-i spun nimic; în

prezența ei devin incapabil că gândesc. Ea nici nu știe cât e de josnică și de meschină. Nimeni n-a îndrăznit să pună această ființă în fața ei însăși. Fără îndoială că a amăgit pe mulți bărbați; îi voi răzbuna pe toți.

Poate că pentru prima dată într-o inimă se bărbat, dragostea și răzbunarea s-au contopit în proporții atât de egale încât lui Montriveau însuși i-ar fi fost imposibil să știe dacă îl stăpânea mai mult dragostea ori răzbunarea. Chiar în aceeași seară el lua parte la balul la care trebuia să vină și ducesa de Langeais; aproape că-și pierduse. Răbdarea așteptând-o pe această femeie căreia se simți ispitit să-i atribuie ceva de demon; ea se arătă plină de grații față de el și-i zâmbi voioasă, ca să nu lase cumva să se creadă că se compromisese cu domnul de Montriveau. O supărare reciprocă trădează iubire. Dar faptul că ducesa nu-și schimbase cu nimic felul de a fi, pe când marchizul era sumbru și mâhnit, nu însemna a dovedi că Armand nu obținuse nimic de la ea? Lumea – știe să ghicească ușor supărarea bărbaților respinși, și nu o confundă niciodată cu vrajbele simulate pe care unele femei le impun iubiților, sperând să ascundă

astfel o dragoste împărtășită. Și fiecare își râse de Montriveau care, neconsultându-și cornaeul, rămase visător și trist; pe când domnul de Ronquerolles i-ar fi prescris, poate, s-o compromită pe ducasă, răspunzând la falsele ei amabilități prin dovezile unei iubiri pătimase. Armand de Montriveau părăsi balul, scârbit de firea omenească și fără a-i veni să creadă că poate exista atâta prefăcătorie.

— Dacă nu există călăi pentru asemenea crime, zise el privind ferestrele luminate ale saloanelor unde dansau», pălăvrăgeau și râdeau cele mai fermecătoare femei ale Parisului, am să te apuc de cocul de la ceafă, doamnă ducasă, și-am să te fac să simți un fier mai usturător decât cuțitul din Place de Grève¹⁹. Spadă contra spadă», vom vedea care inimă va fi mai tăioasă.

FEMEIA ADEVĂRATĂ

Timp de aproape o săptămână, doamna de Langeais mădăjdui să-l revadă pe marchizul de Montriveau; Armand însă se mărgini la a-și trimite în fiecare dimineață cartea de vizită la palatul Langeais. De

19 Place de Grève era locul unde se executau criminalii.

fiecare dată când primea această carte, ducea nu-și putea stăpâni o tresărire, cuprinsă de gânduri. Sinistre* deși nelămurite, ca presimțirea unei nenorociri. Citind numele generalului, ba i se părea că simte în părul ei mâna puternică a acestui om neîndurător, ba că numele lui îi prevestește răzbunări care, în mintea ei zbuciumată, luau înfățișări fio Toase. Îl cunoscuse prea bine, așa că avea pentru ce să-i fie teamă de el. Va fi asasinată oare? Bărbatu-acesta cu gât de taur o va spinteca oare, aruncând-o deasupra capului lui? Sau o va strivi sub picioare? Când, unde, cum o va înhăța? Are s-o facă să sufere mult? Și ce fel de suferință se gândea să-i aplice? O chinuiau căințele. Uneori, dacă cât ar fi venit, i s-ar fi aruncat în brațe cu o dăruire totală. În fiecare seară, înainte de a adormi, revedea - chipul lui Montriveau sub diferite înfățișări. Ba surâzând). Amar; ba încruntându-și jupiterian sprâncenele, cu privi Vrile lui leonine, ori cu o ridicare trufașă din umeri; totdeauna înfricoșător. A doua zi, cartea de vizită i se părea. Scăldată în sânge. Trăia cu spaima acestui nume, mai zbuciumată decât fusese cândva de

îndrăgostitul violent, îndărătnic și pretențios. În liniștea singurătății, spaimile ei deveneau și mai grele, se vedea nevoită să se pregătească; fără niciun ajutor străin, pentru o luptă înfiorătoare¹ despre care nu-i era îngăduit să vorbească nimănui. Sufletul ei. Mândru și aspru era mai sensibil la zgârieturile² decât fusese odinioară la mângâierile iubirii. Ah! dacă. Încruntă fruntea, cu sprâncenele strânse coplesită de gânduri amare, în taina acestui budoar în care el gustase atâtea bucurii, poate că s-ar fi simțit cuprins de nădejdi mari. Oare mândria nu-i unul dintre sentimentele ome^{*}nești ce nu pot să zămislească decât fapte alese? Cu toate că doamna de Langeais nu și-a împărtășit gândurile. Nimănui se poate presupune că domnul de Montriveau nu-i mai era indiferent. Nu e foarte mare. Cucerire pentru un bărbat să pună stăpânire pe gândurile unei femei? În cazul ducesei, trebuia, în mod necesar, să aibă loc un spor, într-un sens ori în altul. Puneți o ființă feminină să stea în față. Picioarelor unui cal furios, ori în fața vreunui animal înspăimântător; fără îndoială că va cădea în genunchi și va

aștepta moartea; dar dacă animalul e blând și, n-o omoară, ea va îndrăgi calul, leul, taurul, va vorbi despre el cu mare încântare. Ducea se simțea sub* ghearele leului: și nu-l ura, ci tremura. Aceste două ființe, aflate într-o situație atât de neobișnuită una față de cealaltă, se întâlneau de trei ori în societate în această săptămână. De fiecare. Dată, ca răspuns la întrebările ei cochete, ducea primi din partea lui Armand salutări respectuoase și surâsuri pline de o ironie atât de crudă, încât confirmau toate spaimile pe care le pricinuia cartea de vizită. Din fiecare dimineată. Viața nu-i decât ceea ce ne-o. Fac sentimentele, iar sentimentele săpaseră abisuri între două ființe.

La începutul săptămânii viitoare, contesa de Sérisy, sora marchizului de Ronquerolles, da un mare bal la care urma să vină și doamna de Langeais. Prima figură pe care o văzu ducea când sosi fu aceea a lui Armand. Armand o aștepta de data aceasta, așa cel puțin gândi ea. Amândoi schimbă o „privire. O sudoare rece trecu deodată prin toți porii ducesei. Îl credea în stare pe Montriveau de orăzbunare

nemaiauzită, proporțională cu situația lor crezu acum că răzbunarea a fost găsită, că e gata, fierbinte, clocotindă. Ochii îndrăgostitului trădat îi aruncară fulgerările trăsnetului iar chipul său radia o ură fericită. Așa încât, cu toată dorința ducesei de a se arăta rece și disprețuitoare, privirea ei rămase abătută. Se duse să se așeze lângă contesa de Sérisy, care nu se putu abține să-i spună:

— Ce ai, dragă Antoinette? Arăți înfricoșător.

— Un contradans mă va reface, răspunse ea, acordându-i mâna unui tânăr ce se apropia.

Doamna de Langeais începu să valseze cu un fel de furie și de pierdere de sine ce făcu și mai grea privirea lui Montriveau. Generalul rămase în picioare privindu-i pe cei ce dansau mulțumiți. De fiecare dată tind iubita lui îi trecea prin față, ochii lui se fixau asupra capului ei rotitor, ca privirile unui tigru asupra prăzii. Când valsul se Sfârși, ducesa veni să se așeze lângă contesă, dar marchizul, stând de vorbă cu un necunoscut, nu înceta s-o privească.

— Domnule, di spunea el, unul dintre

lucrurile ce m-au impresionat cel mai mult în acea călătorie...

Ducesa era numai urechi.

— A fost fraza pe care; în amintirea regelui care a spus-o către unul dintre spectatori, o rostește paznicul de la Westminster atunci când arată securea cu care se zice că a retezat gâdele capul lui Carol I.

— Ce frază? întrebă doamna de Sérisy.

— *Nu te atinge de secure*, răspunse Montriveau, și glasul lui sună. Ca o amenințare²⁰.

— Într-adevăr, domnule marchiz, spuse ducesa de Langeais, îmi priviți gâtul cu un aer atât de melodramatic în timp ce povestiți această veche întâmplare, cunoscută de toți cei ce-au fost la Londra, încât mi se pare că vă și văd cu o secure în mână.

Ducesa rosti râzând ultimele cuvinte, cu toate că o cuprinse o sudoare rece.

— Dar, în împrejurarea de acum,

20 E vorba de Cărol I (1600-1649), regele Angliei și al Scoției. Se zice că în ziua executării sale, cei ce asistau la pregătirile călăului, înghesuindu-se în jurul butucului, verificau cu degetul, ascuțișul securii ce avea să reteze capul regelui. Acesta între- rupîndu-și discursul din urmă ce i se îngăduise să-l rostească, -s-ar fi răstit către unul dintre acești curioși : Nu te atinge de secure !

povestea este foarte nouă, răspunse el.

— Cum adică? Fiți, vă rog, așa de amabil să-mi spuneți: prin ce?

— Doamnă, prin aceea că dumneavoastră ați atins securea, îi spuse Montriveau în șoaptă.

— Ce profeție încântătoare! răspunse ea surâzând cu o grație prefăcută. Și când trebuie să cadă capul meu?

— Nu doresc să văd căzând drăgălașul dumneavoastră cap, doamnă. Mă tem doar să nu vi se întâmple vreo nenorocire. Dacă veți fi tunsă, să nu vă pară rău după aceste plete blonde, atât de drăguțe și de pe urma cărora știți să trageți atâtea foloase...

— O, dar există persoane pentru care femeile sunt bucuroase să facă asemenea sacrificii, și adeseori chiar pentru niște bărbați ce nu știu să le îngăduie o clipă măcar de bună dispoziție.

— De acord. Ei bine, dar dacă, într-o clipă, prin vreun procedeu chimic, un mucalit ar face să dispară frumusețea dumneavoastră, îmbătrânindu-vă cu o sută de ani, deși pentru noinu aveți decât optsprezece?

— Dar, domnule, zise ea întrerupându-l,

pentru noi „femeile, variola reprezintă
bătălia noastră de la Waterloo. A doua zi, i-
am putea cunoaște pe cei ce ne iubesc cu
adevărat.

— Nu v-ar părea rău după această
figură care...

— Ah, mult; dar nu atât pentru mine,
cât pentru cel căruia ea îi era o bucurie.
Totuși, dacă aș fi iubită, sincer, întotdeauna,
cu adevărat, ce mi-ar mai păsa de
frumusețe? Tu ce zici, Clara?

— E o speculație primejdioasă,
răspunse doamna de Sérisy. 1:

— Ar putea fi întrebat majestatea sa
regele vrăjitorilor, reluă doamna de
Langeais, să spună când, ani săvârșiț eu
greșeala de a mă atinge de secure, de
vreme ce nici n-am fost încă la Londra...

— *Non se*²¹, făcu el, izbucnind într-un
râs batjocoritor

Și când va începe supliciul?

Montriveau își scoase liniștit ceasul și
verifică ora cu o gravitate realmente
înfricoșătoare.

— Ziua nu se va sfârși până ce nu vi se
va întâmpla

21 Nu știu (în limba italiană).

6 nenorocire groaznică...

— Nu sunt un copil care poate fi speriat ușor, sau mai degrabă sunt un copil care nu știe ce înseamnă primejdia, zise ducesa, și care dansează fără teamă pe marginea prăpastiei. - 1.

— Doamnă, sunt încântat să vă știu atât de sigură, răspunse el văzând-o că pleacă să-și ia locul într-un cadrii.

Cu tot disprețul ei aparent față de sumbrele prorociri aleelui Armand, ducesa eră în prada unei. - „veritabile spaime. Nici nu i se spulberase încă apăsarea morală și aproape fizică sub care o ținea iubitul ei, când el părăsi balul. Totuși, după ce se bucurase o clipă de plăcerea de a respira în voie, ea se surprinse regretând emoțiile și frica, atâta-i de avidă firea femeiască după senzații extreme. Regretul acesta nu era iubire, dar categoric făcea parte dintre simțămintele ce o preced. Apoi, ca și cum ducesa ar fi re trăit încă o dată fiorul pe care domnul de Montriveau o făcuse să-l simtă, își aminti figura gravă cu care el privise ceasul și, cuprinsă de teamă, părăsibalul.» Era pe la miezul nopții. Servitorul care o aștepta o ajută să-și îmbrace haina de blană

și alergă să aducă trăsura; apoi ducesa, după ce se instalează în trăsură, căzu într-o reverie destul de firească, pricinuită de prorocirea domnului de Montriveau. Când ajunse la ea, în curte, intră într-un vestibul aproape la fel cu cel din palatul ei; dar deodată nu recunoscuseră scara, și, în clipa în care se întoarse, ca să-și cheme servitorii, mai mulți inși o asaltară fulgerător, îi puseră o batistă pe gură, îi legară mâinile și picioarele, și

O ridicară. Ea țipa din toate puterile. –

...

— Doamnă „avem poruncă să vă ucidem dacă țipați.

I se spuse la ureche.

Spaima ducesei **f**, a așa de mare, încât n-a putut niciodată să-și explice nici pe unde, nici cum a fost transportată. Când își veni în fire, se trezi cu mâinile și cu picioarele legate cu niște sfori de mătase, culcată pe canapeaua dintr-o odaie de burlac. Nu putu să-și stăpânească un țipăt atunci când întâlni ochii lui Armand de Montriyeau care „stând” liniștit într-un fotoliu, și îmbrăcat în halatul lui de casă, fuma o țigară.

— Nu țipați, doamnă ducesă, spuse el scoțându-și calm țigara din gură, am migrenă. De altminteri, am să vă dezleg. Ascultați însă cu atenție ceea ce am onoarea se va spun. Generalul deznodă foarte delicat sforile ce strângeau picioarele-ducesei.

— Ce folos ați avea să țipați? Nimeni nu vă poate auzi. Sunteți prea bine crescută pentru a face nazuri inutile. Dacă nu veți stă liniștită, dacă veți vrea să luptați cu mine, vă voi lega iarăși picioarele și mâinile. Cred că, judecând limpede, vă respectați îndeajuns pentru a sta pe această canapea, ca și cum ați fi pe canapeaua dumneavoastră de acasă; fiți tot nepăsătoare și acum, dacă voiți... M-ați făcut să vărs destule lacrimi pe canapeaua aceea, lacrimi ce le-am ascuns de orice privire...

În vreme ce Montriveau îi vorbea, ducesa aruncă împrejurul ei o privire furișă de femeie, privire ce știe să vadă totul prefăcându-se că nu ia seama la nimic. Îi plăcu foarte mult această cameră, destul de „asemănătoare cu chilia unui sihastru. Se simțeau, în aerul de aci, sufletul și gândul unui bărbat. Niciun ornament nu se zărea

pe pereții goi și cenușii; Pe jos era un covor verde. O canapea neagră, o masă plină de hârtii, două fotolii mari, o comodă împodobită cu un ceas deșteptător, un pat foarte scund pe care era așternută o pătură roșie brodată pe margini cu o broderie neagră în stil grecesc, dezvăluiau, prin îmbinarea lor, deprinderile unei vieți reduse la cea mai simplă expresie. Un sfeșnic triplu, așezat pe șemineu, amintea, prin forma lui egipteană, imensitatea deserturilor prin care bărbatul acesta rătăcise mult timp. Lângă pat, între piciorul – pe care niște labe enorme de Sfinx îl lăsau să se bănuiască sub cutele păturii – și unul dintre pereții laterali ai camerei, se găsea o ușă scundă sub o perdea verde, cu franjuri roșii și negre, pe care câteva inele mari o țineau agățată de o galerie. Ușa pe unde ieșiseră necunoscuții avea **d** draperie asemănătoare, ridicată însă printr-un șnur. Când ducesa își aruncă din nou privirea spre cele două perdele pentru a le compara, băgă de seamă că ușa de lângă pat era deschisă și că niște licăriri roșietice, aprinse în cealaltă odaie, se zăreau pe sub perdeaua ridicată. Firește, curiozitatea ei fu ațâțată

de această lumină tristă ce abia-i îngăduia să distingă în întuneric câteva forme ciudate; dar, în acea clipă, nu-i trecu prin minte ce primejdie putea să-i vină de acolo și vru să-și satisfacă o curiozitate, mai arzătoare.

— Domnule, săvârșesc o indiscreție dacă vă întreb ce aveți de gând să faceți cu mine? zise ea cu un* dispreț și cu o ironie usturătoare.

Ducesa considera că în vorbele lui Montriveau se poate ghici o dragoste nemărginită. De altfel „pentru a răpi o femeie, nu e oare necesar s-o adori?

— Mai nimic, doamnă, răspunse el suflând cu grație ultimul fum de țigară. Sunteți aici pentru puțin timp. Vreau în primul rând, să vă explic ce sunteți dumneavoastră și ce sunt eu. Atunci când vă place să vă alinați pe divanul dumneavoastră, în budoarul dumneavoastră, nu găsesc cuvintele prin care să-mi exprim gândurile. Apoi, acasă la dumneavoastră, la orice părere cu care nu sunteți de acord, trageți de șnurul soneriei, strigați și-i arătați iubitului dumneavoastră ușa, ca și cum el ar fi cel de pe urmă dintre

mizerabili. Pe când aici pot să judec limpede. Aici nimeni nu poate să-mi trântască uşa în nas. Aici, pentru câteva clipe, veţi fi victima mea şi veţi avea extrema bunătate să mă ascultaţi. Nu trebuie să vă temeţi de nimic. Nu v-am răpit ca să vă debitez injurii, nici ca să obţin de la dumneavoastră prin violenţă ceea ce N-am ştiut să merit, ceea ce dumneavoastră n-aţi vrut să-mi acordaţi de bunăvoie. Ar fi o josnicie.

— Poate că dumneavoastră vă gândiţi la un viol; eu, însă, nu.

Cu un gesteurt, aruncă ȱigara în foc.

— Doamnă, fără îndoială «» că fumul vă deranjază T

Se ridică imediat, luă de pe cămin o casoletă în care aprinse câteva mirodenii şi purifică aerul. Uimirea ducesei nu se putea compara decât cu umilinţa ei. Era în puterea acestui bărbat, iar el nu voia să abuzeze de puterea lui. Ochii aceştia* cândva atât de înflăcăraţi de iubire, îi vedea acum calmi şi nemişcaţi ca nişte stele. Se înfioră.

Apoi, groaza pe care Armand i-o inspira fu sporită printr-una din acele senzaţii ce te

încremenesc, ca zbuciumul dintr-un coșmar. Rămase pironită de frică, părându-i-se că vede licărirea de după perdele cum prinde tărie sub răsuflările unor foaie. Brusc, strălucirea lor devenind mai puternică, ilumină trei persoane mascate. Îngrozitorul tablou pieri însă atât de repede, încât ducea îl luă drept o iluzie optică.

— Doamnă, reluă Armand privind-o cu o răceală disprețuitoare un min-ut, unul singur, mi-ar fi de ajuns pentru a vă distruge întreaga viață, singura eternitate de care pot eu să dispun. Eu nu sunt Dumnezeu. Ascultați-mă bine, zise el, făcând o pzuză, ca să dea mai multă solemnitate cuvintelor lui. Iubirea va veni la dumneavoastră ori de câte ori veți dori; aveți asupra bărbaților o putere nemărginită; amintiți-vă însă că, într-o zi, ați chemat iubirea: și ea a venit – pură, neprihănită, pe cât poate fi ea pe acest pământ; tot atât de respectuoasă pe cât era de înflăcărată; blândă, ca iubirea unei femei devotate sau ca a unei mame pentru copilul ei; în sfârșit, așa de Mare, încât era o nebunie. V-ați bătut joc de această iubire; ați săvârșit o crimă. E dreptul oricărei femei să se refuze unei iubiri pe care simte că nu

poate s-o împărtășească. Bărbatul care iubește fără a se face iubit n-ar avea de ce să fieplâns, și nu are dreptul să se plângă. Însă, doamnă ducesă, a-l seduce, simulând simțirea, **p**: e un nefericit lipsit de orice afecțiune, a-l face să cunoască fericirea în toată plenitudinea ei, pentru a i-o răpi; a-i fura întreaga fericire viitoare; ad ucide, nu numai în prezent, ci în veșniicia > vieții lui, otrăvindu-i toate clipele și toate gândurile; iată ceea ce numesc, eu o crimă înspăimântătoare!

— Domnule...

— Încă nu vă pot îngădui să-mi răspundeți. Ascultați-mă deci mai departe... De altminteri, am drepturi asupra dumneavoastră; nu le vreau însă decât pe cele ale judecătorului asupra. Criminalului, ca să vă trezesc conștiința. Dacă n-ați avea conștiință, nici nu v-aș învinui: sunteți însă atât de tânără! îmi place să cred că încă vă mai simțiți-vie inima. Dacă vă cred destul de ticăloasă ca să săvârșiți o crimă nepedepsită de legi, nu vă consider destul de decăzută pentru a nu înțelege însemnătatea vorbelor mele. Reiau...

În acea clipă, ducesa auzi vuietul surd

al unor foaie, cu care de „bună seamă că necunoscuții întrezăriți mai înainte ațâțau focul a cărui lucire se proiecta pe podea; dar privirea fulgerătoare a lui Montriveau o sili să rămână, palpitând și cu ochii ficși, în fața lui. Ori ei **t** ar fi fost ducesa de curioasă, focul din cuvintele lui Armând o interesa mai mult decât vuietul aceluia foc misterios.

— Doamnă, zise el după o pauză, în timp ce la Paris călăul trebuie să-l înhațe pe un biet asasin și să-l culce pe scândura pe care legea cere să fie culcat un asasin spre a i se reteza capul... Dumneavoastră știți, jurnalele îi previn deopotrivă și pe cei bogați, și pe cei săraci, spunându-i-le unora să doarmă liniștiți, iar celorlalți să nu doarmă, ca să poată trăi. Ei bine, dumneavoastră care sunteți evlavioasă, ba chiar bisericooasă, duceți-vă și porunciți să se slujească liturghia pentru acel ticălos faceți parte din aceeași familie; dumneavoastră însă sunteți din spița prin Cipală. Spița ce poate să troneze în pace, să trăiască fericită, fără nicio grijă. Mânat de mizerie ori de ciudă, fratele dumneavoastră din ocnă n-a ucis decât un om; pe când

dumneavoastră! Dumneavoastră ați ucis
fericirea unui om, cele mai frumoase
nădejdi ale vieții lui, credințele lui cele mai
scumpe. Celălalt și-a așteptat naiv victima și
a ucis-o, fără să vrea, de frica eșafodului; pe
când dumneavoastră!... Dumneavoastră ați
concentrat toate ticăloșiile prefăcătoriei
împotriva inocenței, ați înlănțuit inima celui
pe care l-ați condamnat, spre a o devora și
mai bine; l-ați momit cu dezmierdări; n-ați
omis nimic din ceea ce putea să-l'facă să
întrezărească, să viseze, să râvnească
bucuriile iubirii. I-ați cerut mii de sacrificii,
pentru a i le refuza pe toate. L-ați făcut să
vadă limpede lumina, înainte de a-i scoate
ochii. Formidabil curaj! Asemenea infamii
sunt un lux pe care nu-l pricep bietele
burgheze de care vă băteți joc. Ele știți să
se dăruie și să iertej știu să iubească și să
sufere. Ele ne fac să ne simțim mici față de
măreția devotamentului lor. Pe măsură ce
urci spre vârful societății, găsești atâta
noroși câtă mocirlă există pe jos; numai ca
acolo 1 sus, ea se usucă și se aierește. Da,
pentru a afla josnicia desăvârșită, e
necesară o educație aleasă, un nume mare,
o femeie frumoasă, o ducesă.

— Pentru a cădea mai prejos decât orice, trebuie să fii deasupra tuturor. Exprim prost ceea ce gândesc, mă mai dor încă rănila pe care mi le-ați făcut; dar să nu credeți că mă plâng! Nu. Vorbele mele nu sunt expresia nici unei speranțe personale, și nu conțin nicio amărăciune. Să știți, doamnă, eu vă iert, iar această iertare e totală, spre a nu vă plânge cumva că ați venit s-o căutați împotriva voinței dumneavoastră... Numai că dumneavoastră ați putea să vă bateți joc și de alte inimi, tot atât de naive ca a mea, iar eu sunt dator să le scutesc de asemenea, dureri. Dumneavoastră mi-ați insuflat ideea de justiție. Ispășiți-vă deci greșeala aici pe pământ; poate Dumnezeu v-ar ierta; iertare pe care. Eu v-o doresc; el e însă neîndurător, și Vă va pedepsi.

La aceste cuvinte, ochii ducesei doborâte, copleșite, se umplură de lacrimi.

— De ce plângeți? Rămâneți fidelă firii dumneavoastră! Dumneavoastră ați contemplat fără nicio înfiorare chinurile inimii pe care o zdrobeați. Destul, doamnă, liniștiți-vă! Eu nu mai pot să sufăr. Poate alții vă vor spune că le-ați dăruit viața; eu vă

spun cu încântare că mi-ați dăruit neantul. Poate ați băgat de seamă că eu nu-mi aparțin, că trebuie să trăiesc pentru prietenii mei, și că, astfel, trebuie să îndur deopotrivă și răceala morții și durerile. Vieții. Veți avea dumneavoastră destulă înțelegere? Sau veți fi ca tigrii pustiului, care mai întâi rănesc și-apoi ling rana?

Ducesa izbucni în lacrimi...

— Cruțați-vă acum aceste lacrimi, doamnă. Dacă aș crede în ele, ar însemna să mă batjocoresc pe mine însumi. Sunt **t** ele ori nu una dintre prefăcătoriile dumneavoastră? Când v-ați purtat așa cum v-ați purtat, cum s-ar mai putea crede că există în dumneavoastră ceva adevărat? Nicio prefăcătorie de-a dumneavoastră nu mai are acum putere să mă înduioșeze. Am spus totul.

Doamna de Langeais se ridică atunci cu un gest plin de măreție și de umilință totodată.

— Ai dreptul să mă tratezi crud, spuse ea întinzând spre general mâna, pe care el nu o luă; vorbele tale nu sunt destul de crude; mi se cuvine o astfel de pedeapsă.

— Eu nu vă pedepsesc, doamna! A

pedepsi nu înseamnă oare a iubi? Să nu aşteptaţi de la mine nimic asemănător unei iubiri. Aş putea, în propria mea cauză, să mă fac şi ascunzător şi judecător, şi temnicer şi călău; dar nu. Îndeplinesc o simplă datorie, nicidecum o dorinţă de răzbunare. Cea mai cruntă, răzbunare, cred eu, este să dispreţuieşti răzbunarea pe care-o — poţi înfăptui. Cine ştie! Poate că eu voi fi oficiantul plăcerilor dumneavoastră. De acum înainte, purtând ou demnitate trista livrea în care societatea îi îmbracă pe criminali, poate că veţi, îl silită să aveţi şi onestitatea lor. Şi atunci veţi iubi!

Ducesa asculta cu o supunere ce nu mai era prefăcută, nici cochet calculată; ea nu începuse să vorbească decât după un timp destul de Lung de tăcere.

— Armand, spuse ea, socotesc că, rezistând iubirii, m-am supus tuturor pudorilor de femeie, şi nu mă aşteptam să primesc de la tine asemenea reproşuri. Te înarmezi cu toate slăbiciunile mele, ca să faci din ele crime. Cum de n-ai înţeles că, de-aş fi putut să mă las târâtă de ispitele iubirii dincolo de datoriile mele, a doua zi aş fi fost zdrobită de mâhnirea că am mers

prea departe? Vai! n-am păcătuît decât din neștiință.

— Era, îți jur, tot atâta bună-credință în greșelile mele, câtă era în părerile mele de rău. Asprimea mea trăda mult mai multă dragoste decât lăsa să se vadă duioșia mea. Și, de altminteri, de ce te plângi? inima mea nu ți-a fost de ajuns, ai pretins cu brutalitate trupul meu...

— Cu brutalitate! exclamă domnul de Montriveau. Dar își spuse în sine: – Dacă mă lăs târât într-o dispută de cuvinte, sunt pierdut.

— Da, ai venit la mine fără niciun respect, fără niciun pic de gingășie, ca la o femeie ușoară. N-aveam dreptul să chibzuiesc? Ei bine, m-am gândit mult. Necuviința purtării tale este scuzabilă: izvora din dragoste; lasă-mă să cred așa și să te justific față de mine însămi. Ei bine, Armand, astă-seară, chiar în clipa în care îmi preziceai o nenorocire, eu mai credeam în fericirea noastră. Da, aveam încredere în caracterul tău nobil și mândru, de care mi-ai dat atâtea dovezi... Și eram a ta cu totul, adăugă ea, aplecându-se spre urechea lui Montriveau. Da, mă stăpânea nu știu ce

dorință de a-l facefericit pe un om atât de crud încercat de vitregii. Maestru pentru maestru, doream un bărbat deosebit. Cu cât mă simțeam mai presus, cu atât mai puțin voiam să cobor. Încrezătoare în tine, vedeam o întreagă viață de iubire în clipa în care tu îmi arătai moartea... Puterea nu poate exista fără bunătate. Dragul meu, tu ești prea puternic pentru a fi rău cu o femeie care te iubește. Dacă am greșit, mu pot să capăt o iertare? Nu pot să mai îndrept nimic? Căința dă farmec iubirii, vreau să fiu fermecătoare pentru tine. De ce numai eu să nu am dreptul să împărtășesc, ca orice femeie, îndoielile, temerile, sfrielile pe care e așa de firesc să le simți atunci tind te legi pe viață și când tu retezi atât de ușor asemenea legături! Bietele burgheze cu care mă compari se dăruie, dar și ele luptă. Ei bine, am luptat, și iată-mă... Ah, Doamne! nu mă ascultă! exclamă ea, întrerupându-se. Își răsuci mâinile și izbucni: – Dar te iubesc! Sunt a ta! căzu la picioarele lui Armand.

— A ta! A ta, unicul meu, singurul meu stăpân.

— Doamnă, zise Armand vrând s-o ridice, Antoinette, n-o mai poate salva pe

ducesa de Langeais. Nu mai am încredere nici în una, rpci în cealaltă. Vă dăruți astăzi, iar mâinile poate că vă veți refuza din nou. Nu există putere, nici în ceruri, nici pe pământ, care să-mi poată chezașui fidelitatea iubirii dumneavoastră. Chezășile aparțin trecutului; noi nu mai avem trecut.

În acea clipă o lumină străluci atât de puternic, încât ducesa n „u putu să nu întoarcă ochii spre draperie, și-i revăzu limpede pe cei trei mascați.

— Armand, spuse ea, n-aș vrea să-mi fac o părere proastă despre tine. Cum de se află acolo oamenii aceia? Ce pui la cale împotriva mea?

— < Oamenii aceia sunt tot atât de discreți ca și mine față de ceea ce se va petrece aici, zise el. Să nu vedeți în ei decât. Brațele și inima1 mea. Unul dintre ei e chirurg...

— Chirurg? zise ea. Armând, dragul meu, îndoiala este cea mai crudă suferință. Vorbește, spune-mi dacă vrei viața mea: ți-o voi da eu, nu mi-o vei lua tu...

— Oare nu m-ați înțeles? replică Montriveair. Nu v-am vorbit de justiție? Ca să vă alung temerile, am să vă explic ce-am

hotărât în legătură cu dumneavoastră, adăugă el liniștit, luând o tijă de oțel de pe masă.

Îi arată o cruce de Lorena prinsă la capătul tijeii.

— În această clipă, doi prieteni ai mei înroșesc în foc. - !

o cruce asemănătoare. Vă vom aplica pe frunte această:

cruce, exact între ochi, ca să nu puteți s-o ascundeți sub:

vreun diamant și să scăpați astfel de indiscreția oamenilor.

— Veți purta astfel pe frunte semnul infamant ce se aplică pe 1

umărul ocnașilor, frații dumneavoastră. Suferința nu va fi prea mare, mă tem doar să nu faceți vreo criză nervoasă: sau să opuneți rezistență... >

— Rezistență? zise ea bătând voioasă din palme; o, nu, nu, aș vrea acum să fie aici întreg pământul. Ah! Armând, însemnează-Q, însemnează-o numaidecât pe supusa ta ca pe e un biet obiect de-al tău! Cereai garanții de iubire de la mine; dar iată-le, pe toate, într-una singură. Ah! nu văd

În pedeapsa ta decât milă și iertare,

numai fericire veșnică J

e în răzbunarea ta... După ce vei fi pecetluit astfel le mele ca fiind a ta, după ce vei avea un suflet rob ce va. 1

purta semnul tău roșu, ei bine, n-ai să mai poți niciodată să mă părăsești, vei fi al meu pe veci: Izolându-mă pe pă M

mint, vei fi răspunzător de fericirea mea, dacă nu ești un Laș, iar eu te știu nobil și mare! Dar femeia care iubește se înfierează ea însăși pe totdeauna. Haideți, domnilor, 1

Intrați și înfierați-o pe ducesa de Langeais. Ea aparține J

pe veci domnului de Montriveau. Intrați numaidecât cu J

toții; fruntea mea arde" mai puternic decât fierul vostru. - i

Armand se întoarse brusc, ca să n-o mai vadă pe dușă ce să zbugiumându-se ingenuncheată. El spuse un cuvânt.

care-i făcu pe cei trei prieteni ai lui să se retragă. Femeile obișnuite cu viața din saloane cunosc jocul oglinzilor. La. J fel și ducesa, dornică să citească totul în inima lui Armand, p era numai ochi. Armand, neluând seama că are o oglindă în cameră, lăsa să se

vadă două lacrimi grabnic șterse. Întregul viitor al ducesei era în cele două lacrimi. Când V el se întoarce ca s-o ridice pe doamna de Langeais, o găsi în picioare, crezându-se iubită. Așa încât se înfioră până-n adâncuri când îl ani pe Montriveau spunându-i cu acea \ fermitate pe care și ea, odinioară, știuse așa de bine s-o ia, I când se prefăcea față de el: v. T;

„I

106 - Vă iert, doamnă. Puteți să mă credeți, scena aceasta va fi ca și cum nu s-ar fi petrecut niciodată. Adurh însă ne vom spune adio. Îmi place să cred că ați fost sinește cochetând pe canapeaua din budoarul dumneavoastră și că ați fost sinceră și acum, aici, în efuziunea dumneavoastră sufletească. Adio, nu mai sunt în stare să cred nimic. Mă veți mai tulbura încă, veți rămâne pururi ducesă. Și... dar adio, noi nu ne vom înțelege niciodată. Ce preferați acură? întrebă el, luând - aerul unui maestru de ceremonii. Să mergeți acasă, sau să vă întoarceți la balul doamnei de. Sérisy? Mi-am dat toată silința să vă păstrez reputația nepătată. Nici slugile dumneavoastră, nici ceilalți nu vor

ști niciodată nimic din ceea ce s-a petrecut între noi în acest sfert de oră. Servitorii vă cred la ibal; trăsura dumneavoastră n-a părăsit curtea doamnei de Sérisy; aceeași trăsură însă poate să se găsească tot așa de bine și în curtea palatului dumneavoastră. Unde vreți să fie?

— Tu cum mă sfătuiești, Armând?

— Armand nu mai există, doamnă ducesă. Noi doi sân. Tem străini unul față de celălalt.

— Atunci, condu-mă la bal, zise ea, vrând să pună încă. O dată la încercare puterea lui Armand. Aruncă înapoi în infectul luminii o ființă care a suferit acolo și oare trebuie. Să sufere mai departe, dacă pentru ea nu mai există fericire. O! dragul meu, te iubesc totuși, așa cum iubesc burghezele tale. Te iubesc atât de mult, încât ți-aș sări de gât la bal, în fața întregii lumi, dacă-mi ceri. Această lume oribilă nu m-a corupt. Uite, sunt tânără și voi întineri și mai mult. Da, sunt un copil, copilul tău, tu m-ai creat. O! nu mă izgoni din raiul meu!

Armand făcu un gest.

— Ah >dacă plec, lasă-mă să iau de aici ceva, un nimic! Ca - să-l pun astă-seară pe

inima mea, zise ea luând bonetul lui Armand, pe care îl înfășură în eșarfă... Nu, continuă ea, eu nu fac parte din acea lume de femei prefăcute, lume pe care tu nu o cunoști și deci nu poți să mă apreciezi; să știi! unele se „dau. Pentru bani; altele sunt sensibile la daruri; totul e josnic. Ah! aş vrea să fiu o simplă burgheză, o muncitoare, dacă-ți place mai mult o femeie mai prejos de tine, decât o femeie la a cărei dragoste se adaugă și măr eții le omenești. Ah! Armand, există printre noi femei alese, femei minunate, oaste „pure; și acelea sunt fermecătoare. Aș vrea să am toate titlurile nobiliare ca să ți le jertfesc pe toate; nenorocul m-a făcut ducesă; aş vrea să mă fi născut pe tron, atunci aş fi avut puțința să-ți jertfesc orice. Aș fi o grizetă pentru tine și regină pentru ceilalți.

El asculta, stingându-și țigara de foi.

— Când veți vrei să plecați, zise el, să-mi spuneți...

— Dar eu aş vrea să rămân.

— Asta-i altă chestie! făcu el.

— Stai! nu s-a stins de tot, exclamă ea, luând țigara și sugând ceea ce buzele lui Armand mai lăsaseră.

— Vrei să fumezi? îi zise el.
— Oh! ce n-aș face ca să-ți plac!
— Ei bine, plecați, doamnă...
— Mă supun, zise ea plângând.
— Trebuie să vă acopăr fața, ca să nu vedeți drumul pe unde veți trece.

— Sunt gata, Armand, zise ea, legându-se la ochi.

— Nu **m**, ai vedeți nimic? *” – Nur *

El îngenunche încet în fața ei.

— Ah! te aud, zise ea, lăsând să-i scape un gest plin de duioșie, socotind că această asprime prefăcută are să înceteze.

El vru să-i sărute buzele și ea se apropie.

— Mai vedeți, doamnă!

— Sunt puțin curioasă.

— Așadar, mă înșelați și acum?

— Ah! zise ea cu mânia trufiei umilite, Iu ați-mi de pe față batista și conduceți-mă, domnule; n-am să deschid ochii.

Armand, convins de cinstea ei când îi auzi strigătul, o călăuzi pe ducesa care, credincioasă cuvântului dat, plină de mândrie, se comportă ca o oarbă; dar, ținând-o părintește de mină pentru a-i ajuta

când să urce, când să coboare, Montriveau luă aminte la puternicele palpitații ce zbuciumau inima acestei femei atât de brusc năpădită de o dragoste sinceră. Doamna de Langeais, fericită că astfel poate să-i vorbească, vru să-i mărturisească totul, el însă rămase neclintit; iar când mina ducesei îl interoga, a lui rămânea mută. În sfârșit, după ce meraseră un timp împreună, Armand îi spuse să înainteze, ea înaintă și băgă de Seamă ca el îi ferea rochia să nu șteargă pereții unei deschizături peseipne foarte îngustă. Doamna de Langeais fu impresionată de grija lui, ce dovedea încă puțină iubire; dar aceasta fu, într-un fel, salutul de despărțire al lui Montriveau, întrucât o părăsi fără să-i spună un cuvânt. Simțindu-se într-o atmosferă caldă, ducesa deschise ochii. Era singură, în fața șemineului din budoarul contesei de Sérisy. Prima ei grijă fu să-și îndrepte toaleta răvășită: își aranjă iute rochia și își orândui pieptănătura.

— Ei bine, scumpa mea Antoinette, te-am căutat peste tot, zise contesa deschizând ușa budoarului.

— Am venit aici să mă odihnesc puțin,

zise ea; în saloane s-a făcut o căldură insuportabilă.

— Credeam că ai plecat, dar fratele meu, Ronquerolles, mi-a spus că i-a văzut pe servitorii tăi așteptându-te.

— Sunt dărmată, scumpa mea; lasă-mă o clipă aici să mă odihnesc. - Dar ce ai? Tremuri toată.

Și ducesa se așeză pe divanul prietenei - sale.

Marchizul de Ronquerolles intră.

— M-am temut, doamnă ducesă, să nu vi se fi în tâmplat vreun accident. Tocmai l-am văzut pe vizitiul dumneavoastră beat turtă...

Ducesa nu răspunse; privea șemineul, oglinzile, căutând urmele trecerii ei; pe urmă, încercă o senzație extraordinară văzându-se în mijlocul veseliei din bal după teribila scenă ce dase vieții ei un alt curs. O cuprinse un tremur cumplit.

— Îmi sunt iritați nervii de prorocirea pe care mi-a făcut-o domnul de Montriveau. Chiar dacă n-a fost decât o glumă, am să mă duc să văd dacă securea lui de la Londra îmi va tulbura până și somnul. Adio, scumpo. Adio, domnule marchiz. I

Străbătu saloanele, unde fu oprită de adulatorii ce-i provocară mila. I se păru mică lumea asta în care ea părea regină, ea, cea atât de umilită și atât de mică. Și apoi, ce însemnau acești bărbați față de cel pe care ea îl iubea cu adevărat și al cărui caracter luase proporții gigantice, pentru o clipă diminuate de ea, dar cărora acum le da o măreție poate peste măsură? Nu putu să nu-l privească pe servitorul ei pe care îl găsi dormind adânc.

— N-ai lipsit nicio clipă de-aici? îl întreabă ea.

— Nu, doamnă.

Urcându-se în trăsură, își văzu într-adevăr vizitiul într-o stare de beție de care s-ar fi înfricoșat în orice altă împrejurare; dar marile zguduirile ale vieții îi răpesc spaimei hrana obișnuită. De altfel, ajunse acasă cu bine; era însă schimbată și în prada unor sentimente cu totul noi. Pentru ea nu mai exista decât un singur bărbat pe lume „adică numai pentru el dorea de aici înainte să mai aibă vreo valoare. Dacă fiziologii pot să definească exact iubirea ca aparținând legilor naturii, moraliștii sunt destul de încurcați cu explicarea, ei, când

vor s-o aprecieze în toate sensurile pe care i le-a atribuit societatea. Cu toate acestea, există, în ciuda ereziilor miilor de secte ce dezbină biserica amorului, o linie dreaptă și bine distinctă care separă net doctrinele, o linie pe care discuțiile nu o vor frânge niciodată a cărei inflexibilă aplicație explică și criza în care, da mai toate femeile, se afla acum ducesa de Langeais. Ea nu iubea încă, dar avea o, pasiune.

Iubirea și pasiunea sunt două stări sufletești diferite, pe care poeții și oamenii de lume, filosofi și nerozii le confundă mereu. Iubirea comportă o reciprocitate de sentimente „o certitudine a bucuriilor pe care nimic nu le poate vătăma și o foarte statornică împărtășire a acelorași plăceri, o totală aderență între inimi pentru a nu îngădui nicio gelozie. Atunci posesiunea devine un mijloc și nu un scop; o infidelitate produce suferință, dar nu desparte; sufletul nu mai este ba arzător ori tulburat, ba rece său. Senin, ci e neconținut fericit; în sfârșit, dorința, desfășurată ca printr-o inspirație divină peste întreaga imensitate a timpului, ni-l colorează într-o singură nuanță: viața, pare albastră ca un cer sen} n. Pasiunea

este presentimentul iubirii și al infinitului ei, după care aspiră orice suflet sensibil. Pasiunea e o speranță ce poate fi înșelată. Pasiune înseamnă și suferință și tranziție totodată; pasiunea încetează atunci când speranța a murit. Și bărbații și femeile pot, fără a se dezona, să nutrească” mai multe pasiuni; ce ăta t de firesc să alergi după fericire! însă nu iubești în viață decât o singură dată. Toate discuțiile, scrise sau orale despre sentimente, se pot rezuma în aceste două întrebări: e vorba de o pasiune? sau e vorba de iubire? Iubirea neputând să existe fără cunoașterea intimă a plăcerilor ce o perpetuează, ducesa era deci sub jugul unei pasiuni; așa încât se chinuia într-un zbucium pustiitor, făcându-și fără voia ei fel de fel de proiecte, mistuindu-se în dorințe, 1 simțind tot ceea ce exprimă cuvântul *pasiune*: suferea. În clocotul din sufletul ei se amestecau de-a valma vâltorile ridicate de vanitatea, de amorul propriu, de trufia ori de mândria ei; toate aceste feluri de egoism se înlănțuiau. Ea îi spusese unui bărbat: Te iubesc, sunt a ta! Era oare posibil ca ducesa de Langeais să fi rostit zadarnic àsămenea vorbe? Ea trebuia sau să fie

iubită, sau să abdice de la rolul ei social. Simțind atunci singurătatea patului ei voluptuos în care voluptatea nu-și strecurase niciodată coapsele fierbinți, ducesa se răsucea și se zyârcolea repetându-și: - Vreau să fiu iubită! Și credința pe care încă o mai avea în ea îi da, speranța că va izbuti. Ducesa fusese rănită, vanitoasa pânziancă era umilită, femeia adevărată din ea întrezărea fericirea, iar închipuirea ei, răzbunătoare a timpului pierdut pentru natură, îi aprindea focurile de nestins ale plăcerii. Ea se ridica aproape până la senzațiile iubirii; căci, la gândul că nu e iubită, care o sfâșia, era fericită să-și spună sie, însăși: - îl iubesc! Ar fi călcat sub picioare și lumea și pe Dumnezeu. Montriveau era acum religia ei. Ziua următoare și-o petrecu într-o stare de tulburare sufletească și de frământări trupesti ce cu greu ar putea fi descrise: Scria și rupea scrisoare după e scrisoare, făcându-și mii de supoziții imposibile. La ora la care Montriveau sosea odinioară, vru să creadă că el va veni și fu bucuroasă să aștepte. Toată ființa i se concentra în simțul auzului.

— Din tind în tind închidea ochii și se străduia să audă prin spații. Ar fi vrut să aibă puterea de a topi toate obstacolele dintre ea și iubitul *cir* ca să obțină tăcerea absolută ce i-ar fi permis să perceapă orice zgomot de la distanțe enorme, într-o astfel de încordare sufletească, bătăile pendulei i se părură îngrozitoare, erau ca un fel de pălăvrăgeală sinistră pe care o opri. În salon bătu miezul nopții.

— Dumnezeu! își zise că, a-l vedea aici ar însemna fericirea. Și totuși, el venea cândva, adus de dorință. Vocea lui umplea acest budoar. Și-acum, nimic!

Amintindu-și scenele de cochetărie pe care le jucase și care i l-au răpit, lacrimi de disperare curseră multă vreme din ochii ei.

— Doamna ducesă, îi spuse camerista, nu știe poate că e ora două din noapte; am crezut că doamna nu se simte bine.

— Da, mă duc să mă culc; ține însă minte, Suzette, zise doamna de Langeais ștergându-și lacrimile, să nu mai intri niciodată la mine fără a fi chemată; nu vreau să-ți mai spun acest lucru încă o dată.

Timp de o săptămână, doamna de Langeais se duse prin toate casele unde

nădăjduia să-l întâlnească pe domnul de Montriveau. Contrar obiceiurilor ei; sosea devreme și pleca târziu; nu mai dansa, se prefăcea doar. Încercările rămaseră zadarnice! Nu izbuti să-l vadă pe Armând, al cărui nume nu mai cuteza să-l rostească... Totuși, într-o seară „într-un moment de deznădejde, o întrebă pe doamna de Sérisy, cu toată nepăsarea pe care fu în stare s-o simuleze: – Sunteți supărați cu domnul de Montriveau? nu-l mai văd pe la voi.

De ce nu mai vine pe aici? răspunse contesa râzând. De altfel, nu prea se mai arată nicăieri, pesemne e ocupat cu vreo femeie.

— Credeam, replică ducesa cu nevinovăție, că marchizul de Ronquerolles e prieten cu el

— Nu l-am auzit niciodată pe fratele-meu spunând că l-ar cunoaște.

Doamna de Langeais nu mai zise nimic. Atunci doamna de Sérisy socoti că poate să biciuiască nepedepsit. O prietenie ce-i fusese mult timp amară, și reluă vorba.

— Îl regreți, deci, pe acest trist personaj. Am auzit spunându-se lucruri monstruoase despre el: dacă-l jignești o

dată, nu mai uită, nu iartă nimic; dacă-l iubești te leagă în lanțuri. La orice ai spune despre el, vreunul dintre cei ce-l ridică în slăvi îți răspunde întotdeauna cu aceleași vorbe; *Știe să iubească!* Mi se repetă mereu: Monitriveau dă totul pentru un prieten, e un suflet uriaș. Ei, și! Societatea nu caută suflete atât de mari. Bărbați cu asemenea caracter sunt foarte buni la ei acasă, să stea acolo, și să ne lase pe noi în lumea noastră mărunță. N-am dreptate, Antoinette?

Cu toată școala lumii pe care o avea, ducesa păru încurcată, spuse totuși cu o seninătate ce-o înșelă pe prietena sa:

— Îmi mare rău că nău4 mai văd, îl prețuiam și-i acordam o prietenie sinceră. Trebuie să-ți par caraghioasă scumpă prietenă: îmi plac sufletele mari. A te da unui prost, nu-nseamnă a recunoaște deschis că nu ai decât simțuri?

— Doamna de Sérisy n-avusese niciodată parte decât de oameni banali, și chiar acum era îndrăgostit de ea un astfel de bărbat frumos, marchizul d'Aiglemont.

Contesa încheie conversația; iar doamna de Langeais.

văzând o speranță în faptul că Armand. Nu mai apărea nicăieri, îi scrisese îndată o scrisoare umilă și plină de dragoste, care trebuia să-l readucă la ea, dacă generalul o mai iubea. A doua zi îi trimise scrisoarea prin valetul ei de casă, iar când valetul se întoarse, îl întrebă dacă i-a înmănat-o chiar lui Mont rive au; apoi după ce valetul o încredință de aceasta, nu putu să-și stăpânească un simțământ de bucurie. Armand era la Paris, sta singur, la el acasă, fără să iasă în lume! O iubea deci. Ziua întreagă așteptă răspuns, dar răspunsul nu veni. În zbuciumul ce reîncepea, pe care i-l da nerăbdarea, Antoinette încerca să motiveze întârzierea: Armand se simte jignit, răspunsul va veni prin poștă; dar, pe seară, nu mai putu să se amăgească. Fu o zi groaznică, plină de suferințe care plac, de frământări care zdrobesc, de chinuri sufletești care distrug viața. A doua zi trimise la Armand după, un răspuns.

— Domnul marchiz a poruncit să vă spun că va veni dânsul la doamna ducesă, răspunse Julien.

Dispăru repede în camera ei, ca să nu lase să i se vadă fericirea, se prăbuși pe

canapea și își mistui acolo primele înfiorări...

8 - Ducesa de Langeais - cd. 103.13

— Va veni! Gândul acesta îi sfâșia sufletul. Sunt, într-adevăr, nenorocite ființele pentru care așteptarea nu este cea mai cumplită dintre furtuni și rodirea celei mai dulci plăceri, care nu au în ele flacăra ce trezește imaginile lucrurilor și dublează natura făcându-ne să simțim atât esența pură a obiectelor cât și materialitatea lor. În iubire, oare a aștepta nu e tot una cu a epuiza neîncetat o speranță sigură, cu A te dăruii chinului teribil al pasiunii care e fericită să nu cunoască dezamăgirile adevărului? Emanatie statornică de forță și de dorințe, așteptarea nu e oare pentru Inima omenească ceea ce sân-l pentru unele flori exalațiile lor înmiresmate? Noi ne plictisim repede de strălucitoarele și sterpele culori ale choréopsis-ului sau ale lălelelor, și ne întoarcem cu nesaț spre delicioasele pansele ale portocalului sau ale volkameriei, două flori pe care patria lor le-a asemuit cu niște tinere logodnice pline de dragoste, mândre de trecutul lor, mândre de viitorul lor.

Ducesa se deprindea cu plăcerile noii sale vieți, simțind, cu un fel de beție, flagelațiile iubirii, și, schimbându-și simțămintele, găsi alte meniri și un sens mai bun rosturilor vieții. Agitându-se în camera ei de toaletă, înțelese ce însemnătate au rafinamentele podoabelor și minuțioasele îngrijiri acordate trupului, atunci tind ele sunt, dictate de iubire și nu de vanitate; aceste griji îi ajutară să îndure trecerea grea a timpului. Y Când isprăvi, căzu. Iarăși în frământările chinuitoare, în zbuciumul nervos al - cumplitei puteri ce face să fermenteze toate ideile și care poate că nu e decât o boală ale cărei suferințe ne plac. Ducesa era gata de la ora două după-amiază: domnul de Montriveau nu sosi nici la unsprezece seara. A explica neliniștile unei femei care putea trece drept copilul răsfățat al civilizației ar fi totuna cu avrea să spunem cită poezie poate concentra inima „într-un gând; ar fi totuna cu a vrea să cântărim energia degajată de suflet la sunetul unui clopoțel, ori să evaluăm cât din viață consumă mâhnirea pricinuită de o trăsătură al cărei uruit continuă fără a se opri.

— Să-și fi bătut oare joc de mine? zise ea ascultând cum bate miezul nopții.

Îngălbeni, dinții începură să-i clănțane; își izbea mâinile, izbucniumându-se în acest budoar, în care odinioară, gândea ducesa, el apărea fără să fie chemat. Dar se re semnă; Oare nu ea îl făcuse să îngălbenească și să se zbuciume sub săgețile usturătoare ale ironiei ei? Doamna de Langeais înțelese soarta crudă a femeilor care, lipsite de mijloacele de manifestare ale bărbaților, sunt silite să aștepte atunci când iubesc. A alergă înaintea iubitului e o greșeală pe care puțini, bărbați știu s-o înțeleagă. Cei mai mulți văd o înjosire într-o asemenea bucurie cerească Armând însă avea un suflet mare și trebuia să facă parte din micul număr de oameni ce știu să răsplătească printr-o iubire veșnică o astfel de revărsare de iubire.

— Ei bine, mă voi duce, își zise ea zvârcolindu-se în pat, fără a putea să-și găsească somnul; mă voi duce la el, îi voi întinde mâna fără a mă simți umilită că i-o întind. Un bărbat deosebit vede. În orice pas pe care o femeie îl face spre el o dovadă de dragoste și de satorv nicie. Da, îngerii

trebuie să coboare din ceruri ca să vină. La oameni, și eu vreau să fiu un înger pentru el.

A doua zi, scrise una din acele scrisori în care excelează spiritul celor zece mii de doamne de Sévigné câte numără acum Parisul. Totuși, spre a ști să te plânga fără să te înjosești, spre a te înălța, în zbor cu cele două. Aripa ale tale larg desfășurate fără să te târăști umilitor, spre a dojeni fără a supăra, spre a te revolta cu grație, spre a ierta fără a-ți înjosi demnitatea personală, spre a spune totul și a nu mărturisi nimic, trebuie să fii ducesa de Langeais și să fi fost educată de doamna prințesă, de Blamont-Chauvry, ca să scrii o asemenea scrisoare fermecătoare. Julien plecă. Julien, ca orice valet de casă, era victima tuturor acelor obișnuite du-te vino ale amorului.

— Ce ți-a răspuns domnul de Montriveau? îi zise ea lui Julien, pe cât putu de indiferentă, când valetul veni. Să-i dea raportul despre misiunea lui.

— Domnul marchiz m-a rugat să-i spun doamnei ducese că bine.

Groznică-i reacția sufletului asupra lui însuși!

— Să primești față de martori curioși un răspuns pentru inimă, și să nu. Murmuri, și să te vezi silită, să taci – e una dintre miile de dureri ale oamenilor bogați!

Timp de douăzeci de zile doamna de Langeais îi scrisese domnului de Montriveau fără să capete vreun răspuns, începuse să spună că e bolnavă, ca să scape de obligațiile ce le avea fie față de prințesă, la care ținea, fie față de lume. Nu mai primea decât pe tatăl ei, ducele de Navarreins, pe prințesa de Blamont-Chauvry; mătușa sa, pe bătrânul vidam de Pamiers, care-i era unchi după mamă, și pe unchiul soțului ei, ducele de Grandlieu. Aceste persoane crezură ușor în boala doamnei de Langeais, găsind-o din zi în zi mai abătută, mai palidă, mai slăbită. Suferințele tainice ale unei iubiri adevărate, surescitarea unui orgoliu rănit, statornica biciuire a singurului dispreț ce putea s-o doară* năzuințele ei după niște plăceri neconținut râvnite și neconținut amăgite; în sfârșit, toate, puterile ei ațâțate zadarnic îi mistuiau treptat firea șovăielnică. Își plătea astfel restanțele vieții ei nesocotite. Ieși, în fine, din casă pentru a asista la o paradă la care trebuia să ia parte și domnul de

Montriveau. Stând în balconul de la Tuileries, alături de familia regală, ea trăi una dintre acele bucurii pe care sufletul nu le uită multă vreme. Ducea arăta sublim în mâhnirea ei, și ochii tuturor o salutară cu admirație. Schimbă câteva priviri cu Montriveau, a cărui prezență o făcea atât de frumoasă. Generalul defilă aproape pe sub picioarele ei, în toată acea splendoare a uniformei militare al cărei efect asu* prea imaginației femeiești îi recunosc chiar și cele mai năzuroase persoane. Pentru o femeie îndrăgostită, ce nu și-a mai văzut iubitul de două luni, o astfel de clipă trecătoare nu seamănă oare cu acea fază a viselor noastre în care întrevădem fulgerător un peisaj fără de sfârșit? Numai femeile și tinerii ar putea înțelege dorul năucitor* și pătimaș pe, care-i exprimau ochii ducesei. În ceea ce-i privește pe bărbați, dacă vreodată în tinerețea lor au trăit paroxismul primelor lor pasiuni, acele manifestări ale puterii spiritului, mai târziu ei le uită cu desăvârșire, încât li se întâmplă să tăgăduiască asemenea luxuriante extaze, singurul nume ce se poate da unor astfel de Jntuiții magnifice. Ejxtazul religios este

nebunia gândirii desprinse din legăturile ei corporale; pe când, în extazul amoros, se confundă, se unesc și se cuprind forțele celor două naturi ale noastre. Când o femeie este prada tiraniilor furioase sub care se prăbușea doamna de Langeais, hoitărârile definitive se succed așa de rapid, încât e imposibil să le mai urmărești. Cândurile izvprăsc atunci unele din altele și curg prin suflet ca niște nori purtați de vânt pe un fond cenușiu ce acoperă soarele. De aci înainte* faptele vor spune totul. Iată deci faptele. A doua zi după paradă, doamna de Langeais își trimise trăsura cu întregul ei echipaj să aștepte, de la ora opt dimineța până la trei după amiază, la poarta marchizului de Montriveau. Armand locuia pe strada Sena, la câțiva pași de Camera pairilor, unde în acea zi urma să aibă loc o ședință. Dar cu mult înainte ea pairii să sosească la palatul lor, câteva, persoane zăriră trăsura cu slugile ducesei. Un tânăr ofițer, disprețuit de doamna de Langeais, însă agreat de doamna de Sérisy, baronul de Maulincour, fu primul care recunoscu slugile. El alergă într-o clipă la iubita lui, să-i povestească în taină această ciudată

nebunie. Numaidecât știrea fu adusă telegrafic la cunoștința tuturor clanurilor din foburgul Saint-Germain, ajunse la palat, la Elysée-Bourbon/ deveni scandalul zilei, subiectul tuturor discuțiilor, de la prânz până seara. Aproape toate femeile tăgăduiau faptul, dar în așa chip încât să-l facă de crezut; iar bărbații îl credeau, manifestând față de doamna de Langeais cea mai binevoitoare înțelegere.

— Sălbaticul de Montriveau are un caracter de feronz, pesemne că el va fi pretins acest scandal, ziceau unii, dând vina pe Armand.

— Ei bine, ziceau alții, doamna de Langeais a săvârșit cea mai nobilă nesocotință! Să renunțe, în fața întregului Paris, de dragul unui iubit, la lumea, la rangul, la averea ei, la considerație, e o lovitură de stat feminină, frumoasă ca lovitura de cuțit a acelui peruchier ce l-a impresionat atât pe Carming la Curtea cu juri. Niciuna. Dintre femeile care-o defăimează pe ducesă n-ar face o asemenea declarație demnă de vremurile vechi. Doamna de Langeais e o femeie vitează, afișându-se așa de deschis. Acum, ea nu-l

mai poate iubi decât pe Montriveau. Nu-i oare ceva măreț pentru o femeie să spună: Nu voi avea decât o dragoste?...

— Ce are să devină societatea, domnule, dacă dumneavoastră onorați astfel viciul, fără niciun respect pentru virtute? zise” soția procur orului-general, contesa de G rând viile...

În timp ce palatul, foburgul și Chaussée d'Antin discutau despre, naufragiul acestei virtuți aristocratice, iar tineri zeloși alergau călare să vadă trăsura pe strada Senei și să se asigure într-adevăr că ducesa era la domnul de Montriveau, ea zăcea cu inima tremurând în tihna budoarului ei. Armand, care nu dormise acasă, se plimba la Tuileries cu domnul de Marsay. Iar rudele doamnei de Langeais se vizitau unele pe altele, dându-și întâlnire la ea pentru a o dădăci și a se sfătui asupra mijloacelor prin care să oprească scandalul provocat de purtarea ei. La orele întrei, domnul duce de Navarreins, vidamul de Pamiers, bătrâna prințesă de Blamont-Chauvry și ducele de Grandlie. U se găseau adunați în salonul doamnei de Langeais, și o așteptau. Lor, ca și altor curioși, servitorii le spusese că

stăpâna nu e acasă. Ducesa nu exceptase pe nimeni de la acest consemn. Cele patru persoane, ilustre în sfera aristocrației căreia almanahul Gotha îi consfințește anual crugurile și pretențiile ereditare, pretind o schiță rapidă fără de care tabloul nostru social, ar fi incomplet.

Prințesa de Blamont-Chauvry era, în lumea feminină, cea mai poetică ruină a domniei lui Ludovic al XV-lea, la a cărei poreclă²², pe vremea frumoasei ei juneți, zice-se, contribuisese, și ea cu o cotă-parte. Din nurii ei de odinioară, nu mai rămăsese decât un nas remarcabil, subțire, încovoiat ca o sabie turcească, și principal ornament al unui. Chip asemănător *cu* o veche mânășă albă; apoi, câteva șuvițe de păr cârlionțate și pudrate, pap. Ucii cu tocure, bonetul de dantelă stacojie, mitenele negre și un colier cu cinci diamante. Dar, pentru a-i face un **x** portret absolut exact, e necesar să adăugăm că avea despre ruinele ei o atât de înaltă părere, încât – umbla decoltată seara, purta, mănăși lungi și își vopsea încă obraji cu clasicul ruj al lui Martin.

22 Ludovic al XV-lea, supranumit le Bien-Aimé, (cel Preaiubit), datorită multelor sale legături amoroase.

Amabilitatea redutabilă din ridurile sale, flacăra neobișnuită din ochi, demnitatea – profundă din întreaga ei ființă, spiritul de pe limba ei cu trei sulți, memoria infailibilă de sub fruntea ei făceau din bătrâna prințesă o veritabilă puf ere... Pe pergamentul creierului ei erau scrise toate hrisoavele din arhivele statului și cunoștea înrudirile dintre casele de principii, de duci și de conți ale Europei, ba până și unde se mai aflau ultimele vlăstare ale lui Carol Magnul. Așa că nicio uzurpare de titlu nu putea să-i scape. Junii ce voiau să fie bine văzuți, ambițioșii, femeile tinere, îi aduceau omagii statornice. Salonul ei se bucura de cea mai aleasă considerație; în foburgul Saint-Germain. Cuvintele acestui Talleyrand femei rămâneau ca niște sentințe. Multe persoane veneau să-i ceară sfaturi în legătură cu eticheta ori cu datinile, și primeau de la ea lecții de bun-gust. Hotărât, nicio bătrână nu se pricepea-să-și vâre. Ca ea tabachera în buzunar; și avea, când se așeza, ori când își încrucișa picioarele, niște mișcări ale fustei, de o precizie și de o grație ce le aduceau la disperare pe tinerele cele mai elegante. De-a lungul unui sfert din viața ei, vocea îi.

Stătuse numai în cap, nu putuse însă s-o împiedice să coboare în membranele nasului, ceea ce o făcea ciudat de expresivă. Din marea ei avere îi mai rămăseseră o sută cincizeci de mii de livre în păduri, generos restituite de Napoleon. Astfel, bunuri și ființă, totul în ea era demn de considerație. Această stranie. Vechitură sta într-o berjeră lângă șemineu și tăifăsuia cu vidamul de Pamiers, altă ruină contemporană. Bătrânul senior, fost Comandor al Ordinului de Malta, era un om mare, lung și subțire, al cărui guler sta întotdeauna strâns în așa fel încât îi comprima obrazii ce se revărsau ușor peste cravată, menținându-i capul sus; atitudine plină de suficiență la unii oameni, dar îndreptățită la el, datorită unui spirit voltairian. Ochii lui bulbucați păreau că văd totul, și văzuseră, într-adevăr, totul. Își puneă bumbac în urechi. În fine, persoana lui, în ansamblu, oferea un model perfect de linii aristocratice, linii subțiri și gingașe, suple și agreabile, care, asemeni cu ale unui șarpe, pot, după voință, să se îndoie, să se îndrepte, să devină lunecătoare ori țepene.

Ducele de Na var reins se plimba în lung și-n lat prin salon, împreună cu domnul

duce de Grandlieu. Amândoi erau bărbați în vârstă de cincizeci și cinci de ani, încă verzi, scurți și rotofei, bine hrăniți, cu fața cam roșie, cu ochii obosiți, ou buza de jos deja veștejită. Fără tonul elegant al limbajului lor, fără afabila politețe a manierelor, fără dezinvoltura ce putea să se schimbe brusc în zeflema, un observator superficial ar fi putut să-i ia drept bancheri. Însă orice eroare înceta când le ascultai conversația înarmată cu toate precauțiile față de cei de care se temeau, uscată, și goală față de egalii lor, perfidă față de inferiorii pe care oamenii de la Curte sau bărbații de stat știu să-i domesticească pein dulcegării sforăitoare și să-i rănească printr-un cuvânt neașteptat. Așa arătau reprezentanții acestei mari nobilimi, ce voiau să moară său. Să rămână neatinsă, ce merita tot atâta laudă cât dispreț, și care va fi mereu judecată greșit, până când un poet a arătat că e fericită să se supună regelui, dându-și sufletul sub securea lui Richelieu și sfruntând ghilotina lui 89 ca pe o răzbunare murdară.

Toate cele patru personaje se remarcă printr-o voce subțire, într-o deosebită

armonie cu ideile și cu felul lor de a fi. De altminteri, domnea între ei cea mai deplină egalitate. Obişnuinţa, căpătată la curte, de a-şi ascunde emoţiile, îi împiedica să-şi manifeste neplăcerea pe care le-o pricinuia pozna tinerei lor rude.

Pentru a-i împiedica pe critici să taxeze drept pueril începutul scenei următoare, poate că e necesar să remarcăm aici că Locke, aflându-se în compania unor seniori englezi, vestiţi pentru spiritul lor, distinşi atât prin manierele cât şi prin greutatea lor politică, se distra răutăcios stenografiindu-le, printr-un procedeu anume, conversaţia, şi-i făcea să pufnească în râs citindu-le, în toate ţările, clasele de sus au un jargon artificial care, spălat în cenuşile literare sau filosofice, dă foarte puţin aur în creuzet. La toate caturile societăţii, în afară de câteva saloane pariziene, un observator perspicace regăseşte aceleaşi caraghioslăcuri ce nu diferenţiază decât subţirimea ori grosimea spoielii. Iar conversaţiile substanţiale sunt o Excepţie socială, rând beoţianismul²³ ocupă de obicei mai toate zonele societăţii. Dacă,

23 Termen provenind de la numele regiunii Beoţia, din Grecia antica, regiune ai cărei locuitori treceau drept oameni foarte greoi la minte.

prin forța împrejurărilor, în sferele înalte se vorbește mult, apoi acolo se și gândește puțin. A gândi este o oboseală, iar bogaților le place să vadă viața curgând fără mari strădanii. Așa încât, comparând fondul glumelor pe diferite trepte, de la ștrengarul din Paris până la pairul Franței, un cercetător va înțelege cuvântul domnului de Talleyrand: *Manierele sunt totul*, traducere elegantă a acelei axiome judiciare: *Forma reprezintă fondul*. În ochii poetului, avantajul va rămâne. Totdeauna de partea claselor inferioare care nu neglijează să-și imprime o pecete de poezie proaspătă în cugetările lor. O astfel de observație va face să se priceapă și nerodnicia saloanelor, și vidul, și puținătatea profunzimii lor, ca și știrba ce-i cuprinde pe oamenii superiori față de josnicul comerț de a-și negustori, aici gândurile.

Ducele se opri brusc, de parcă ar fi zămislit o idee luminoasă, și-i spuse rudei sale: L-ai vândut pe Thornton?

— Nu, e bolnav. Mi-e tare teamă că, am să-l pierd, și voi fi dezolat; e un cal excelent la vânătoare. Nu știi ce mai face ducesa de Marigny?

— Nu, n-am trecut astăzi pe la ea. Plecasem s-o văd, când ai venit să-mi spui de Antoinette. Ieri însă, i-a fost. Foarte rău, disperaseră toți, a fost precestită.

— Moartea ei are să schimbe situația vărului dumneavoastră...”

— Intru nimic, și-a împărțit toată averea și și-a re - zervat o pensiune pe care i-o plătește nepoată-sa, doamna de Soulanges, căreia i-a dat moșia de la Guébriant ca rentă viageră.

— Asta o să fie o mare pierdere pentru societate. Era o femeie bună. Acum familia ei o să fie lipsită de o persoană ale cărei sfaturi și experiență aveau însemnătate, între, noi fie zis, ea era șeful casei. Fiu-său, Marigny, e un om drăguț; are ținută, știe să conducă o conversație.

E agreabil, foarte agreabil; o! de agreabil, nu-netație vorbă; dar... niciun spirit de conduită. Ei» bine! e extraordinar, e tare isteț. Alaltăieri, cina la Cerc cu toții bogătanii ăia din Chaussée d’Antin, și unchiu-tău (care totdeauna se duce acolo să-și facă partida) îl vede. Uimit că-l întâlnește acolo, îl întreabă dacă face parte din Cerc. - „Da, eu nu mă, duc în societatea

aleasă, trăiesc cu bancherii". Ştiţi pentru ce? zise marchizul, aruncându-i ducelui un zâmbet fin.....

— Nu...

— E amorezat de o proaspătă căsătorită, micuţa doamnă Keller, fiica lui Gondreville, o femeie care se spune că e foarte la modă în lumea lor., - Da Antoinette nu prea se plictiseşte, după cât se Pare, zise bătrânul vidiam.

— Afecţiunea pe care i-o port acestei micuţe mă sileşte acum să iau o porţie neobişnuită de tabac, îi răspunse prinţesa, scoţându-şi tabachera.

— Scumpă mătuşă, zise. Ducele oprindu-se, sunt dez nădăjduit. Numai un om de-al lui Bonaparte era în stare să pretindă de la o femeie de lyme asemenea necuviinţe, între noi fie zis, Antoinette ar fi trebuit să aleagă mai bine. V

— Scumpul meu, răspunse prinţesa, familia Montriveau se veche şi, prin căsătorii, se înrudeşte cu cele mai alese neamuri; ei aparţin mării nobilimi din Bourgogne. Dacă spiţa lui Rivaudoult d'Arschoot, din ramură Dülmen, din Galiţia, s-ar sfârşi, Montriveau ar moşteni bunurile

și titlurile lui d'Arschoot; are dreptul la moștenire prin străbunicul lui.

— Ești sigură?...

— Ști-u mai bine decât știa tatăl ăstuia, pe care-l vedeam deseori și căruia i-am și spus. Cu toate că era cavaler al mai multor ordine, își bătea joc de ele; era un enciclopedist. În schimb, frate-său a tras foloase strașnice din asta în emigrație. Am auzit spunându-se că se trăgea direct din strămoșii lui din nord...

— Da, așa-i. Contele de Montriveau a murit la Petersburg, unde l-am întâlnit, zise vidamul. Era un om vânjos, avea o patimă de necrezut după stridii.

VMânca multe? întrebă ducele de Grandlieu.

— Zece duzini pe zi.

— Și nu i se făcea rău?:

— Nici cât negru sub unghie.

— O! păi e extraordinar! Și pofta asta nu i-a dat nici piatră la rinichi, nici podagră ori vreo altă neplăcere?" I;

— Nu, a dus-o perfect, a murit într-un accident.

— Într-un accident! Natura îi spusese să mănânce stridii, pesemne că ele îi erau

necesare; căci, până la un anumit punct, poftele noastre predominante sunt condiții ale existenței noastre.

— Sunt de părerea dumitale, zise prințesa râzând. V

— Doamnă, dumneata înțelege întotdeauna malițios lucrurile, zise marchizul...

— Vreau numai să te fac să înțelege că asemenea lucruri ar fi foarte rău înțelese de o femeie tânără, răspunse ea.

— Se întrerupse pentru a spune: - Dar nepoată-mea I Nepoată-mea!

— Scumpă mătușă, zise domnul de Navarreins, mie tot nu-mi vine-a crede să se fi dus ea la domnul de Montriveau.

— Ei na! făcu prințesa.

— Dumneata ce părere ai, domnule Vidam? întrebă marchizul. N

— Dacă ducesa ar fi o naivă, aş crede...

— Păi, o femeie când iubește devine naivă, sărmane vidam. Ai început să-mbătrânești, așa-i?

— Mă rog, ce-i de făcut? zise ducele.

— Dacă scumpa mea nepoată e deșteaptă, răspunse prințesa, se va duce astă seară la Curte, deoarece, din fericire,

suntem într-o luni, zi de recepție; dumneavoastră s-aveți grijă s-o înconjurați. Cum trebuie și să dezmințiți zvonul ăsta ridicol. Există o mie de mijloace pentru a explica lucrurile; și dacă marchizul de Montriveau e bărbat galant, are să ne ajute. Trebuie să-i convingem pe copiii ăștia...

— Dă-i dificil să încrucișezi spada cudomnului de Montriveau, scumpă mătușă, ăsta-i elev de-al lui Bonaparte și are o situație deosebită. Păi cum! e un senior la modă, are un comandament important în gardă, unde este foarte util. Nu nutrește nici cea mai mică ambiție. La primul cuvânt ce i-ar dispi ace, ăsta e în stare să-l spună regelui: – Poftim demisia mea, lăsați-mă în pace...

— Dar cum gândește el oare?

— Foarte rău.

— Adevărat, zise prințesa, regele rămâne ce-a fost: totdeauna, un jacobin care se ascunde în spatele florilor de crin.

— O! nu-i chiar așa, zise vi damul.

— Ba da! eu îl cunosc de multă vreme. Bărbatul care-i spunea soției sale, în ziua în care ea asista la cel dintâi dineu de gală:, „Iată slugile noastre!” arătându-i Curtea, nu

putea fi decât un scelerat. Îl regăsesc perfect: pe *monsieur* în regele de azi. Fratele păcătos, care a votat strâmb în biroul lui de la Adunarea Constituantă, trebuie să pactizeze cu liberalii, să-i lase să vorbească, să discute. Ipocritul ăsta filosof are să fie tot atât de primejdios pentru frate-său ăl mic cât a fost și pentru al mare; nu știu dacă urmașul lui o să poată să scape din încurcăturile pe care-i place să i le creeze omul ăsta mare cu Minte puțină; de altminteri, nici nu poate să-l sufere și-ar fi fericit dacă ar putea să-și zică la moarte: n-are să domnească mult timp.

— Prințesă, e regele, iar eu am onoarea să-i aparțin, și... - Dar, scumpul meu, slujba pe care o ai îți ia dreptul să vorbești deschis? Ești dintr-o casă tot atât de bună ca a Bourbonilor. Dacă cei din familia de Guise ar fi fost oleacă mai hotărâți. Majestaitea Sa n-ar fi astăzi nimic. Plec tocmai la timp din lumea asta, noblețea a murit. Da, totul e pierdut pentru voi, copii, zise ea privindu-l pe vidam. Oare purtarea nepoatei mele trebuia să stârnească orașul? Ea a greșit, n-o aprob, un scandal inutil e o greșeală; așa că ce mă mai îndoiesc de lipsa

de bună-cuviință, eu am crescut-o și știu că...

În - acea clipă, ducesa ieși din budoarul ei. Recunoscuse vocea mătușii sale și auzise rostindu-se numele de Montrive. Au. Era într-o rochie de casă și, când se arătar domnul de Grandlieu, ce privea cu nepăsare pe fereastră, văzu trăsura nepoatei lui întorcându-se fără ea.

— Scumpa mea fică, îi spuse ducele, luându-i capul și sărutând-o pe frunte, prin urmare tu habar n-ai de ce se întâmplă?

— Ce lucru extraordinar se întâmplă, scumpul meu tată? 1

— Păi, întreg Parisul te crede la domnul de Montriveau.

— Scumpa mea Antoinette, tu nici n-ai ieșit din casă”.

nu-i așa? zise prințesa, întinzându-i mâna pe care ducesa o sărută cu o afecțiune respectuoasă. /

— Nu, sepmă mamă, n-am ieșit. Dar, zise ea, întorcându-se să salute pe vidam și pe marchiz, am vrut ca întreg. Parisul să mă creadă la domnul de Montriveau...

Ducele ridică mâinile spre cer, le bătu a disperare și-și în crucișă brațele.

— Dar tu habar n-ai ce-o să iasă din aiureala asta!: zise el în sfârșit.

Bătrâna prințesă se răsucise brusc pe călcâie și-o privea pe ducesă, care începu să roșească, lăsând ochii în jos; doamna de Chauvry o trase duios spre ea și-i zise: — Lasă-mă să te sărut, îngerașul meu. Apoi o Sărută pe frunte cu multă dragoste, îi strânse mâna și continuă zâmbind: — Nu mai suntem pe vremea regilor de Valois „scumpa mea fiică. Ți-ai compromis soțul, ți-ai compromis poziția în societate; trebuie să ne străduim să reparăm totul.

— Dar, scumpă prințesă, eu nu vreau să repar nimic...

Eu vreau ca întregul Paris să știe sau să spună că în dimineața aceasta am fost la domnul de Montriveau. A spulbera o asemenea credință, oricât ar fi ea de falsă, ar însemna să mă distrug în mod stupid.

— Fata mea, vrei să te pierzi și să-ți nenorocești, familia?

— Tată, familia mea, sacrificându-mă intereselor ei.

m-a condamnat, fără să vrea, la nenorociri ireparabile.

Mă puteți învinui că-mi caut scuze, însă

trebuie să mă plângeți.

— Mai dă-ți mii de silințe ca să-ți aranjezi cum se cade fetele! murmură domnul de Navarreins către vidam.

— Drăguța mea, zise prințesa scuturând firele de tutun ce-i căzuseră pe rochie, fii fericită dacă poți; nu e vorba să-ți tulburăm fericirea, ci s-o punem în acord cu uzanțele. Noi toți știm, aici, că mariajul este o instituție defectuoasă, temperată prin iubire. Dar e oare nevoie, cânti îți iei un amant, să-ți așterni patul în Place de Carrousel? Haide, ai puținică judecată, ascultă-ne.

— Ascult. X

— Doamnă ducesă, zise" ducele de Grandâlieu, dacă unchii ar fi obligați să-și vegheze nepoatele, ei ar avea o situație grozavă în lume; societatea le-ar datora onoruri, răsplăți, lefuri - ca oamenilor regelui. Eu n-am venit să-ți vorbesc de nepotul meu, ci de interesele voastre. Să socotim oleacă. Dacă ții să stârnești un scandal, eu îl cunosc pe duce, nu mi-e drag deloc. Langeais e de o zgârcenie nemaipomenită, are să se despartă de tine, are să-ți ia averea, te va lăsa săracă, și, prin

urmare, lipsită de orice considerație. Cele o sută de mii de livre rentă, pe care le-ai moștenit de cur în **d** de la mătușa ta după mamă, vor plăti plăcerile amantelor lui, iar tu, legată, strangulată prin legi, vei fi silită să spui *amin* tuturor drepturilor tale. Dar dacă domnul de Montriveau te părăsește? Doamne, scumpă nepoată, să nu ne înfuriem, cât timp ești tânără și frumoasă niciun bărbat n-are să te părăsească; noi. Însă am văzut atâtea femei frumoase abandonate, chiar printre prințese, încât îmi vei îngădui să fac o presupunere, vreau să cred aproape imposibilă: ce vei deveni fără un soț? Menajează-l deci pe-al tău, în aceeași măsură în care îți îngrijești frumusețea, care, la urma urmei, e o parașută a femeilor tot atâta cât și un soț. Să admitem că vei fi fericită și iubită totdeauna; nu vreau să țin seama de nicio în timpuri are nefericită ce ar putea să sur vină. Așa fiind, din fericire sau din nefericire, o să aveți copii, nu? Ce vor fi ei? Niște de Montriveau!

— Ei bine, ei nu vor moșteni întreaga avere a tatălui lor. Voi o să vreți să le dați toată averea voastră, a lui și a ta. Doamne,

nimic nu e mai natural. Dar legile vor fi împotriva voastră. Câte procese am văzut noi intentate de moștenitorii legitimi împotriva copiilor din flori 1 Le aud răsunând în toate tribunalele lumii. O să recurgeți la vreun fideicomis: dacă persoana în care vă veți pune încrederea vă înșală, justiția umană nu va putea să facă, practic, nimic; iar copiii voștri vor fi ruinați. Gândește-te.

așadar, bine! Vezi în ce încurcături. – te afli. Oricum „copiii voștri vor fi, în mod obligatoriu, sacrificați toanelor inimii voastre și vor rămâne fără nicio situație. Dumnezeu, cât timp vor fi mici, vor fi încântători; într-o zi însă, au să vă reproșeze că v-ați gândit mai mult la voi decât la ei. Noi, bătrânii gentilomi, știm toate astea foarte bine. Copiii devin oameni, și oamenii sunt ingrați. Oare nu l-am auzit eu pe tânărul Horn²⁴, în Germania, spunând după un supeu: – Dacă mama ar fi fost femeie cinstită, „aș fi prinț domnitor. Noi toată viața noastră am auzit spunându-li-se mereu

24 Frédéric, conte de Horn (1763-1823), fiul unui general suedez, devenise unul dintre favoriții lui Gustav al III-lea și nutrea mari ambiții; tatăl lui însă a fost disgrațiat, ca urmare a unui scandal particular;

acest DACĂ oamenilor de rând, și el a făcut revoluția. Când oamenii nu pot să acuze nici pe tatăl, nici pe mama lor, îl învinuiesc pe Dumnezeu de necazurile ce le-au fost sortite. Pe scurt, dragă fată, suntem aici ca să te lămurim. Ei bine, eu mă voi mărgini să-ți, spun două vorbe la care trebuie să cugeți: niciodată o femeie nu trebuie să-i ofere capete de acuzație soțului ei

— Unchiule, am calculat și eu, atâta timp cât n-am: iubit. Atunci vedeam, ca și voi, numai interese, acolo unde pentru mine, acum, nu mai există decât sentimente, zise ducesa.

— Dar, scumpa mea fetiță, viața nu este decât un amestec de interese și de sentimente, îi replică vidamul și, ca să fii fericită, mai ales în situația în care te afli „trebuie să te silești să împaci sentimentele cu interesele. Că o grizetă face amor după cheful ei, e un lucru lesnede priceput; dar tu ai o avere frumoasă, ai o familie, un titlu, un loc la Curte, și nu trebuie să le arunci pe fereastră. Ca să le împăcăm pe toate, ce venim noi să-ți cerem? Să-ntorci cu dibăcie legea conveniențelor, în loc s-o violezi. Ah, Doamne, în curând o să am optzeci de ani,

nu-mi amintesc să se fi pomenit, sub niciun regim, o dragoste care să merite prețul cu care vrei tu s-o plătești pe a acestui june fericit.

Ducesa, printr-o privire, îl sili pe vidam să tacă; și dacă Montriveau ar fi putut s-o vadă, i-ar fi iertat totul.

— Asta ar fi de un frumos efect la teatru, zise ducele de Grandlieu, dar nu semnifică nimic când e vorba de parafernele tale, de poziția și de independența ta. Nu ești deloc recunoscătoare, scumpă nepoată. N-ai să găsești multe familii în care rudele să fie destul de curajoase pentru a aduce învățămintele experienței lor și a face tinerele capete zăpăcite să priceapă limbajul rațiunii. Renunță pe loc la mântuirea ta cerească, dacă-ți place să fii osândită; de acord! Dar cugetă bine când e vorba să renunți la rentele tale. Nu cunosc niciun duhovnic care să ne izbăvească de mizerie. Eu mă cred în drept să-ți vorbesc așa; căci, dată te vei pierde, numai eu am să pot să-ți ofer un azil. Eu îi sunt aproape unchiului Langeais și numai eu aș avea temeiuri să-i bag vreo vină.

— Fata mea", zise ducele de Navar

reins, deșteptându-se din; tr-o dureroasă medlitație, pentru că vorbești de sentimente, lasă-mă să-ți aduc aminte că o femeie care poartă numele tău are alte sentimente decât cele ale oamenilor de rând. Vrei oare să dai apă la moară liberalilor, iezuiților ăstora ai lui Robespierre, care se străduiesc să ponegrească nobilimea? Sunt anumite lucruri pe care o Navarre ins nu poate să le facă fără a dăuna întregii ei case. Nu numai tu vei fi dezonorată.

— Iată, zise prințesa, și dezonoarea. Copii, nu mai faceți atâta. Zarvă din pricina plimbării unei trăsurii goale, și lăsați-mă singură cu Antoinette. Să veniți să cinați ta, mine tustrei. Mă însărcinez să aranjez eulucrurile așa / cum se cuvine. Voi, bărbații, nu pricepeți nimic; ați și turnat destul venin în vorbele voastre și nu vreau să vă văd certați cu fata mea scumpă. Așa că faceți-mi plăcerea să plecați.

Cei trei gentilomi, ghicind, desigur, intențiile prințesei, își salutară rudele; iar domnul de Navarreins se apropie și își sărută fata pe frunte, zicându-i: – Hai, copil scump, fii cuminte. Dacă vrei tu, mai e timp.

— Oare n-am putea să găsim în familie vreun băiat isteț care să caute gălceavă acestui Montriveau? zise vidamul când coborau scările.

— Comoara mea, zise prințesa, făcându-i semn elevei sale să se așeze pe un scăunel lângă ea, după ce rămaseră singure; nu știu pe lumea asta nimic mai ponegrit decât

Dumnezeu și secolul al optsprezecelea; căci, dacă stau să-mi aduc aminte lucrurile din tinerețea mea; nu-mi reaminteso ca vreo ducesă să fi călcat în picioare conveniențele așa cum ai făcut tu. Romancierii și scriitorășii au birfit domnia lui Ludovic al XV-lea; să îl U-i crezi. Doamna Dubarry, scumpa mea, o prețuia mult pe văduva Scarron, ea însăși fiind o făptură foarte de Treabă. Pe vremea mea, o femeie știa, cu toate galanteriile sale, să-și păstreze demnitatea. Indiscrețiile ne-au pierdut. De la ele vine tot răul. Filosofi, oamenii ăștia de nimic, pe care i-am primit în saloanele noastre, au avut necuviința și nerecunoștința, drept răsplată pentru bunătatea noastră, să ne facă inventarul inimilor, să ne descrie în masă și în amănunt, și să tune și să fulgere împotriva

veacului. Poporul, care este prea prost căpătuit ca să nu judece orice, a văzut fondul lucrurilor, fără să vadă forma. Dar, pe vremurile acelea, inimioara mea, bărbații și femeile erau tot atât de remarcabili ca și-n alte epoci ale monarhiei. Niciunul dintre Werther-iP voștri, niciuna dintre notabilitățile voastre, cum li se spune acum, niciunul dintre bărbații voștri cu mănuși galbene și care-și ascund sub pantaloni șubrezenia picioarelor, n-ar fi străbătut Europa, travestiți în mămulari, ca să sennchidă, riscându-și viața și sfidând pumnalele ducelui de Modena, în camera de toaletă a fetei regentului. Niciunul dintre prăpădiții voștri ofticoși, cu ochelari de бага, nu s-ar ascunde ca Lauzun, vreme de șase săptămâni, într-un dulap, ca să-i dea curaj iubitei lui să nască. Era mai multă pasiune în degetul cel mic al domnului da Jauoourt decât în tot neamul vostru de zurbagii, care-și părăsese soțiile pentru niște amendamente! Găsește-mi tu astăzi un paj care să se lase căsăpît și îngropat sub o dușumea, pentru că a venit să sărute degetul înmănușat al unei Konismark²⁵.

25 Este vorba de Marie-Aurore de Koenigsmark (1668-1738), . mama

Astăzi, ce-i drept, s-ar părea că rolurile s-au schimbat și că femeile trebuie să se jertfească pentru bărbați. Acești domni valorează mai puțin și se prețuiesc mai mult. Crede-mă, scumpa mea, toate aceste aventuri care au devenit publice, și cu care se înarmează astăzi unii ca să-l asasineze pe bunul nostru Ludovic al XV-lea, erau foarte tainice. Fără o grămadă de poetași, de versificareți, de moraliști, ce le distrau pe fetele noastre de casă și scriau calomnii, epoca noastră ar fi avut moravuri destul de bune. Eu apăr veacul, nu vreascurile lui. Poate vor fi fost și vreo sută de femei de calitate pierdute; nătărăii însă au făcut din ele o mie, așa cum fac gazetarii când evaluează morții din tabăra învinșilor. De altminteri, eu nu știu ce pot să ne reproșeze Revoluția și Imperiul: că vremile acelea au fost destrăbălate, fără spirit, grosolane, pfu! mă și revoltă. Sunt cele mai urâte minciuni din istoria noastră! Introducerea asta, scumpa, mea fetiță, reluă ea după o pauză, am făcut-o ca să ajung să-ți spun că, dacă Montriveau te place, ești stăpână să-l iubești, după pofita inimii, și atâta cât ai să

poți. Știu și eu, din experiență, că ai să faci ce-ți place (chiar de te-ar închide, dar nu se mai închide astăzi); și-așa aș fi făcut și eu la vârsta ta. Numai Că, scumpa mea comoară, eu n-aș fi abdicat de la dreptul de a face duci de Langeais. Așa că, poartăte cuviincios. Vidamulare dreptate, niciun bărbat nu merită prețul vreunuia dintre sacrificiile cu care noi suntem destul de trăsните să le plătim iubirea. Prin urmare, aranjează-te în așa fel încât să poți, dacă vei avea nefericirea de a regreta vreodată, să mai fi încă soția domnului de Langeais. Când vei fi bătrână, ai să fii destul de mulțumită să asculți slujba liturghiei la Curte și nu într-o mmăstire prăpădită din provincie; asta-i toată... Povestea. O nesocotință înseamnă o pensiune, o viață fără căpătâi, la cheremul iubitului; înseamnă necazurile pricinuite de batjocurile femeilor care, de bună seamă, prețuiesc mai puțin decât tine, din pricină că ele sunt mai dibace în josnicie. Ar fi fost de o sută de ori mai bine să te duci la Montriveau pe seară, cu o birjă, deghizată, decât să-ți trimiți acolo trăsura ziua-n amiaza mare. Ești o prostuță, scumpa mea

copilă! Trăsura ta i-a măgulit vanitatea, persoana ta i-ar fi înlănțuit inima. Ți-am spus ceea ce-i drept și adevărat, dar nu te văd în stare de așa ceva. Falsa ta mândrie a rămas cu două veacuri în urmă. Hai, lasă-ne să-ți aranjăm noi treburile, să spunem că Montriveau ți-a îmbătat slugile ca să-și satisfacă amorul propriu și să te compromită...

— În numele cerului, mătușă, exclamă ducesa sărind de pe scaun, să nu-l ponegrești.

— Oh! scumpă copilă, zise prințesa, ai cărei ochi se însuflețiră, aș fi vrut să ai niște iluzii care să nu-ți fie. Funeste, dar orice iluzie trebuie să înceteze. Poate că m-aș lăsa înduioșată, dacă n-aș avea vârsta pe care o am. Hai, să nu pricinuim nimănui neazuri, nici lui, nici nouă. Mă însărcinez, să mulțumesc pe toată lumea; făgăduiește-mi însă că nu vei face de acum înainte nimic fără să te sfătuiești cumine. Povestește-mi totul, poate că te-oi învăța de bine.

— Mătușă, îți făgăduiesc...

— Că-mi vei spune tot.

— Da, tot, tot ceea ce s-ar putea spune.

— Păi, inimioara mea, tocmai ceea ce

nu s-ar putea spune vreau eu să „știu. Să ne înțelegem bine Hai, lasă-mă să-mi lipesc buzele uscate de-fruntea ta frumoasă. Nu, lasă-mă pe mine, nu-ți dau voie să-mi săruți oasele. Bătrânii au o politețe a lor... Hai, condu-mă la trăsură, zise ea, după ce-și sărută nepoata.

— Dragă, mătușă, pot, deci, să mă duc la el deghezată?

— Da cum nu, așa ceva se poate tăgădui oricând, zise bătrâna.

Din toată predica pe care i-o ținuse prințesa, ducesa nu pricepuse limpede decât această idee. După ce doamna de Chauvry se așeză în colțul trăsurii sale, doamna de Langeais își luă de la ea un adio. Grațios și se întoarce în casă foarte fericită.

— Persoana mea i-ar fi înlănțuit inima; mătușa are dreptate. Un bărbat n-are s-o refuze pe o femeie frumoasă, dacă ea știe să se dăruie cum trebuie.

Seara, în cercul doamnei ducese de Berry, ducele de Na var reins, domnul de Pamiers, domnul de Marsay, domnul de Grandlieu, ducele de Maufrigneuse dezmințiră biruitori zvonurile ofensatoare ce curgeau despre ducesa de Langeais.

Atâția ofițeri și atâtea alte persoane mărturisiră că l-au văzut pe Montriveau plimbându-se la Tuileries în timpul dimineții, încât aceasta istorie neroadă fu pusă pe seama. Întâmplării, care ia tot ce i se dă. Așa că, a doua zi, reputația ducesei deveni, în ciuda poveștii cu trăsura, curată și limpede ca armetul lui Mambrin²⁶ după ce a. Fost lustruit de Sancho. În schimb, la orele două, în Bois de Boulogne, domnul de Ronquerolles, trecând împreună cu Montriveau pe o alee singuratică, îi zise surâzând: - Merge bine ducesa ta! încă, și încă, adăugă el, arzându-i o lovitură de Cravașa semnificativă iepei lui, care țâșni ca o ghiulea...

La două zile după zadarnicul scandal, doamna de Langeais îi scrisese domnului de Montriveau o scrisoare ce rămase fără răspuns, ca și precedentele. De data aceasta, își luase unele măsuri cumpărându-l pe Auguste, valetul de casă al lui Armand. Așa că, - seara, la ora opt, fu introdusă la

26 Mambrin, rege maur, celebru în romanele cavalebrești ; casca . lui de cavaler, saju armetul (din sp. almete), era vestită ca invulnerabilă. în Don Quijote, eroul cucerește, în cursul uneia, dintre cavalcadele lui, un castron de bărbier pe care se încapățânează să-l ia drept un ar met fermecat.

Armand, într-o cameră ou totul alta decât cea în care se petrecuse scena aceea tainică. Ducesei i se spuse că generalul nu se va întoarce acasă. Avea el oare două domiciliu? Valetul nu vru. Să răspundă. Doamna de Langeais cumpărase cheia de la cameră, nu și întreaga cinste a valetului. Rămânând singură, văzu, cele paisprezece scrisori ale ei așezate pe un gheridon vechi; nu erau nici mototolite, nici dezlipite; nu. Fuseseră citite. Văzându-le așa, ducesa căzu într-un fotoliu și-i pierdu pentru o clipă cunoștința. Când își reveni, îl zări pe Auguste, care-i ținea niște oțet la nas.

— O trăsură, repede, zise ea; V.

Trăsura veni, ducesa coborî cu o grabă convulsivă, se întoarce acasă, se băgă în pat și porunci să se încuie ușa. Rămase douăzeci și patru de ore culcată, neîngăduind să se apropie de ea decât camerista, care îi aduse câteva cești de ceai din frunze de portocal. Suzette o auzi pe stăpânia ei suspinând de câteva ori și-i surprinse ochii strălucitori, dar încercănați, plini de lacrimi. A treia zi, după ce meditase plângând disperată ce hotărâre să ia, doamna i se Langeais avu o discuție cu omul

ei de afaceri, pe care îl însăroină cu câteva treburi speciale. Apoi trimise după bătrânul vidam de Pamiers. Așteptându-l pe comandor, îi scrisese, domnului de Montriveau. Vidamul fu punctual. O găsi pe tânăra lui verișoară palidă, abătută, însă liniștită. Era de la orele două după-amiază. Niciodată această divină creatură nu fusese mai fermecătoare decât atunci, în suferințele agoniei ei.

— Scumpul meu văr, îi spuse ea vidamului, datorezi această întrevvedere celor optzeci de ani pe care îi ai. O! te implor, nu zâmbi, față de o biată femeie copleșită de nefericire. Ești un om galant și îmi place să cred că din aventurile tinereții dumitale ți-a rămas o oarecare îngăduință față de femei. /

— Nici cea mai mică, zise el.

— Adevărat. V„; /

— Ele sunt fericite de orice, reluă el.

— Ah! Ei bine, dumneata cunoști toate tainele fami -, li ei noastre vei fi poate ultima rudă, ultimul prieten căruia îi voi strânge mâna; pot deci să-ți adresez o rugămintă. Scumpul meu vidam, fă-mi un serviciu pe care n-aș putea să-l cer nici

tatălui, meu, nici unchiului Grandlieu, nici vreunei femei. Dumneata trebuie să mă înțelegi. Te implor să mă ajuți, și să uiți că m-ai ajutat, oricare ar fi rezultatul încercării dumitale. Vreau să te duci cu această scrisoare la domnul de Montriveau, să-l găsești, să i-o arăți, să-i ceri, așa cum se poate cere ceva de la bărbat la bărbat, întrucât există între voi o cinste, niște sentimente pe care le uitați când sunteți cu noi, să-l întrebi dacă vrea s-o citească, nu în prezența dumitale, bărbații își ascund anumite emoții. Te autorizez, pentru a-l hotărî, și dacă vei socoti necesar, să-i spui că e Vorba de viața și de moartea mea. Dacă se va îndura...

Să se îndure! făcu comandorul.

— Dacă se va îndura s-o citească, reluă cu demnitate ducesa, mai spune-i un singur lucru. Dumneata îl vei vedea la oră. Cinci; el, astăzi, la ora aceea e acasă, ia masa, *

știu; ei bine, drept orice răspuns, trebuie să vină să mă vadă. Dacă după trei ore, dacă la ora opt n-a venit, totul a fost spus. Ducesa de Langeais va dispărea din această lume. Nu voi muri, scumpule, nu; însă nicio putere omenească nu mă va mai

găsi pe acest pământ. Vino să luăm diseară masa împreună, voi avea măc: ar un prieten – lângă mine în ultimele mele suferințe. Da, în această seară, scumpul meu văr, se hotărăște viața mea; și orice s-ar întâmpla, ea nu poate să fie decât cumplit de arzătoare. Gata, taci, nu vreau să mai aud nimic care să semene a observații, ori a sfaturi. Să glumim, să râdem, zise ea întinzându-i o mână pe care el o sărută. Să fim ca doi 1 bătrâni înțelepți ce știu* să se bucure de viață până în «clipa morții. Am să mă fac frumoasă, am să fiu foarte drăguță, pentru dumneata. Vei fi poate ultimul bărbat care o va mai vedea pe ducesa de Langeais.

Vidamul nu răspunse nimic, salută, luă scrisoarea și o duse la destinație. Se întoarse la ora cinici, o găsi pe ruda lui îmbrăcată elegant, încântătoare. Salonul era împodobit eu flori ca pentru o sărbătoare. Fu o masă aleasă. Pentru bătrânul vidam, ducesa făcu să strălucească toate briliantele spiritului ei și se arătă mai fermecătoare decât oriicând. Comandorul vru la început să vadă în toate aceste pregătiri o glumă de femeie tânără, dar, de

la o clipă la alta, falsa magie a seducțiilor desfășurate de verișoara lui se stingeă. Ba o surprindere tresărind zguduită de un fel de spaimă bruscă; ba părea că ascultă în tăcere. A tund, dacă el îi zicea: – Ce ai?

— Sst! răspundea ea.

La ora șapte, ducea îl părăsi o clipă pe bătrân, apoi se întoarse grăbită, îmbrăcată însă ca femeia ei de serviciu pentru o călătorie; îl luă de braț pe oaspetele ei, căruia îl ceru s-o însoțească, se aruncă într-o trăsură de piață. Amândoi ajunseră, pe la ora opt fără un sfert, la poarta domnului de Montriveau.

În acest timp, Armand, la rândul său, meditase asupra următoarei scrisori:

Dragul meu, am petrecut câteva clipe la tine, fără știrea ta; mi-am luat înapoi scrisorile. Oh! Armand, între tine și mine nu poate fi vorba de indiferență, iar ura procedează altfel. Dacă mă iubești, încetează un joc crud. Mă vei ucide. Mai târziu, tind vei afla cât de mult te-am iubit, vei fi deznădăjduit. Dacă te-am înțeles greșit, dacă nu ai pentru mine decât aversiune, aversiunea comportă și dispreț și dezgust; atunci, toate nădejtile mă

părăsesc: bărbații nu se mai pot elibera niciodată de aceste două sentimente. Oricât de cumplit ar fi un asemenea gând, el va aduce mângâiere îndelungii mele dureri; nu vei avea niciun fel de regret într-o zi. Ah, Armand, regrete pe care eu nu le știu. Ți-am pricinuit oare vreunul?... Nu, nu vreau să-ți spun cită pustiire ar aduce în mine. Voi trăi și nu voi mai putea să fiu soția ta. După ce m-am dat cu totul ție în gândurile mele, cui oare să mă mai dau?... lui Dumnezeu. Da, ochii pe care i-ai iubit o clipă nu vor mai vedea niciun chip de bărbat; și poate gloria lui Dumnezeu îi va închide! Nu voi mai auzi vocea nici unui bărbat, după ce am auzit-o pe a ta, atât de dulce, la început, atât de cumplită ieri, întrucât eu sunt mereu ziua de mâine a răzbunării tale; poate, așadar, cuvântul lui Dumnezeu mă va mistui! Intre mânia lui și a ta, dragul meu, nu vor exista pentru mine decât lacrimi și rugăciuni. Te vei întreba poate de ce-ți scriu? Vai! nu mă opri să mai păstrez o rază de speranță, să mai arunc un singur suspin după viața fericită, înainte de a o părăsi pentru totdeauna! Sunt într-o situație cumplită. Am toată seninătatea pe care-o dă sufletului o

mare hotărâre și mai sunt încă ultimele mugete ale furtunii. În groaznica ta aventură, care m-a legat atât de mult de tine, Armand, mergeai prin pustiu către o oază, călăuzit de o bună călăuză. Ei bine, eu mă târăsc de la oază spre pustiu, iar tu îmi ești o călăuză fără milă. Și totuși, numai tu, dragul meu, poți să înțelegi mâhnirea ultimelor priviri pe care le arunc fericirii. Și tu ești singurul căruia pot să mă plâng fără să roșesc. Dacă îmi vei primi rugămintea, voi fi fericită; dacă rămâi neînduplecat, îmi voi ispăși greșelile. Nu e oare firesc pentru o femeie să vrea să rămână în amintirea iubitului ei înveșmântată cu toate sentimentele alese? Oh, singurul meu iubit! Las-o pe supusa ta să se înveșmânfeze în credința că tu o vei considera mare. Asprimea ta m-a învățat să cuget; și, de când te iubesc cu adevărat, mă consider mai puțin

vinovată decât mă crezi tu. Ascultă-mi explicațiile; ți le datorez; iar tu, care ești totul pentru, mine pe lume, îmi datorezi măcar o clipă de dreptate.

Știu acum; prin propriile mele suferințe,

cât de mult te-am făcut să suferi cu cochetăriile mele; dar pe atunci eu nu cunoșteam nimic din iubire. Tu ești taina acestor chinuri și tu mi le impui. În timpul primelor opt luni pe care mi le-ai dăruit, tu nu te-ai făcut deloc iubit. De ce, dragul meu? Eu nu mai știu să-ți spun, așa cum nu pot să-ți explic de ce te iubesc. Ah! de bună seamă, eram măgulită să mă văd obiectul declarațiilor tale pătimase, să primesc privirile tale de foc; dar mă lăsaî rece și fără nicio dorință. Nu, nu eram deloc femeie, nu pricepeam nici dăruirea, nici fericirea sexului nostru. A cui e vina? Nu m-ai fi disprețuit dacă m-aș fi dat fără nicio plăcere? Poate că asta-i măreția sexului nostru, de a se da fără să primească nicio plăcere; poate că nu e niciun merit să te lași pradă unor plăceri cunoscute și arzător dorite? Vai! dragul meu, pot să-ți spun, așa gândeam pe vremea tind eram atât de cochetă față de tine; dar îmi păreaî atât de mare, încât nu vream să mă ai numai pentru că mi-era milă de tine... Ce cuvânt m-am apucat să scriu? Ah! mi-am luat de la tine toate scrisorile, le arunc în foc! Iată-le cum ard. N-ai să știi niciodată câtă iubire, câtă

patimă, tită nebunie erau în ele... Nu mai spun nimic, Armand, mă opresc, nu vreau să-ți mai spun nimic despre sentimentele mele. Dacă dorurile mele n-au fost înțelese de la suflet la suflet, nu pot nici eu, ca femeie, să datorez iubirea ta numai milei. Vreau să fiu iubită fără putință de împotrivire, sau să fiu izgonită fără milă. Dacă refuzi să citești scrisoarea aceasta, ea va fi arsă. Dacă, după ce o vei citi, trei ore mai târziu, nu vei fi pentru totdeauna singurul meu soț, nu mă voi rușina știind că scrisoarea mea se află în mâinile tale: măreția deznădejdiei mele îmi va apăra amintirea față de Orice josnicie, iar sfârșiitul meu va fi demn de iubirea mea. Și tu, nemaiîntâlnindu-mă pe acest pământ, deși voi trăi încă, nu te vei mai gândi fără să tremuri la o femeie care, peste trei ore, nu va mai respira decât ca să te învăluie cu dragostea ei, la o femeie mistuită de o iubire fără speranță și credincioasă nu unor plăceri împărtășite, ci unor sentimente nerăsplătite. Duces a de Lavallière plângea o fericire pierdută, puterea ei stinsă; pe când ducesa de Langeais va fi fericită plângând și va rămâne pentru tine pururea

nestinsă. Da, mă vei regreta. Simt că jiu eram din această lume, și-ți mulțumesc că minai dovedit acest lucru. Adio, tu nu te vei atinge de securea mea: a ta era securea călăului, a mea e securea lui Dumnezeu; a ta omoară, a mea izbăvește. Iubirea ta era ucigătoare, ea n-a putut să îndure nici șovăielile, nici gluma; a mea poate să-ndure totul, fără să se-ncovoie, pentru că trăiește în veci. Ah! mă cuprinde o bucurie tristă că pot să te zdrobesc, pe tine care te crezi atât de mare, să te. Umilesc prin zâmbetul blând și ocrotitor al îngerilor plăpânzi care, când se culcă la picioarele lui Dumnezeu, primesc dreptul și tăria să vegheze în numele lui asupra oamenilor. Tu n-ai avut decât dorințe trecătoare; pe când o sărmană călugăriță te va lumina neîncetat cu arzătoarele ei rugăciuni și te va învălui mereu cu aripile dragostei divine. Presimt răspunsul tău, Armand, și îți dau întâlnire... în ceruri. Iubitule, acolo și tăria și slăbiciunea sunt îngăduite deopotrivă; amândouă înseamnă suferință. Gândul acesta domolește zbuciumul ultimului meu chin. Iată-mă atât de liniștită încât m-aș teme că nu te mai iubesc, de n-aș părăsi pentru tine lumea.

ANTOINETTE

— Scumpe vi dame, zise ducesa când ajunseră la casa lui Montriveau, fii bun și întreabă la poartă dacă este acasă.

Comandorul, ascultător ca bărbații din veacul al optsprezecelea, coborî și se întoarse să-i spună verișoarei lui un da care-o făcu să tremure. Auzind răspunsul, ea luă mina comandurului și o strânse, se lăsă sărutată de el pe amândoi obraji și-l rugă să plece fără s-o spioneze și fără să încerce s-o ocrotească.

— Dar trecătorii? zise elz

— Nimeni nu poate să nu mă respecte, răspunse ea.

Acesta a fost ultimul cuvânt al femeii la modă și al ducese. Comandorul plecă. Doamna de Langeais rămase lângă pragul porții, se înfășură în mantoul ei și așteptă să bată ora opt. Ora trecu. Nefericita femeie își mai acordă zece minute, un sfert de oră; în sfârșit, găsi că întârzierea înseamnă o nouă umilire, și credința o» părăsi. Nu putu să-și stăpânească exclamația: — O, Dumnezeu! apoi părăsi funestul prag. Acesta a fost primul cuvânt al carmelitei.

Montriveau avusese o întâlnire cu

câțiva prieteni; îi zorise să încheie, dar, întrucât ceasul lui rămăsese în urmă, nu plecă spre palatul Langeais decât în clipa în care ducea, minată de o mânie rece, fugea cât putea pe străzile Parisului. Când ajunse pe bulevardul d'Enfer, plângea. Acolo, pentru cea din urmă oară, privi Parisul, vuitor, învăluit în fum, acoperit de atmosfera roșie a luminilor lui; se urcă apoi într-o trăsură de piață și ieși din orașul în care nu se va mai întoarce niciodată. Când marchizul de Montriveau ajunse la palatul Langeais, n-o mai găsi acolo pe iubita lui și se crezu tras pe sfoară. Alergă la vidam, unde fu primit exact în clipa în care blajinul bătrân își îmbrăca pijamaua gândindu-se la fericirea frumoasei lui verișoare. Montriveau îi aruncă privirea lui teribilă, al cărei șoc electric zguduia la fel și pe bărbați și pe femeiv

— Domnule, nu cumva v-ați pretat la vreo glumă crudă? exclamă el. Vin de la doamna de Langeais, și slugile ei mi-au spus că nu e acasă... - Fără îndoială că din vina dumneavoastră s-a întâmplat o nenorocire, răspunse vidamul. Am la & at-o pe ducesă la poarta dumneavoastră...

— La ce oră?

— La opt fără un sfert.

— Vă salut, zise Montriveau și alergă acasă pentru a-l întreba pe portar dacă n-a văzut pe înserate o femeie la poartă.

— Da, domnule, o femeie frumoasă care părea grozav de abătută. Plângea, îrx tăcere, ca o Magdalenă, și sta dreaptă ca un stâlp. La urmă, când a plecat, a mai zis un: O, Dumnezeu! care, să nu vă supărați, ne-a zdrobit inimile, soției *i* mele și mie; eram acolo, nevăzuți de ea.

Scurta relatare a portarului îl făcu să pălească pejbăr Mtul acesta atât de hotărât. Scrise câteva rânduri către domnul de Ronquerolles, la care trimise numaidecât, și se urcă în apartamentul său. Pe la miezul nopții, marchizul de Ronquerolles sosi.

— Ce este, prietene? zise el când dădu ochii cu generalul.

Armand îi întinse scrisoarea ducesei s-o citească.

— Și? întrebă Ronquerolles.

— Era la mine la poartă la ora opt, iar la opt și un sfert a dispărut. Am pièrdut-o, și o iubesc! Ah! dacă viața mea mi-ar aparține, mi-aș zbura creierii!

— Domol! Domol! zise Ronquerolles, liniștește-te. Ducesele nu zboară ca niște codobaturi. Ea nu face mai mult de trei leghe pe oră; noi, mâine, vom face șase.

— Ah! fir-ar să fie! continuă el, doamna de Langeais nu e o femeie de rând. Mâine vom fi toți pe cai. Până la ziuă, cu ajutorul poliției, vom afla încotro a luat-o. Îi trebuie o trăsură, îngerii ăștia n-au aripi. Fie că e undeva pe vreun drum, fie că e ascunsă, în Paris, o vom găsi. N-avem oare telegraful cu care putem s-o oprim fără ca s-o urmărim? Vei fi fericit. Dar, scumpul meu frate, ai săvârșit greșeala de care, mai mult sau mai puțin se fac vinovați toți bărbații tari ca tine. Ei judecă celelalte suflete după măsura sufletului lor, și nu-și dau seama de momentul în care se frânge omul atunci când întind ei corzile. De ce nu mi-ai spus niciun cu vânt până acum? Te prevenisem: Păstrează strict măsura! Pe mâine, adăugă el, strângând mâna lui Montriveau, care rămase mut. Dermi, dacă poți.

Dar cele mai formidiabile forțe sociale cu care au fost vreodată investiți oamenii de stat, suveranii, miniștrii, bancherii, într-un cuvânt toate puterile omenești au fost

desfășurate zadarnic. Nici Montriveau, nici prietenii lui n-au izbutit să dea de urmele ducesei. Evident, ea intrase în vreo mănăstire. Montriveau hotărî să cerceteze amănunțit sau să pună să se cerceteze toate mănăstirile din lume. Îi trebuia ducesa, chiar dacă ar fi fost nevoie să plătească cu viața unui întreg oraș. Pentru a fi drepti față de acest bărbat extraordinar, e necesar să precizăm că furia lui pasională a crescut tot mai arzătoare cu fiecare zi, *în* timp de cinci ani. De-abia în 1839 ducele de Isâavarreins i-a aflat întâmplător că fiica lui plecase în Spania, ca le *ț* mele de serviciu a lui lady Julia Hopwood și că o părăsise pe această doamnă la Cadix, fără ca lady Julia să fi știut – că domnișoara Caroline era ilustra ducesă a cărei dispariție tulburase înalta societate pariziană.

Sentimentele pe care le-au trăit cei doi îndrăgostiți;; i când s-au reîntâlnit la grilajul din mănăstirea carmelitelor, } în prezența maicii superioare, vor fi acum, desigur înțelese în toată amploarea, iar intensitatea lor, redeșteptată 1

și de-o parte și de cealaltă, va lămuri, fără îndoială, dez)

n odă mintul acestei istorisiri. /

DUMNEZEU
DEZNODĂMINTELE

ÎMPLINEȘTE

—... X.

Așadar, în 1823, ducele de Langeais fiind mort, soția lui era liberă. Antoinette de Navarreins trăia mistuită de iubire pe o stâncă din Mediterana; papa însă ar fi putut să desfacă legămintele maicii Thérèse. Fericirea plătită cu atâta iubire ar fi putut să înflorească și pentru cei doi îndrăgostiți. Asemenea gânduri îl făcură pe Montriveau să zboare de la Carix la Marsilia, de la Marsilia la Paris. La câteva luni după

sosirea lui în Franța, un bric comercial înarmat ca pentru război pleca din portul Marsiliei îndreptându-se spre Spania. Bastimentul fusese închiriat de câțiva bărbați de seamă aproape toți francezi, care, cuprinși de o mare. Pasiune pentru Orient, voiau să viziteze acele ținuturi. Vastele cunoștințe ale lui Montriveau despre moravurile acelor țări „făceau din el un prețios tovarăș de călătorie pentru aceste persoane, care-l rugară să-i însoțească, iar el consimți. Ministrul de război îl numi, locotenent-general și îl trecută comitetul de artilerie, spre a-i înlesni respectiva călătorie.

Bricul, după douăzeci și patru de ore de la plecare, – se opri la nord-vest de o insulă din fața coastelor Spaniei. Bastimentul fusese ales cu o carenă destul de fină, cu catarge destul de ușoare pentru ca să poată să ancoreze fără nicio primejdie la vreo jumătate de leghe de recifurile care, în această parte, apărau cu strășnicie acostarea pe insulă. Dacă vreo barcă de pescari sau niște localnici ar fi zărit bricul în timpul manevrelor de ancorare» n-ar fi avut niciun motiv să se neliniștească. În

plus» era ușor să se justifice staționarea. Înainte de a ajunge în fața insulei, Montriveau porunci să se arboreze pavilionul Statelor Unite. Marinarii angajați pentru serviciul de pe navă erau americani și nu vorbeau decât limba engleză. Unul dintre tovarășii domnului de Montriveau îi sui pe toți într-o șalupă și îi duse la un han din orășel, unde îi menținu la un grad de beție ce nu le mai lăsa limba slobodă. Apoi lansă zvonul că bricul era echipat de niște căutători de comori, oameni cunoscuți în Statele Unite pentru fanatismul lor, a căror istorie a fost scrisă de unul dintre scriitorii acestei țări. Astfel, prezența vasului între recifuri era motivată întru totul. Armatorii și pescarii căutau aci, explica pretinsul contramaistru al marinarilor, rămășițele unui galion eșuat în 1778, cu comorile trimise din Mexic. Hangiii și autoritățile țării nu mai prelinseră alte explicații.

Armand și credincioșii prieteni ce-l însoțeau în greaua lui întreprindere socotiră de la bun început că, pe partea dinspre oraș, nici prin viclenie, nici prin forță n-ar putea izbândi s-o elibereze sau s-o răpească pe sora Thérèse. Așa încât, printr-un comun

acord, acești bărbați cutezători hotărâra să ia taurul de coarne. Stabiliră deci să-și croiască drum până la mănăstire exact prin locurile pe unde orice acces părea cu* neputință și să biruie astfel natura, întocmai cum generalul Lamarque o biruise cu prilejul asaltului împotriva insulei Capri¹. Într-o asemenea situație, stâncile de granit tăiate perpendicular, la capătul insulei, le ofereau mai puține posibilități decât cele pe care insula Capri le oferiseră lui Montriveau, care participase la acea expediție de necrezut, iar maicile păreau mai de temut decât însuși sir Hudson Lowe²⁷²⁸. A

o răpi pe ducesa cu mare zarză i-ar fi acoperit de rușine pe acești bărbați. Mai degrabă ar fi asediat piraterește orașul și mănăstirea, fără a lăsa nicio urmă a victoriei lor. Pentru că, un astfel de atac nu oferea deci decât două perspective. Ori un incendiu sau o ispravă îndrăzneată, prin care să înspăimânte Europa, fără a lăsa să

27 Insula Capri a fost cucerită de la englezi de către generalul Maximilien Lamarque, în 1808, cu prețul unei escalade dificile, după un asediu de douăsprezece zile.

28 Sir Hudson Lowe (1769-1844), generalul englez care a comandat trupele engleze de pe insula Capri.

se afle motivul nelegiuirii; ori o răpire aeriană, misterioasă, care să le facă pe călugărițe să creadă că le vizitase însuși diavolul. Ultima părere triumfase în sfatul secret ținut la Paris înaintea plecării. În continuare, totul fusese prevăzut pentru succesul unei întreprinderi ce oferea acestor oameni. Blazați de plăcerile Parisului o veritabilă distracție.

Un soi de pirogă, excepțional de ușoară, fabricată la Marsilia după un model malaez, le permise să navigheze printre recifuri până la locul unde ele încetau să mai fie practicabile. Două odgoane din fire de fier, întinse paralel cu o distanță de câteva picioare peste povârnișurile potrivnice, și pe care trebuiau să alunece un fel de coșuri, de asemenea din fire de fier, slujiră drept punte, ca în China, pentru a se trece de la o stâncă la alta. Toate stâncile fură astfel legate între ele printr-un sistem de odgoane și de coșuri asemenea firelor pe care umblă unii păianjeni și cu care ei înfășură un arbore; operă instinctivă, pe care chinezii, acest popor atât de imitator, au copiat-o, din punct de vedere istoric vorbind, cei dintâi. Nici talazurile, nici furiile mării n-ar fi putut

distruge o astfel de construcție delicată. Odgoanelor li se lăsase un joc suficient pentru a oferi furiei valurilor acea curbă studiată de un inginer, răposatul Cachfn, nemuritorul creator al portului Cherbourg, linie savantă, dincolo de care puterea apei mâniate încetează; curbă stabilită după o lege smulsă tainelor naturii de către geniul observației, spirit ce reprezintă aproape întregul geniu uman.

Tovarășii domnului de Montriveau erau singuri pe vas. Niciun ochi de om nu putea să răzbată până la ei. Cele mai bune lunete, ațintite de pe cele mai înalte dunete de către marinarii de pe oricare vas în trecere, n-ar fi izbutit să zărească nici cablurile pierdute printre recifuri, nici oamenii ascunși printre stânci. După unsprezece zile de lucrări pregătitoare, cei treisprezece demoni umani ajunseră la piciorul promontoriului înalt de treizeci de stânji deasupra mării, stâncă tot atât de greu de Urcat pentru un om cât e pentru un șoarece să se cațere pe marginile șlefuite ale pântecului de porțelan al unei sticle. Tabla aceasta de granit era, din fericire, crăpată. Crăpătura ei, cu amândouă buzele netede

ca niște linii drepte, le permise vajnicilor lucrători să împlânte, din loc în loc, niște icuri mari de lemn în care înfipseră apoi crampoane solide de fier. Crampoanele, pregătite dinainte, se terminau printr-un fel de lopătică perforată prin care fu fixată o scară întocmită dintr-o scândură de brad extrem de ușoară, ce se potrivea în scobiturile săpate *într-un* catarg, înalt cât promontoriul, și care fusese înțepenit în stâncă de pe țărm. Cu o îndemnănare demnă de acăști oameni de acțiune, unul dintre ei, matematician desăvârșit, calculase unghiul necesar pentru a agăța pe rând treptele, în susul și în josul catargului, așa în cât exact la mijlocul lui să fie plasat punctul de plecare de unde treptele părții superioare se întindeau ca un evantai spre vârful stâncii; figură reprezentată exact, însă în sens invers, de treptele de dedesubt. Scara aceasta, miraculos de ușoară, însă de o soliditate perfectă, îi costă două* zeci și două de zile de lucru. O lampă cu fosfor, o noapte și resacul apelor mării erau suficiente ca să facă să dispară pe veci orice urmă. Astfel, nicio indiscreție nu era posibilă și nicio urmărire a celor ce

violaseră mânăstirea nu ar fi putut să aibă vreun succes.

Pe vârful stâncii se găsea o platformă, mărginită din toată părțile de prăpastia tăiată vertical. Din cafasul catargului, cei treisprezece necunoscuți, cercetând terenul cu lunetele lor, se asiguraseră că, în ciuda câtorva piedici, vor putea să ajungă ușor în grădinile mănăstirii unde arborii erau destul de stufoși ca să ofere ascunzișuri sigure. Acolo, desigur, vor stabili ulterior prin ce mijloace vor înfăptui răpirea călugăriței. După atât de mari eforturi, rîu voiră să-și compromită succesul întreprinderii, riscând să fie zăriți, așa încât fură nevoiți să aștepte și trecerea ultimului pătrar de lună.

Montriveau dormi, două nopți la rând, învăluit în mantaua lui, afară pe stâncă. Cîntecele slujbelor de seară și de dimineață li provocare inexprimabile delicii. Se duse până sub zid, spre a putea să asculte acordurile orgii și se strădui să distingă un glas în masa aceea de glasuri. Dar, cu toată tăcerea ce domnea, depărtarea nu lăsa să răzbată până la urechile lui decât ecourile confuze ale muzicii. Erau. Arrfionii suave, în care defectele de execuție nu se mai

simțeau și în care gândircă pură a artei se degaja comunicându-se sufletului, fără a-i cere nici eforturi de atenție, nici oboselile ascultării. Teribile amintiri pentru Armand, a cărui iubire reînflorea întreagă în această briză de muzică, în care vru să caute promisiuni cerești de fericire. La sfârșitul ultimei nopți, în zori, înainte de răsăritul soarelui după ce stătuse mai multe ore cu ochii ațintiți la fereastra unei chilii fără zăbrele, el coborî de pe sit încă. Zăbrelele nu erau necesare deasupra acestei genuni. Toată noaptea, privise o lumină ce ardea acolo. Or, acel instinct al inimii, care amăgește tot atât de des cât ne spune și adevărat, îi strigase: – Ea e acolo!

— Fără nicio îndoială, ea e acolo, și mâine o voi avea, își zise el, acordându-și gândurile fericite cu bătăile unui clopot ce răsuna duios. Stranie ciudățenie a inimii! El o iubea cu mai multă patimă pe călugărița istovită de avânturile iubirii, mistuită de lacrimi, de posturi, de priveghi un și de rugăciuni, pe femeia de douăzeci și nouă de ani, greu încercată, decât o iubise pe tânăra femeie ușuratică, femeia de douăzeci și patru de ani, silfida. Dar bărbații cu suflete

aspre n-au oare o slăbiciune ce-i împinge spre sublimele expresii pe care nobilele nenorociri ori impetuoasele zbuciumări ale cugetului le sapă pe chipul unei femei? Frumusețea unei femei îndurerate nu e oare cea mai fermecătoare frumusețe pentru bărbații ce-și simt inima plină de o comoară inepuizabilă de mângâieri și de duioșii, pe care vor să le reverse asupra Unei ființe plăpânde în drăgălășenia ei, însă puternică în simțire? Frumusețea crudă, senină, simplă, cea care se denumește prin cuvântul *nostimă*, constituie atracția obișnuită de care se lasă ispitită mediocritatea. Montriveau trebuia să iubească acele chipuri de pe care iubirea se ridică dintre zbârciturile durerii, și de sub ruinele mâhnirii. Un iubit* atunci. Nu face oare să se nască, la glasii puternicelor lui dorințe, o ființă nouă, tânără, palpitândă, ce etalează numai pentru el o mască frumoasă, distrusă pentru restul lumii? Nu posedă el atunci două femei: cea oare se înfățișează celorlalți palidă, veștejită, tristă; și cea din inimă, cea pe care nimeni n-o vede, un înger care înțelege viața prin simțire, și nu se arată în toată slava ei decât pentru solemnitățile

iubirii? înainte de a-și părăsi postul de strajă, generalul ascultă slabele acorduri ce veneau din acea chilie, dulci glasuri pline de bunătate. Când se întoarse la stâncă sub care ședeau prietenii lui, le spuse în câte va cuvinte pline de acea patimă comunicativă, deși discretă, a cărei expresie măreață bărbații o, respectă totdeauna, că niciodată, în viața lui, el nu mai trăise. O fericire atât de copleșitoare...

A doua zi, seara, unsprezece tovarăși devotați se cățărară în noapte spre vârful acestor stânci, având fiecare asupra lui. Un pumnal, o provizie de șocolată și toate sculele necesare meseriei de hoț. Ajunși la zidul înconjurător, îl săriră cu ajutorul scării pe care-o născociseră și se pomeniră în cimitirul mănăstirii. Mon tri veau recunoscă și lunga alee boltită prin care venise măi înainte la vorbitor, și ferestrele sălii. Cât ai clipi, planul lui fu făcut și adoptat. Să-și taie o trecere prin fereastra de la vorbitor ce lumina latura destinată carmelitelor, să se strecoare în coridoare, să vadă dacă pe fiecare chilie era înscris numele călugărițelor ce o locuiau, să intre în chilia maicii Thérèse, s-o surprindă pe călugăriță

adormită și să-i pună un căluș, s-o lege și s-o ridice, toate aceste părți ale programului erau ușoare pentru niște oameni oare, pe lângă o îndrăzneală și-o îndemânare de ocnași, posedau și toate cunoștințele specifice oamenilor de lume, și pentru care era im lucru banal să aplice o lovitură de pumnal ca să cumpere o tăcere.

Zăbrelele de la fereastră fură tăiate în două ceasuri. Trei oameni rămaseră de veghe afară, alți doi. În vorbitor. Restul, desculți, se postară din distanță în distanță de-a lungul mănăstirii în care se strecură Montriveau -, ascuns în spatele unui tânăr, cel mai îndemânatic dintre ei, Henri de Marsay care, din prudență, se îmbrăcase într-un costum de carmelită, absolut asemănător celor de la mănăstire. Orologiul sună ora trei atunci când falsa călugăriță și Mon tri veau ajunseră la dormitoare. Făcură repede o recunoaștere a așezării chiliilor. Apoi, - neauzind niciun zgomot, citiră, cu ajuttotrul unui felinar orb, numele care, din fericire, erau scrise pe fiecare ușă, întovărășite de acele formule mistice și de acele potrirete de sfinți sau de sfinte prin care fiecare călugăriță își exprimă, în chip

de epigraf, noul rost al vieții sale, revelându-și astfel ultimul gândz când ajunse la chilia surorii Thérèse, Montriveau citi inscripția: *Sub invocatione sanctae matris Theresae!* Deviza era: *Adoremus în aeternum*. Deodată, tovarășul lui îi puse mâna pe umăr și îi arătă o lumină puternică ce lumina dalele coridorului pe sub crăpătura ușii. În aceeași clipă, domnul de Ronquerolles îi ajunse.

— Toate călugărițele sunt în biserică și încep slujba morților, zise el.

— Eu rămân, răspunse Montriveau; retrageți-vă în vorbitor și închideți ușa de la acest coridor.

Intră repede; precedat¹ de falsa călugăriță, care-și dădu voalul la o parte. Atunci, în anticamera chiliei, o văzură pe ducasă, moartă, așezată jos, pe scândura patului ei; și luminată de două lumânări. Nici Montrieau, nici de Marsay nu rostiră o vorbă, nu scoaseră un strigăt; se priviră doar. Apoi generalul făcu un gest ce voia să zică: – S-o luăm.

— Fugiți, strigă Ronquerolles, călugărițele au început procesiunea, veți fi surprinși.

Cu iuțeala magică pe carev o dă mișcărilor o dorință nemărginită, moarta fu adusă în vorbitor, trecută pe fereastră și transportată la piciorul zidurilor, în momentul în care stareța, urmată de călugărițe, sosea pentru a lua corpul surorii Thérèse. Maica însărcinată s-o vegheze pe moartă făcuse nesocotința de a scotoci prin odaia ei ca să-i afle secretele, și atât de preocupată fusese cu scotoceala aceasta, încât nu auzise nimic și tocmai atunci ieșea uimită că nu mai găsește trupul moartei. Mai înainte ca acestor femei năucite să le dea prin gând să-l caute, ducesa fusese coborâtă cu o frânghie sub stânci și tovarășii lui

Montriveau distruseseră întreaga lor instalație. La ora nouă dimineața, nu mai exista nicio urmă, nici din scară, nici din punțile de cablu; trupul maicii Thérèse era la bord; bricul veni în port să-și îmbarce marinarii și dispăru în zare. Montriveau rămase singur în cabina lui cu Antoinette de Navafreins, al cărei chip, timp de câteva ore, revărsă cu dărnicie pentru el frumusețile sublime datorate liniștii specifice pe care moartea o dă rămășițelor

noastre pământești.

— Eh, îi zise Ronquerolles lui Montriveau, tind acesta reapăru pe teugă; a fost o femeie, acum nu mai este nimic. Să-i legăm câte o ghiulea la fiecare picior, s-o aruncăm în mare și să nu ne mai gândim la ea decât așa cum ne gândim la o carte citită în copilărie.

— Da, zise Montriveau, pentru că ea nu mai este acum decât un poem.

— Iată-te înțelept. De acum înainte poți să ai oricâte pasiuni vrei; iubirea însă trebuie să știi s-o plasezi bine, căci numai ultima iubire a unei femei poate să satisfacă prima iubire a unui bărbat.

Geneva, la Pré-Lévêque, 26 ianuarie 1834

CUPRINS

Capitolul 1. Sora Thérèse „**V**

Capitolul 2. Dragostea în parohia Sfântul Toma d'Aquino Capitolul 3. Femeia adevărată...

Capitolul 4. Dumnezeu împlinește deznodămintele.

Editura HYPERION Craiova

Domnul de Montriveau rămase pînă la orele două din noapte lingă iubita lui, care din acea clipă nu i se mai păru nici ducesă, nici o Navarreins: Antoinette împinsese prefăcătoria pînă la a părea femeie. În această seară fermecătoare, mai frumoasă decît cea mai frumoasă introducere pe care o pariziancă a făcut-o vreodată pentru ceea ce lumea numește o greșeală, generalul putu să vadă în ea, cu toate sclifoselile unei pudori prefăcute, întreaga frumusețe a tinerelor fete... Ducesa i se păru cea mai naivă, cea mai neprihănită dintre iubite și el făcu din ea femeia visurilor lui.

ISBN 973-95665-0-2

Preț 118 +

2 TL

120 lei

neral la Curtea de casație sub Ludovic-Filip, a contribuit la salvarea miniștrilor lui

Carol al X-lea.